

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

Aušra Stonytė

Švietimo kokybės vadybos magistrantūros studentė

**BENDROJO LAVINIMO MOKYKLŲ SOCIALINIŲ PEDAGOGŲ VEIKLOS KOKYBĖS
SU RIZIKOS GRUPĖS VAIKAIS VERTINIMO IR ĮSIVERTINIMO TENDENCIJOS
(ŠIAULIŲ MIESTO ATVEJIS)**

Magistro darbas

Mokslinė vadovė
doc. dr. Aušrinė Gumuliauskienė

Šiauliai, 2012

Darbas originalus ..... Aušra Stonytė

(studento parašas)

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
ĮVADAS	5
1. SOCIALINIO PEDAGOGO VEIKLOS SU RIZIKOS GRUPĖS VAIKAIS BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOJE TEORINIAI ASPEKTAI	9
1.1. Socioedukacinės pagalbos reikšmė rizikos grupės vaikų pozityviai socializacijai	9
1.2. Rizikos grupės vaikų charakteristikos: priežastys ir veiksniai, sąlygojantys vaikų rizikingą elgesį.....	16
1.3. Socialinių pedagogų darbo su rizikos grupės vaikais veiklos kryptys, darbo metodai ir priemonės	22
2. SOCIALINIŲ PEDAGOGŲ VEIKLOS SU RIZIKOS GRUPĖS VAIKAIS KOKYBĖS ĮSIVERTINIMO AKTUALUMAS.....	29
2.1. Socialinių pedagogų kompetencijos ir jų vaidmuo veiklos kokybei	29
2.2. Socialinių pedagogų veiklos įsivertinimas: reikšmingumas sisteminiam mokyklos veiklos kokybės tobulinimui bei asmeninės veiklos kokybės optimizavimui	33
3. SOCIALINIŲ PEDAGOGŲ DARBO SU RIZIKOS GRUPĖS VAIKAIS KOKYBĖS VERTINIMO IR ĮSIVERTINIMO EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ	38
3.1. Tyrimo metodologija	38
3.2. Tyrimo metodika	40
3.3. Tyrimo dalyviai ir imtis.....	42
3.4. Tyrimo etika ir eiga	42
3.5. Tyrimo dalyvių socialinės – demografinės charakteristikos	43
3.6. Socialinio pedagogo veiklos kokybės vertinimas rizikos grupės vaikų požiūriu: empirinio tyrimo rezultatų analizė	44
3.6.1. Tiriamųjų bendrosios žinios apie rizikos grupės vaikus.....	44
3.6.2. Socialinio pedagogo veikla sprendžiant rizikos grupės vaikų problemas mokykloje (rizikos grupės vaikų vertinimo analizė)	46
3.7. Socialinio pedagogo veiklos su rizikos grupės vaikais kokybės vertinimas pedagogų požiūriu: empirinio tyrimo rezultatų analizė.....	51
3.7.1. Pedagogų bendrosios žinios apie rizikos grupės vaikus.....	51
3.7.2. Pedagogų nuomonės apie pagalbą, sprendžiant rizikos grupės vaikų socializacijos problemas mokykloje, tendencijos	55
3.7.3. Socialinio pedagogo veiklos, sprendžiant rizikos grupės vaikų problemas mokykloje, vertinimo analizė (pedagogų tyrimo duomenys).....	57
3.8. Socialinių pedagogų veiklos kokybės įsivertinimo empirinio tyrimo rezultatų analizė.....	62
3.9. Pagalbos mokiniui specialisto veiklos kokybės ir kvalifikacijos tobulinimo savianalizės anketų kokybinė analizė	69
IŠVADOS.....	79
REKOMENDACIJOS	80
LITERATŪRA	81
PRIEDAI	86

SANTRAUKA

BENDROJO LAVINIMO MOKYKLŲ SOCIALINIŲ PEDAGOGŲ VEIKLOS KOKYBĖS SU RIZIKOS GRUPĖS VAIKAIS VERTINIMO IR ĮSIVERTINIMO TENDENCIJOS (ŠIAULIŲ MIESTO ATVEJIS)

Magistro darbas

Mokykla atlieka ne tik edukacinę, bet ir kultūrinę bei socialinę funkcijas. Visuomenės pokyčiai įtakoja vaikų socializacijos pokyčius, auga rizikos grupės vaikų skaičius. Darbas su jais reikalauja socialinio pedagogo profesionalizacijos, o jos efektyvumui būtinas nuolatinis veiklos vertinimas ir įsivertinimas, kad žinoti, kokie yra esminiai veiklos trūkumai, kad būtų galima ją tobulinti.

Bendrojo lavinimo mokykloje socialinis pedagogas atlieka daug funkcijų. Viena iš jo veiklos kryptių yra darbas su rizikos grupės vaikais. Šios veiklos efektyvumo didinimui būtinas nuolatinis veiklos kokybės vertinimas ir įsivertinimas. Projektuojami probleminiai klausimai: kaip socialinio pedagogo veiklos kokybę ir šios veiklos reikšmingumą vertina rizikos grupės vaikai, pedagogai? Kaip savo veiklos kokybę pagal konkrečius kriterijus vertina patys socialiniai pedagogai? Kokios vyrauja esminės socialinio pedagogo darbo su rizikos grupės vaikais vertinimo ir įsivertinimo tendencijos?

Magistro darbe atlikta teorinė socialinių pedagogų veiklos su rizikos grupės vaikais kokybės vertinimo ir įsivertinimo aktualumo analizė.

Tyrimo objektas – bendrojo lavinimo mokyklų socialinių pedagogų veiklos kokybės su rizikos grupės vaikais vertinimo ir įsivertinimo tendencijos.

Pagrindinis darbo tikslas – pagrįsti socialinio pedagogo veiklos kokybės ir jos nuolatinio įsivertinimo reikšmingumo teorinius aspektus ir identifikuoti, kaip socialinio pedagogo veiklos su rizikos grupės vaikais kokybę vertina pedagogai, rizikos grupės vaikai bei patys socialiniai pedagogai.

Iškelta *hipotezė*, kad pedagogai ir rizikos grupės vaikai suvokia socialinių pedagogų veiklos reikšmingumą ir teigiamai vertina jos kokybę. Socialiniai pedagogai pagal skirtingus kriterijus labiau teigiamai nei pedagogai ir rizikos grupės vaikai vertina savo veiklos kokybę, išryškindami savo kompetencijas įvairiose atliekamos veiklos srityse. Tačiau savo veiklos kokybės įsivertinimas nėra sistemingas socialinių pedagogų veiklos procesas.

Suformuluoti uždaviniai: 1) Teoriškai pagrįsti socialinio pedagogo veiklos ypatumus, jos kokybės reikšmingumą bei kokybės įsivertinimo svarbą, dirbant su rizikos grupės vaikais; 2) Atskleisti rizikos grupės vaikų ir pedagogų požiūrį į socialinio pedagogo veiklos mokykloje reikšmingumą, dirbant su rizikos grupės vaikais; 3) Identifikuoti, kaip patys socialiniai pedagogai vertina savo veiklos kokybę pagal atskirus kriterijus; 4) Pagrįsti, kokie yra esminiai socialinių pedagogų veiklos su rizikos grupės vaikais trūkumai ir problemos; 5) Pateikti socialinių pedagogų veiklos su rizikos grupės vaikais optimizavimo gaires.

Siekiant identifikuoti, kaip socialinių pedagogų veiklos su rizikos grupės vaikais kokybę vertina pedagogai, rizikos grupės vaikai bei patys socialiniai pedagogai buvo: a) atskleistas rizikos grupės vaikų (N=55) ir pedagogų (N=55) požiūris į socialinio pedagogo veiklos kokybę, dirbant su rizikos grupės vaikais (taikytas kiekybinis tyrimas – anketinė apklausa; uždaro tipo klausimynai mokiniams, pusiau uždaro tipo klausimynai pedagogams); b) atskleista, kaip socialiniai pedagogai (N=25) įsivertina savo veiklos kokybę pagal atskirus kriterijus (taikytas kiekybinis tyrimas – anketinė apklausa; uždaro tipo klausimynai); c) išanalizuotos 5 Pagalbos mokiniui specialisto veiklos kokybės ir kvalifikacijos tobulinimo savianalizės anketos (taikytas kokybinis tyrimas – turinio (*content*) analizė).

Svarbiausios empirinio tyrimo išvados:

- Empirinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad tiek rizikos grupės vaikai, tiek pedagogai suvokia socialinių pedagogų veiklos reikšmingumą ir teigiamai ją vertina. Socialiniai pedagogai pagal skirtingus kriterijus teigiamai vertina savo veiklos kokybę, išryškindami savo kompetencijas įvairiose atliekamos veiklos srityse.
- Socialinis pedagogas mokykloje vertina ir padeda spręsti problemas, susijusias su įvairiais vaikams kylančiais sunkumais, vykdo įvairių problemų prevencines programas, organizuoja socialinių įgūdžių ugdymą. Rizikos grupei priskiriamų mokinių apklausos rezultatai patvirtino, kad socialinio pedagogo naudojami darbo metodai ir priemonės, sprendžiant jų problemas, pasiteisina ir yra reikalingi.
- Nuolatinis ir sisteminis socialinio pedagogo veiklos kokybės vertinimas ir įsivertinimas yra reikšmingas jo veiklos tobulinimo komponentas bei sudėtinė mokyklos veiklos kokybės valdymo sistemos dalis.

Remiantis tyrimo duomenimis parengtos rekomendacijos.

Esminiai žodžiai: mokyklos socialinis pedagogas, rizikos grupės vaikai, kompetencija, kokybė, vertinimas, įsivertinimas.

SUMMARY

ASSESSMENT AND SELF ASSESSMENT TENDENCIES OF GENERAL EDUCATION SCHOOLS SOCIAL PEDAGOGUES ACTIVITIES QUALITY WITH CHILDREN AT RISK (THE CASE OF SIAULIAI CITY)

The Master's Degree Thesis

School fills not only educational, but also cultural and social functions. The changes of society have an effect on children's socialization; therefore the number of children that fall into social risk group grows. Work with such children requires profession of a social educator that necessitates constant work assessment by competent parties and the educator himself to know the drawbacks, remain efficient and improve.

A social educator exercises many functions in a general education school. The practices of such an educator include work with children that fall into social risk group. To be more efficient, it is necessary to constantly assess and self-assess quality. The following questions are projected for the issue: how the quality and significance of a social educator's work is estimated by the problematic children and their educators? How do the social educators themselves, according to specific criteria, assess the quality of their work? What essential tendencies prevail in assessing and self-assessing social educator's work with children that fall into the risk group?

In this master's thesis, a theoretical relevance analysis of social educators' activities with children that fall into risk group was carried out.

The subject of the research is the assessment and self-assessment of qualitative tendencies of social educators' work with children that fall into risk group in general education schools.

The aim is to validate the significance of theoretical aspects of social educator's work quality and its constant self-assessment and to identify how the quality of social educator's activity with children that fall into risk group is estimated by educators, the children and the social educators.

The proposed *hypothesis* is that the educators and the children comprehend the significance of social educator's work and assess its quality positively. Social educators, according to different criteria, assess their activities more positively than educators or the children by highlighting their competence in various areas of exercised activity. However, self-assessment is not a systematic process of social educator's work.

The objectives are: 1) to theoretically validate the peculiarities of social educator's work, the significance of its quality and self-assessment quality while working with children; 2) to disclose the children's and educator's position on the significance of social educator's work; 3) to identify how social educators themselves estimate the quality of their work; 4) to validate essential drawbacks and problems of social educator's work with children that fall into risk group; 5) to propose optimal guidelines.

Seeking to identify how the quality of social educator's work with problematic children is assessed, the educators, the children and the social educators themselves were: a) informed of the children's (N=55) and the educator's (N=55) position on the quality of social educator's work with problematic children (quantitative method employed – a questionnaire; close-ended questions for students and partially close-ended questionnaires for educators); b) informed of how social educators (N=25) self-assess the quality of their work according to different criteria (quantitative method employed – a questionnaire; close-ended questionnaires); c) 5 self-assessment forms of *Help a Pupil* specialists' work quality and qualification improvement were analyzed (qualitative method employed – content analysis).

The overriding conclusions of empirical research were:

- The results have shown that, both, the children that fall into risk group and the educators comprehend the significance of social educator's work and assess it positively. Social educators, according to different criteria, assess the quality of their work positively by highlighting their competence in various exercised areas of the work.
- In school, the social educator assesses and provides help in solving problems related to various arising discomforts, administers various prevention programmes, organises development of social skills. The questionnaires of pupil that fall into risk group confirmed that social educator's methods and means are valid and needed in solving the children's problems.
- Persistent and systematic assessment and self-assessment of social educator's work quality is a significant component in improving the educator's practice and a constituent of quality control system in a school.

Recommendations are formulated according to the data of the research.

Key words: social educator of a school, children at risk group, competence, quality, assessment, self-assessment.

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos pastaraisiais metais išgyvena ženkliai pokyčius: mokyklos keičiasi tiek išore, tiek vidine struktūra, kinta ugdymo kokybė. Socialinė pedagoginė pagalba šioje ugdymo kokybės gerinimo sistemoje užima svarbią vietą (Rupšienė, 2004; Mažonienė, Rupšienė, 2011). Socialinė, kultūrinė, ekonominė visuomenės kaita nuolat kelia naujus iššūkius Lietuvos švietimo sistemai ir ypač pedagogams. Socialinių pedagogų veikla tampa įvairialypė, vis svarbesni tampa įvairūs gebėjimai. Be to, socialinių pedagogų atestacijos nuostatai orientuoja į platų kompetencijų vertinimą ir įsivertinimą (Stankevičienė, Bielinienė, Zimblienė ir kt., 2009).

Šiandieninėje visuomenėje, kuri nuolat patiria globalizacijos procesų padarinius, vaikų ir jaunimo socializacijos problemos tampa vis sudėtingesnės (Mažonienė, Rupšienė, 2011). Visuomenės pokyčiai įtakoja vaikų socializacijos pokyčius, auga rizikos grupės vaikų skaičius. Darbas su jais reikalauja socialinio pedagogo profesionalizacijos, o jos efektyvumui būtinas nuolatinis veiklos vertinimas ir įsivertinimas, kad žinoti, kokie yra esminiai veiklos trūkumai, kad būtų ją galima tobulinti. Pasak V. Indrašienės, D. L. Garjonienės (2007), socialinių pedagogų veiklos specifika ir jos įvairiapusiškumas reikalauja įvairių kompetencijų, galinčių padėti teikti kokybiškas ir kvalifikuotas paslaugas. Nuolat kintančios aplinkos reikalavimai skatina institucijas bei darbuotojus nuolat tobulintis, plėsti savo kompetencijas, siekti visuomenės socialinių poreikių patenkinimo teikiant kokybiškas socialines paslaugas. Specialisto kompetencija – vienas iš svarbiausių institucijos plėtros išteklių, leidžiančių jai siekti konkrečių tikslų. Ne išimtis ir švietimo įstaigos, būtent nuo jose dirbančių socialinių pedagogų kompetencijų priklauso ne tik pačios įstaigos teikiamų socialinio ugdymo paslaugų kokybė, bet ir apskritai socialinio darbo prestižas.

Įsivertinimas – procesas, kurio metu socialiniai pedagogai analizuoja savo veiklos kokybę. Įsivertinimas turi keletą paskirčių: įsivertinimas gali padėti mokyklos vadovui vykdyti švietimo stebėseną, kuri leidžia nustatyti mokykloje teikiamo švietimo kokybę ir priimti pagrįstus sprendimus, laiduojančius mokyklos veiklos tobulinimą, tame tarpe ir socialinio pedagogo veiklos kokybę (Bendrojo lavinimo mokyklos veiklos kokybės įsivertinimo rekomendacijos, 2009).

Socialinio pedagogo rengimo standarte (2008) reglamentuojamos penkios veiklos sritys: prevencinio darbo organizavimas, darbas su ugdytiniais ir jų grupėmis, darbas su ugdytinių šeimomis, bendravimas ir bendradarbiavimas, socialinio pedagogo profesinis ir asmeninis tobulėjimas. Vertinant socialinio pedagogo veiklą pagal nustatytus kriterijus, svarbu pamatyti

specialisto turimą kompetencijos lygį ir kokia pažanga buvo padaryta per atitinkamą laikotarpį. Todėl ši veikla turi būti vertinama ir analizuojama nuolat.

Aktualūs tampa nuodugnesni tyrimai, galintys atskleisti socialinio pedagogo profesijos kompetencijos vertinimo bei įsivertinimo ypatumus. Tokie tyrimai yra labai reikalingi, siekiant geriau suvokti veiklos kokybei keliamus naujus tikslus (Stankevičienė, Bielienė, Zimblienė ir kt., 2009).

Pastebėtina, kad Lietuvoje atliktų konkrečių tyrimų apie socialinių pedagogų veiklos vertinimą ir įsivertinimą vis dar stokojama. Pedagogų profesinę kompetenciją aptarinėja (Laužackas, 2005; Zaukienė, 2005; Stankevičienė, Bielienė, Zimblienė ir kt., 2009 ir kt.), pedagogų kompetencijų įsivertinimą (Martišauskienė, 2008; Stankevičienė, Bielienė, Zimblienė ir kt., 2009; Sabaliauskienė, 2010 ir kt.).

Problema. Bendrojo lavinimo mokyklose socialinis pedagogas atlieka daug funkcijų. Viena iš jo veiklos kryptių yra darbas su rizikos grupės vaikais. Šios veiklos efektyvumo didinimui būtinas nuolatinis veiklos kokybės vertinimas ir įsivertinimas. Projektuojami probleminiai klausimai: kaip socialinio pedagogo veiklos kokybę ir šios veiklos reikšmingumą vertina rizikos grupės vaikai, pedagogai? Kaip savo veiklos kokybę pagal konkrečius kriterijus vertina patys socialiniai pedagogai? Kokios vyrauja esminės socialinio pedagogo darbo su rizikos grupės vaikais vertinimo ir įsivertinimo tendencijos?

Tyrimo objektas – bendrojo lavinimo mokyklų socialinių pedagogų veiklos kokybės su rizikos grupės vaikais vertinimo ir įsivertinimo tendencijos.

Tyrimo hipotezė – tikėtina, kad pedagogai ir rizikos grupės vaikai suvokia socialinių pedagogų veiklos reikšmingumą ir teigiamai vertina jos kokybę. Socialiniai pedagogai pagal skirtingus kriterijus labiau teigiamai nei pedagogai ir rizikos grupės vaikai vertina savo veiklos kokybę, išryškindami savo kompetencijas įvairiose atliekamos veiklos srityse. Tačiau savo veiklos kokybės įsivertinimas nėra sistemingas socialinių pedagogų veiklos procesas.

Tyrimo tikslas – pagrįsti socialinio pedagogo veiklos kokybės ir jos nuolatinio įsivertinimo reikšmingumo teorinius aspektus ir identifikuoti, kaip socialinio pedagogo veiklos su rizikos grupės vaikais kokybę vertina pedagogai, rizikos grupės vaikai bei patys socialiniai pedagogai.

Uždaviniai:

1. Teoriškai pagrįsti socialinio pedagogo veiklos ypatumus, jos kokybės reikšmingumą bei kokybės įsivertinimo svarbą, dirbant su rizikos grupės vaikais.
2. Atskleisti rizikos grupės vaikų ir pedagogų požiūrį į socialinio pedagogo veiklos mokykloje reikšmingumą, dirbant su rizikos grupės vaikais.

3. Identifikuoti, kaip patys socialiniai pedagogai vertina savo veiklos kokybę pagal atskirus kriterijus.
4. Pagrįsti, kokie yra esminiai socialinių pedagogų veiklos su rizikos grupės vaikais trūkumai ir problemos.
5. Pateikti socialinių pedagogų veiklos su rizikos grupės vaikais optimizavimo gaires.

Tyrimo metodologija grindžiama šiomis nuostatomis:

1. Sisteminiu požiūriu į socialinio pedagogo veiklą. Tai reiškia, kad socialinio pedagogo veiklos efektyvumą lemia visas kompleksas veiksnių. Antra vertus, socialinio pedagogo veiklos rezultatyvumą didina daugelio institucijų ir subjektų bendradarbiavimo efektyvumas. Svarbu, kad vertinime dalyvautų įvairių institucijos bendruomenės grupių atstovai (Upcraftas, Schuhas, 1996; Preskillai, 1997, cit. Švietimo kokybės vertinimo metodologija, 2008, p.24).
2. Visuotinės kokybės vadybos metodologinėmis nuostatomis, pagal kurias veiklos kokybės samprata siejama su paslaugų vartotojų poreikių tenkinimu. Paprastai kokybė kaip vartotojų/ klientų poreikių patenkinimas suprantamas žvelgiant iš dviejų perspektyvų: kliento ir vartotojų. Abu požiūriai tarpusavyje sąveikauja. Vartotojo pasitenkinimą nulems teikėjo pastangos. Teikėjo pozicija taip pat priklausys nuo kliento pasitenkinimo. Paslauga bus vertinama kaip kokybiška, atliepus vartotojo lūkesčius. Ši samprata pagal Hochsheid (2002) (cit. Švietimo organizacijų kokybės vadyba, 2008, p.20), dabar yra vyraujantis požiūris kokybės sampratoje. Ji ypač gabi visuotinės kokybės vadybos filosofijoje, kur orientacijai į vartotoją skiriamas prioritetas.
3. Veiklos kokybės valdymo esminiais principais, kurių vienas esminių – nuolatinis veiklos kokybės būklės vertinimas ir įsivertinimas, kuris turėtų būti suprantamas kaip visos institucijos veiklos kokybės vertinimo sudėtinė dalis, susijusi su nuolatiniu organizacijos mokymu ir tobulinimu. Pasak B. Bitino (2000), veiklos kokybės laidavimas neįmanomas be nuolatinio vertinimo ir įsivertinimo. Vertinimu numatoma galimybė struktūriškai apžvelgti veiklą, užtikrinti grįžtamąjį ryšį lemiančią bei apibendrinančią įtaką ir pasiekti priimtinus reikalavimus, garantuoja mokyklos veiklos tobulinimą.

Tyrimo metodai:

- Mokslinės literatūros analizė.
- Anketinė apklausa. Standartizuoti klausimynai rizikos grupės vaikams, pedagogams ir socialiniams pedagogams.
- Kokybinė turinio (*content*) analizė.
- Aprašomoji statistika. Tyrimo duomenys apdoroti taikant aprašomosios statistikos metodus (procentiniai dažniai), skaičiavimams taikyta *MS Excel* ir statistinė kompiuterinė programa *SPSS PC/11.0 (Statistics Package for Social Sciences)*.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Netikimybinės – tikslinės atrankos būdu apklausti 55 rizikos grupės vaikai (6 – 8 klasių mokiniai) ir atsitiktinės – patogiosios atrankos būdu apklausti 55 pedagogai iš atsitiktinai pasirinktų Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklų. Tyrimas atliktas 2011 metų rugsėjo – spalio mėnesiais keturiose Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose (iš jų trys progimnazijos ir viena pagrindinė mokykla). Taip pat 2011 metų lapkričio mėnesį apklausti 25 Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose dirbantys socialiniai pedagogai.

Kokybinės turinio (*content*) analizės metodas taikytas penkioms Pagalbos mokiniui specialisto veiklos ir kvalifikacijos tobulinimosi savianalizės anketoms.

Tyrimo etapai. Tyrimas buvo organizuotas *trimis etapais*.

Pirmas etapas. Informacijos paieška mokslinės literatūros šaltiniuose, informacijos atranka, interpretavimas, analizė, lyginimas, leidęs suformuluoti darbo problemą, tyrimo hipotezę, išskirti objektą, suformuluoti tikslą bei uždavinius, teorines tyrimo prielaidas.

Antras etapas. Rengiamas tyrimo instrumentas. Atliktas žvalgomasis tyrimas, kuris leido patikrinti tyrimo instrumento tinkamumą. Vykdyta anketinė apklausa.

Trečias etapas. Tyrimo duomenų analizė ir interpretavimas, išvadų ir rekomendacijų formulavimas.

Darbo naujumas ir praktinis reikšmingumas. Darbe teoriškai pagrįstas socialinio pedagogo veiklos su rizikos grupės vaikais reikšmingumas, išryškintos šios veiklos kryptys, veiklai būtinos kompetencijos. Pagrindinis dėmesys skiriamas socialinio pedagogo veiklos kokybės su rizikos grupės vaikais vertinimo ir įsivertinimo aktualumui. Empirinio tyrimo rezultatų pagrindu aktualizuojamos tobulintinos socialinio pedagogo veiklos su rizikos grupės vaikais sritys, rekomenduojama sistemiškai ir nuolat vertinti bei įsivertinti socialinio pedagogo veiklos kokybę. Šis procesas yra esminė prielaida projektuoti socialinio pedagogo veiklos kokybės optimizavimo procesus.

Darbo struktūra. Ši magistro darbą sudaro: santrauka lietuvių kalba, santrauka anglų kalba, įvadas, teorinės analizės ir empirinio tyrimo dalys, išvados, rekomendacijos, naudotos literatūros sąrašas (80) šaltinių. Tyrimo duomenis iliustruoja 16 lentelių, 16 paveikslų. Prieduose pateikiamas mokinių klausimynas, socialinių pedagogų klausimynas, pedagogų klausimynas, statistinių duomenų apdorojimo lentelės ir paveikslai. Darbo apimtis be priedų – 86 puslapiai.

1. SOCIALINIO PEDAGOGO VEIKLOS SU RIZIKOS GRUPĖS VAIKAIS BENDROJO LAVINIMO MOKYKLOJE TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Socioedukacinės pagalbos reikšmė rizikos grupės vaikų pozityviai socializacijai

Sprendžiant įvairias problemas, su kuriomis susiduria vaikai, reikalinga profesionali pagalba. Mokslininkai skirtingai akcentuoja socialines, pedagogines – psichologines vaikų problemas. Pasak jų, mokykloje yra nemažai įvairaus pobūdžio problemų. A. Ališauskas (1999), nurodo šias mokiniams būdingas socialines problemas: netinkamai elgiasi per pamokas ir pertraukas, neatlieka namų darbų, vėluoja į pamokas, praleidinėja pamokas, namuose patiria fizinę prievartą ar kitaip skriaudžiami, nusikalstamai elgiasi, nelanko mokyklos, bėga iš mokyklos. Pasak R. Giedrienės (1999), dažniausiai susiduriama su vaikų netinkamo elgesio ir bendravimo apraiškomis su pedagogais, bendraamžiais, konfliktais, problemos susijusios su vaikų agresyviu ir delinkventišku elgesiu, nerimastingumu, žema mokymosi motyvacija, įprastų elgesio normų nepaisymu. I. Atutienė (1997), išskiria destruktivų elgesį, pasireiškianti žodinė ir fizinė agresija, neigiama reakcija į kontrolę, teigiamas požiūris į antisocialinius poelgius, bet kokiam netinkamam elgesiui, neadekvačios emocinės reakcijos.

Atkreiptinas dėmesys į vaikų agresyvumą bendraujant su suaugusiais, vengimą lankyti mokyklą, azartinius žaidimus, silpnesnių skriaudimą ir išnaudojimą, peštynes, dalyvavimą asocialiose grupuotėse, vagiliavimą. Tai dažniausiai pasitaikančios neigiamos vaikų elgsenos apraiškos mokykloje (Prakapas, 2002; Cameron, Sheppard, 2006). Galima teigti, kad visos šios problemos tarpusavyje yra labai susijusios. Vaikų problemas galima suprasti trejopai: asmenybine, socialine bei pedagogine prasme. Tiek socialinės, tiek psichologinės problemos yra susijusios su šeima, pačių vaikų netinkamu elgesiu ir bendravimo ypatumais.

O. Merfeldaitė (2007) išskiria tokias socialinių pedagoginių mokinių problemų grupes:

- Vaiko psichinio vystymosi problemos: pagalba įveikiant kompleksus, netekties atvejais, formuojant vertybes ir moralines normas, kriziniais vaiko raidos periodais;
- Vaiko asmenybės problemos: pagalba įveikiant atsiskyrimo nuo tėvų, susitapatinimo su kitais žmonėmis krizes, nevisavertiškumo jausmą, seksualinių problemų sprendimas, pagalba kovojant už savo socialinį statusą;
- Šeimos problemos: pagalba konfliktų su tėvais, šeimos krizės atvejais, pagalba globėjams, asmenims, gyvenantiems nepalankiomis sąlygomis;
- Krizinės situacijos: pagalba netekties, savižudybės, prievartos, nelaimingos meilės atvejais;

- Mokyklinės problemos: pagalba mokytojų ir mokinių konfliktų metu, sprendžiant pažangumo, elgesio problemas, pagalba rizikos grupės vaikams;
- Profesinio informavimo problemos: pagalba renkantis profesiją, ieškant darbo.

Švietimo įstaigose pradėjus dirbti socialiniams pedagogams, auklėjamasis ir organizacinis darbas ėgavo sistemingą pobūdį. Atsirado žmogus, kuris gali nuosekliai ir pastoviai įsigilinti į mokiniams iškylančias problemas (Kvieskienė, 2001; Šimaitis, 2002). Socialinių pedagogų etatų programos paskirtis – aktyvinti socialinį ir prevencinį darbą mokyklose, laiku pastebėti, įvertinti ir spręsti vaikų problemas, organizuoti darbą su rizikos grupės vaikais, koordinuoti socialinių paslaugų teikimą, sudaryti visiems mokiniams geresnes socialines ir edukacines ugdymosi sąlygas (Barkauskaitė – Lukšienė, 2002; Šimaitis, 2002).

Socialinis pedagogas tampa tarpininku tarp į keblią padėtį patekusio vaiko, šeimos, kolektyvo bei visuomenės, turi aiškinti savo ugdytinio teises ir pareigas šeimoje ir visuomenėje, ginti jo teises ir padėti jam augti ir tobulėti socialiai (Leliūgienė, Baršauskienė, Mertinkaitytė, 2008).

V. Kučinskas, R. Kučinskienė (2000) pažymi, kad mokinių minėtoms problemoms spręsti reikalinga socioedukacinė pagalba ir ji turi būti kompleksinė, apimanti visos mokyklos bendruomenės, įvairių specialistų bei socialinių partnerių pastangas, nukreiptas į vieningos pagalbos strategijos įgyvendinimą.

Socioedukacinė pagalba, anot O. Merfeldaitės (2007), tikslinga, organizuota, laiko atžvilgiu ribota prevencinė veikla, skirta konkrečioms vaikų socialinėms, pedagoginėms – psichologinėms problemoms spręsti. Analizuodama socioedukacinės pagalbos efektyvumą, autorė akcentuoja, jog efektyvi socialinė pedagoginė veikla – tai kryptinga, profesionalų, turinčių reikalingų žinių ir įgūdžių, vykdoma veikla, skirta numatytam tikslui pasiekti. Šios veiklos efektyvumą lemia veiklos kryptingumas, pagalbos teikėjų žinios ir įgūdžiai.

Apibendrinamos įvairių mokslininkų mintis, V. Targamadžė, D. Valeckienė, E. Kvieskaitė (2008) socialinę pedagoginę pagalbą apibrėžia kaip pedagogiškai orientuotą socialinę pedagoginę veiklą, skirtą vaikų auklėjimo ir socialinėms problemoms spręsti. Taigi, mokslininkai nusakydami socialinės pedagoginės pagalbos sampratą, akcentuoja socialinės pedagoginės veiklos kryptingumą, orientaciją į tam tikras grupes bei profesionalų, teikiančių socialinę pedagoginę pagalbą, svarbą.

Permainos švietimo sistemoje, socialinės transformacijos skatina keistis ir kelia naujus reikalavimus socialinio pedagogo karjerai – tobulėti, reflektuoti, nagrinėti, plėtoti turimas kompetencijas ir įgyti naujas, t.y., mokytis visą gyvenimą, siekiant prisitaikyti prie nuolat kintančių gyvenimo ir veiklos sąlygų. Šiame kontekste pedagogas turėtų kurti tokią terpę, kurioje kauptų savo gyvenimiškąją patirtį, o mokykla būtų ta vieta, kuri turėtų įtakos tokios patirties kaupimui ir būtų

susijusi su kitais aplinkos elementais. Socioedukacinė veikla yra sudėtinga ir įvairialypė dėl asmeninių gebėjimų, veiklos metodų ir socialinės, politinės, kultūrinės aplinkos įtakos (Young, 1998).

Mokyklos pagrindinė funkcija – kokybiško mokymosi ir socializacijos proceso užtikrinimas. Šiandien tokia funkcija nebus sėkmingai realizuojama be socioedukacinės veiklos (socialinės pedagoginės pagalbos) organizavimo mokiniams. Pasak M. Young (1998), socioedukacinė veikla – tai permanentinį pobūdį turinti veikla, nukreipta į asmens visapusišką galių plėtojimą ir ugdymą, užtikrinant ugdytinio pilnutinę socializaciją jį supančioje aplinkoje. Ši veikla padeda specialistams įgalinti individą prisitaikyti prie nuolat pasaulyje vykstančių visuomenės pokyčių.

Pagrindiniai socialinės pedagoginės pagalbos teikimo bei įgyvendinimo vykdytojai švietimo institucijose yra socialiniai pedagogai. Socialinis pedagogas – asmuo, įgijęs socialinio pedagogo pasirengimą, yra pasirengęs vykdyti vaikų politiką, dirbti socialinėse institucijose, atliekančiose ugdymo funkcijas, sugeba sudaryti sąlygas vaiko socializacijai ir vykdyti ankstyvos prevencijos, pagalbos prevencijos ir socialinės reabilitacijos programas bei sėkmingas socialines interakcijas įvairaus lygio socialinėse grupėse (Kvieskienė, 2003; Kvieskienė, Šimaitis, 2005; Anderson, 2008). Socialinis pedagogas yra profesionalus pedagogas, gebantis optimizuoti vaiko asmenybės raiškos, sklaidos ir raidos sąlygas. Šiuo aspektu socialinis pedagogas, organizuodamas įvairių vaikų veiklą, jų laisvalaikį, ugdydamas asmenybę diegia socialines vertybes, kurias vaikai perima mokymo procese, visuomenės informavimo ar kitomis ugdymo priemonėmis (Dobranskienė, 2000).

Socialinio pedagogo tikslas – vaiko socialinė gerovė, saugumas, įvairių socialinių paslaugų teikimas vaikui, sudarant sąlygas jo, kaip sėkmingai augančio žmogaus, pozityviai integracijai ir socializacijai visuomenėje (Paliokienė, 1999; Kvieskienė, 2001; Šimaitis, 2002). Taigi socialiniai pedagogai svarbiausiu savo tikslu laiko vaiko gerovę, siekia, kad institucijose, kuriose jie dirba, būtų atliekama profesionali negatyvių reiškinių prevencija.

Socialinio pedagogo paskirtis – būti vaiko advokatu visose kritinėse situacijose. Remdamiesi šia pagrindine teze galime pažymėti, kad socialiniam pedagogui būtina išklaudyti vaiko problemas, stengtis palaikyti vaiką, būti tarpininku tarp vaiko ir kitų profesionalų, padėti spręsti iškilusias problemas arba numatyti specialistus (institucijas), galinčius padėti išspręsti konkrečią problemą (Kvieskienė, 2005). Socialinio pedagogo veiklos paskirtis – vaiko socialinės gerovės siekis, negatyvios socializacijos ankstyvoji prevencija, socialinių gebėjimų ugdymas, vaikui reikalingų socialinių paslaugų teikimas, sudarant prielaidas sėkmingai socializacijai (Kvieskienė, 2005). Socialinio pedagogo veiklos objektas – vaiko ir aplinkos sąveika, kuri reikalauja kompleksinio požiūrio, sprendžiant iškilusias problemas (Leliūgienė, 2003). Socialinio pedagogo

veiklos paskirtis ir tikslas apima rizikos grupės vaikų įvairius amžiaus tarpsnius ir juose iškilusių problemų kvalifikuotą sprendimą, savalaikę pagalbą, tarpinstitucinio bendradarbiavimo efektyvumą (Barkauskaitė – Lukšienė, 2002). Šios veiklos tikslas ir lūkesčiai yra akivaizdūs t.y. pasiekti, kad nesiformuotų mokinio problemiškas elgesys arba jam jau egzistuojant, kiek įmanoma neutralizuoti ir teikti vaikui reikiamą pagalbą.

Socialiniai pedagogai visų pirma dirba su rizikos grupės vaikais, vykdo ir koordinuoja prevencinę veiklą, ypač neformalioje mokyklos aplinkoje, koordinuoja papildomojo ugdymo socialines programas (Kvieskienė, 2003). Svarbiausi faktoriai, lemiantys socialinių pedagogų veiklos pobūdį bendrojo lavinimo mokykloje, yra mokyklos problemų aktualumas, pedagoginės bendruomenės poreikiai bei mokyklos tikslai ir uždaviniai (Misiukevičienė, 2004). Taigi socialinė pedagoginė pagalba tampa svarbia ugdymo proceso dalimi visose ugdymo institucijose.

Socialinis pedagogas padeda vaikui įgyvendinti lygias galimybes į švietimą, užtikrina vaiko saugumą, šalina mokyklos nelankymo priežastis, padeda vaikui ugdyti socialinius gebėjimus, socialinę atsakomybę, vykdyti neigiamų socialinių reiškinių prevenciją, ugdyti socialinį aktyvumą (Barkauskaitė – Lukšienė, 2002). Socialinio pedagogo pagrindinė veikla yra nukreipta į pagalbos mokiniams organizavimą ir jo asmenybės vystymosi, tobulėjimo skatinimą (Barkauskaitė – Lukšienė, 2005). Pažįstant vaiko artimiausią erdvę ir socialinę aplinką, tiesiogiai veikiančią jo individualybės formavimąsi, įmanoma numatyti ugdomojo proceso veiklą.

Socialinio pedagogo veikla mokykloje apima platų spektrą: nuo socialinės aplinkos ištyrimo ir įvertinimo iki prevencinės sistemos sukūrimo ir įgyvendinimo. Šis specialistas atlieka daug skirtingų funkcijų: konsultacinę, atstovaujамąją, bendradarbiavimo, prevencinę, organizacinę ir t.t. (Žydžiūnaitė, Jonušaitė, 2004), veiklos būdai nusakomi veiksmoždziais informuoti, aiškinti, aktyvinti, skatinti, patarti, konsultuoti, planuoti, organizuoti ir kt. (Bitinas, Šidlauskienė, 2001). Visų jų tikslas – suteikti mokiniui pagalbą.

Socialinio pedagogo veikla turi norminį pobūdį. Ji yra reglamentuojama švietimo standartais, planais ir programomis, kvalifikaciniais reikalavimais, kurie yra grindžiami atliekamomis funkcijomis ir socialiniais vaidmenimis. Socialinio pedagogo funkcijos apibrėžiamos Socialinio pedagogo kvalifikaciniuose reikalavimuose¹. Socialinis pedagogas siekdamas vaiko gerovės ir saugumo vykdo šias funkcijas:

- Įvertinimo (renka informaciją, analizuoja, daro išvadas);

---

¹ LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas Nr. 1667, 2001 m. gruodžio 14 d. „Dėl socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų“. (Žin., 2002, Nr. 101 – 4526).

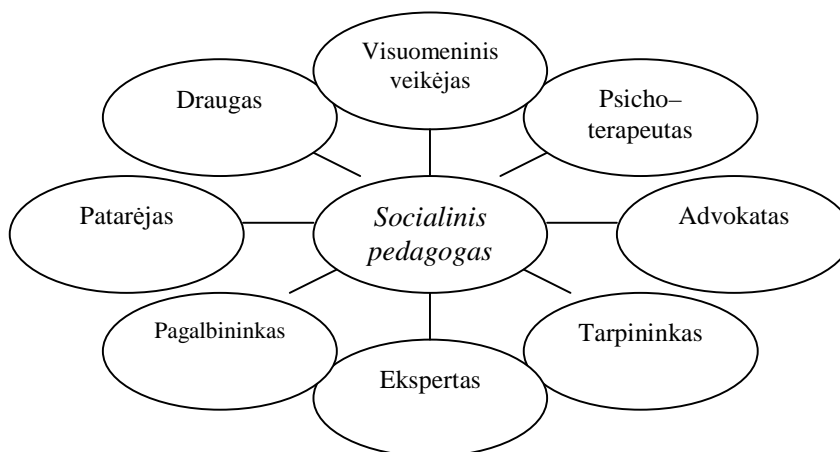
- Konsultacinę (pataria, padeda, konsultuoja);
- Vadybinę (organizuoja, telkia, planuoja, priima sprendimus ir už juos atsako);
- Korekcinę (skatina, įgalina, padeda adaptuotis, aktyvina, mobilizuoja);
- Šviečiamąją (informuoja, aiškina);
- Koordinacinę (palaiko ryšius, siunčia – perduoda informaciją);
- Prevencinę (numato neigiamus reiškinius, poelgius ir padeda jų išvengti);
- Teisinę (atstovauja, gina vaiko interesus);
- Socialinio ugdymo.

Kvalifikaciniuose reikalavimuose yra įvardinta daugybė socialinio pedagogo funkcijų, kurios aiškiai rodo, kad tai turi būti specialistas, turintis žinių iš įvairiausių sričių. Kokios funkcijos bus prioritetingos, priklausys nuo paties socialinio pedagogo.

Atliekant minėtas funkcijas, socialinė pedagoginė veikla turi būti kryptinga, sukoncentruota į konkretų vaiką, į konkrečių jo problemų sprendimą, kurios jam nuolat iškyla socializacijos procese (Gogelienė, 2004).

Socialinis darbas mokykloje bendrąja prasme apima du aspektus: socialinę pedagoginę veiklą mokykloje, kuria siekiama dalyvauti vaikų ugdymo procese bei teikiama parama ir pagalba probleminiams mokiniams, turintiems įvairių sunkumų (Majauskienė, Leliūgienė, 2007).

P. A. Šeptenko (Шептенко) ir G. A. Voronina (Воронина) (2001, p.34) nurodo, kad vykdydamas anksčiau nurodytas funkcijas, socialinis pedagogas dirbdamas su ugdytiniais, gali atlikti tokius vaidmenis (žr. 1 pav.):

1 pav. **Socialinio pedagogo vaidmenys** (parengta pagal Šeptenko, Voronina, 2001)

Vykdydamas tarpininko vaidmenį, socialinis pedagogas tarpininkauja tarp vaiko ir šeimos, vaiko ir mokytojų; pagalbininko vaidmenį, teikia socialinę pedagoginę pagalbą vaikams; būdamas

advokatu, užtikrina vaiko teisių apsaugą, suteikia galimybę vaiko savirealizacijai; vykdydamas psichoterapeuto vaidmenį, siekia vaiko ir šeimos psichinės sveikatos; eksperto vaidmenį, diagnozuoja problemą ir siūlo galimus sprendimo būdus ir vykdydamas visuomeninio veikėjo vaidmenį, plečia, palaiko vaiko socialines iniciatyvas (Šeptenko, Voronina, 2001).

Mokyklos socialinio pedagogo veikla skirta auklėjimo procesui tobulinti, pozityvaus vaikų charakterio ugdymui. Nors racionaliai organizuotas mokymo procesas yra reikšminga mokinių socialinio, dorovinio, tobulėjimo prielaida, nors mokymasis yra pagrindinė mokinio veikla, vaiko socializacijai esminį poveikį daro daugelis kitų, su mokymu ir mokymusi nesusijusių veiksnių, kurių reguliavimas visais lakais buvo sunkiai sprendžiama socialinė pedagoginė problema (Bitinas, Šidlauskienė, 2001). Socialinių pedagogų dėka mokykloje atsiranda žmogus, teikiantis prioritetą vaikų socialinėms problemoms. Socialinis pedagogas yra tas specialistas, kuris turi pakankamai kompetencijos padėti spręsti susidariusias problemas (Kvieskienė, 2003).

Pasak K. Gogelienės (2004), socialinio pedagogo veikla švietimo įstaigoje, atliekant ugdymo funkcijas, apibrėžia pagrindines socialinės pagalbos kryptis: teikti vaikui socialinę pedagoginę pagalbą, rengti programas ir projektus, koordinuoti vaikų užimtumą bei socialinių paslaugų suteikimą, sutelkti dėmesį į konkretų vaiką, į individualios jo problemos sprendimą. Apibendrinant galima teigti, jog socialinio pedagogo veikla, kaip socialinis pedagoginis procesas, plečia ir formuoja vaiko pasirinkimo galimybes.

Socialinis pedagogas yra pagrindinis pozityvios vaikų socializacijos proceso koordinatorius. Socializacija, pasak I. Leliūgienės (2003), žmogaus prisitaikymas prie visuomenės gyvenimo normų. Socializacijos esmė – individo sugebėjimas įsisavinti tam tikras žinias, normas, vertybes, leidžiančias jam tapti asmenybe, sugebančia funkcionuoti visuomenėje. Socioedukacinė veikla, tai kryptinga socialinė, ugdomoji veikla, kurios metu padedama mokiniui spręsti iškilusias problemas, ir socializuotis.

Šiandieninėje visuomenėje, kuri nuolat patiria globalizacijos procesų padarinius, vaikų ir jaunimo socializacijos problemos tampa vis sudėtingesnės. Todėl dideli reikalavimai taikomi įvairiems specialistams, taip pat ir socialiniams pedagogams, kurie kryptingai padeda vaikams jų socializacijos procese (Mažonienė, Rupšienė, 2011).

Mokykla, kaip pagrindinė vaiko socializacijos institucija, sparčiai reaguodama į nūdienos iššūkius, kintančius visuomenės poreikius, siekdama sudaryti sąlygas kiekvienam vaikui įgyti jo prigimtį atitinkantį išsilavinimą (Merfeldaitė, 2007), privalo prisimti vis daugiau socialinių funkcijų, kurių veiksmingas realizavimas kartu su socialinę pagalbą teikiančiais specialistais, tarnybomis, sveikatos priežiūros ir teisėtvarkos institucijomis, mokinio tėvais (globėjais),

mokytojais, užtikrintų kokybišką ir visapusišką socialinės pedagoginės pagalbos vaikams teikimą (Targamadžė, Valeckienė, Kvieskaitė, 2008). Tai reiškia, kad pagalba mokiniams yra kompleksinė, apimanti mokyklos bendruomenės, įvairių specialistų bei socialinių partnerių pastangas, nukreiptas į vieningos pagalbos įgyvendinimą, nes tik suderinus savo veiklos funkcijas ir priemones, galima pasiekti teigiamų rezultatų (Merfeldaitė, 2007).

Mokykloje vyksta socializacijos procesas, kurio metu vaikai sąveikaudami su aplinka, perima socialines normas ir kultūrinės vertybes, realizuoja save. Socialinis pedagogas ir klasių auklėtojai dirba su tais pačiais vaikais, siekia bendro tikslo, derina veiksmus, geriau pastebi pokyčius ir pasiekia reikiamų rezultatų. Mokinys, socialinis pedagogas ir klasės auklėtojas – pagrindiniai socializacijos proceso mokykloje veikėjai, nuo kurių sąveikos priklauso socializacijos sėkmė (Ivanauskienė, 2009).

Socialiniai pedagogai turi profesionaliai valdyti vaikų socializacijos procesą ugdymo institucijose ir už šių institucijų ribų, turi būti pasirengę dirbti socialinėse institucijose, kurios atlieka ugdymo funkcijas, t.y. turi gebėti vykdyti socializacijos, ankstyvosios prevencijos ir socialinės reabilitacijos programas ir sėkmingas socialines interakcijas įvairaus lygio socialinėse grupėse. Socialinė pedagoginė sąveika turi vykti ne tik tarp mokyklos socialinio pedagogo ir jo adresato, bet ir tarp mokyklos socialinio pedagogo ir organizacijos (mokyklos), mokyklos socialinio pedagogo ir aplinkos (mokyklos ar teritorinės bendruomenės) (Kvieskienė, 2001; Majauskienė, Leliūgienė, 2007).

Socialinio pedagogo veikla skirta socialinių sąlygų, kompensuojančių negatyvias socializacijos apraiškas, sudarymui, pozityviam vaiko socializacijos procesui, remiasi kompleksinės paramos sudarymo principu, diagnostine, korekcine, konsultacine pagalba rizikos grupės vaikams (Barkauskaitė – Lukšienė, 2002). Socialinis ugdymas – pedagogiškai ir kryptingai orientuota pagalbos sistema, kad vaikai sėkmingai įsijungtų į socialinį gyvenimą. Ši pagalba, tai visas rinkinys priemonių ir galimybių, kuriomis disponuoja socialinis pedagogas, visuomenė ir jos institucijos, siekdamos formuoti asmenybę (Indrašienė, 2004).

Vaikų socializacijos proceso valdymas pabrėžiamas ir pagrindiniuose socialinių pedagogų veiklą reglamentuojančiuose dokumentuose (Socialinio pedagogo kvalifikaciniai reikalavimai, 2001; Socialinio pedagogo pareiginė instrukcija, 2001): socialiniai pedagogai turi planuoti veiklą, priimti sprendimus, organizuoti, telkti, kontroliuoti, vadovauti vaikų socialinio ugdymo procesui (Mažonienė, Rupšienė, 2011).

Taigi, socialinis pedagogas – vienas iš pagrindinių pozityviosios socializacijos vadovų, socialinės pagalbos proceso koordinatorius ir iniciatorius. Aišku, pozityvioji socializacija,

neapsiriboja be kitų šios srities specialistų, t.y. be klasės auklėtojų, mokytojų, nevyriausybinų organizacijų, mokinių, vaikų ir jaunimo organizacijų iniciatyvų, neformaliojo ugdymo institucijų pagalbos bei kitų šio proceso dalyvių (Hepworth, Rooney, Larsen, 2009).

1.2. Rizikos grupės vaikų charakteristikos: priežastys ir veiksniai, sąlygojantys vaikų rizikingą elgesį

Analizuojant rizikos grupei priklausančių vaikų socialinės elgsenos ypatumus siekiama atskleisti vienu ar kitu jos savybių, bruožų įtaką asocialiam elgesiui, t.y. kokie bruožai, savybės, padeda, trukdo formuotis netinkamam elgesiui, jį skatina arba yra neutralūs. Būtent dėl šios priežasties labai svarbu atskleisti ir rizikos grupės vaikų individualias asmenybės savybes.

Siekiant atskleisti rizikos grupės vaikų ypatumus, svarbu tinkamai įvertinti ir apibrėžti šios grupės sampratą, kurie vaikai priklauso rizikos grupei, tuomet galima daryti išvadas bei apibendrinimus apie jų socialines charakteristikas – gyvenimo būdą, elgsenos ir bendravimo su bendraamžiais ypatumus, besiformuojančias moralines nuostatas ir vertybių sistemą (Pivorienė, Miliauskienė, 2006).

Kadangi nėra vienareikšmio susitarimo apibūdinant vaikus, turinčius elgesio nukrypimų, tikslingiau būtų naudoti rizikos grupės vaikų sąvoką. Ši sąvoka apima ir asocialaus, ir delinkventiško elgesio sąvokas, taip pat įtraukia vaikus, kurie yra itin pažeidžiami dėl tam tikrų savo gyvenimo ypatybių, susiklosčiusių socialinių aplinkybių, supančios aplinkos poveikio (Leliūgienė, 2003).

Rizikos grupės vaikai apibūdinami kaip beglobiai, asocialių, nedarnių, šeimų vaikai, nuolatos patiriantys psichologinę, fizinę, seksualinę prievartą; vaikai, pasižymintys agresyviu elgesiu, atstumti bendraamžių bei padarę smulkių nusižengimų bei nusikaltimų (Ignatavičienė, Žukauskienė, 1999; Kaffemanas, 2000; Prakapas, 2002).

G. A. Wasserman, K. Keenan, R. E. Tremblay (2003), kalbėdami apie rizikos grupei priklausančius vaikus, pabrėžia, kad šie vaikai dažnai konfliktuoja su suaugusiais ir bendraamžiais, yra problemiški pedagoginio auklėjimo prasme, nepažangūs moksle, turintys pedagoginių ir psichologinių problemų.

G. Kvieskienė (2000) rizikos grupės vaikus apibūdina kaip linkusius nusikalsti vaikus, kurių elgesys yra asocialus, delinkventinis. Autorė delinkventinį elgesį apibūdina kaip polinkį pažeisti egzistuojančias elgesio normas, dažniausiai neįvykdant rimtų teisės pažeidimų arba nusikaltimų. Toks rizikos grupės vaikų elgesys – tai smulkūs nusižengimai, moralinio elgesio normų pažeidimai.

R. Prakapas (2002) taikant mokyklos monitoringą², rizikos grupės vaikus teoriniu ir praktiniu požiūriu skirsto į tris grupes: 1) *epizodiškai pažeidžiantys elgesio normas vaikai*, kurie atsitiktinai, epizodiškai pažeidžia vieną ar kitą jų elgesiui keliamą reikalavimą; 2) *Susiklosčius negatyvioms psichologinėms ar socialinėms aplinkybėms, natūraliai susikuria sistemingai pažeidžiančių elgesio normas vaikų grupė*. Sistemingai pažeidžiantys elgesio normas vaikai dažniausiai yra susiję su keliomis fiksuojamų pažeidimų rūšimis: neatlieka namų darbų, išūliai bendrauja su suaugusiais, naudoja fizinę jėgą, skriaudžia silpnesnius, vengia lankyti mokyklą ir kt.; 3) *delinkventai*, jau įvykdę teisėtvarkos pažeidimus ir nusikaltimus.

Pateikti rizikos grupės vaikų apibrėžimai ir apibūdinimai yra gana platūs, apimantys didelę grupę su įvairiomis problemomis susiduriančių vaikų. Rizikos grupės vaikams priskiriami skirtingus sunkumus patiriantys vaikai. S. Ignatavičienė ir R. Žukauskienė (1999), išskiria jiems būdingus bruožus: dažniausiai šie vaikai būna nedrausmingi, nemandagūs, būdingas nepasitikėjimas savimi, rizikos grupės vaikai jaučia nerimą, baimę, dažnai grasina, erzina ir pravardžiuoja bendraamžius, išūliai elgiasi su suaugusiais, turi įvairių mokymosi sunkumų.

Paprastai rizikos grupės vaikai nesugeba atskleisti ir panaudoti savo galimybių visuomenei priimtinais būdais, nepakankamai dalyvauja socialiniame gyvenime, nepasitiki savimi, stokoja socialinių įgūdžių, nesugeba ir nenori bendrauti su kitais žmonėmis. Be to, jiems būdingi siauri socialiniai interesai (Kaffemanas, 2000).

Mokykloje galima pastebėti šių vaikų probleminio elgesio apraiškas. Dauguma vaikų iš probleminių šeimų į mokyklas ateina turėdami mokymosi, elgesio ar psichologinių problemų, kurios vienaip ar kitaip pasireiškia bendraujant su bendraamžiais, pedagogais ir t.t. Dėl asocialaus elgesio, išvaizdos, šeimos socialinės padėties šie vaikai dažnai tampa bendraamžių atstūmimo priežastimi. Jie dažniausiai yra nepažangūs, blogai sutaria su bendraamžiais, stengiasi, kad klasės vaikai jų bijotų. Savo ruožtu rizikos grupės vaikai ima vis labiau nepasitikėti savo bendraamžiais ir reaguoti į juos dar agresyviau (Ignatavičienė, Žukauskienė, 1999; Kalinauskienė, Malinauskienė, 2009). Tačiau rizikos grupės vaikų gyvenime atsiranda ir tokių problemų, kurios visai nebūdingos vaikams, augantiems darniose šeimose (Rimkevičienė, Kondrašovienė, 2006).

Kiekvienas vaikas atsineša elgesio modelius, įgytus dar šeimoje. Čia susiduria pakankamai lygūs partneriai, išigali savos grupinės elgesio normos bei vertybės. Nepalankiomis aplinkybėmis gali išsivystyti ir neigiamos grupės normos. Gali atsirasti priklausomumas, pasireiškęs jėgos

---

² Mokyklos monitoringas – sistemingas ir nuoseklus informacijos apie ugdytinių negatyvią veiklą rinkimas ir analizavimas ugdymo institucijoje (mokykloje) siekiant kokybiško ugdomųjų tikslų realizavimo, bet neklįjuojant jiems etikečių (stigmų) (Prakapas, 2002).

naudojimu bei pajungimu savo valiai. Kartais gali baigtis nusikalstama veikla. Pasitaiko, kad tokios grupės klasės viduje įgyja neigiamą vaidmenį, primesdamos kitiems savo taisykles ir naudodamas jėgą (Mielke, 1997).

Atstumtų vaikų ryšys su kitais neapsiriboja tik jų santykiais su bendraamžiais. Šie vaikai gauna mažiau paramos iš savo mokytojų, negu kiti tos klasės vaikai. Taip gali susiklostyti negatyvūs vaiko santykiai su mokytojais. Mokymosi nesėkmės, pedagogų, tėvų, bendraamžių panieka formuoja mokinių emocinius ir elgesio nukrypimus, agresyvumą, keršto siekimą (Kaffemanas, 2000).

L. Rupšienė (2000) laikosi panašios nuomonės, kad agresyviai, asocialiai mokykloje besielgiantys mokiniai erzina mokytojus, trukdo jiems vesti pamokas, savo elgsena nuteikia pedagogus prieš save. Blogai besielgdamas, mokinys provokuoja mokytojų neigiamą nuostatą jų atžvilgiu ir tuo dar labiau sumažina akademinės sėkmės galimybes. Dėl to gali susiklostyti negatyvūs vaiko santykiai su mokytojais, mokyklos administracija, o tai savo ruožtu mažina norą dirbti su tokiu vaiku, be to, tai gali sąlygoti vaiko ignoravimą per pamokas, priešišką nusiteikimą. Galiausiai vaiko mokyklinės disciplinos pažeidinėjimai, nederamas elgesys gali turėti didelį ryšį su vaiko pašalinimu iš mokyklos.

Atstumtųjų padėtis, pastovūs konfliktai, įtampa ir nestabilumas, skatina vaikus ieškoti kokios nors išeities. Todėl stengdamiesi neutralizuoti mokytojų ir bendraklasių negatyvius vertinimus, jų antipatiją savo atžvilgiu, asocialūs vaikai pradeda ignoruoti jų poveikius, elgiasi grubiai, iššaukiančiai, panaudoja fizinę jėgą, grasinimus ir prievartą. Galima sakyti, jog kuo anksčiau prasideda vaiko atstūmimas klasėje (grupėje) ir kuo ilgiau jis tęsiasi, tuo didesnė įvairių elgesio nukrypimų tikimybė (Kvieskienė, 2000).

Atstumti vaikai dažniausiai nepasitiki ir nevertina savęs, aplinka jiems atrodo nedraugiška, priešiška, jie gali tapti labai užsidarę ir abejingi. Anot G. Valicko (1997), atstūmimas gali išprovokuoti agresiją. Atstumtieji norėdami pakeisti neigiamus savęs vertinimus, pradeda elgtis šiurkščiai, naudoja fizinę jėgą, grasinimus. Tokiais atvejais šiems mokiniams ypatingai svarbi ne tik socialinio pedagogo, bet ir klasės auklėtojo pagalba. Vaikas, kad ir koks jis būtų, iškilus sunkumams, neturi likti vienas.

Dauguma rizikos grupės vaikų, turinčių bendravimo sunkumų, sudėtingose situacijose yra linkę reaguoti pasyviai arba agresyviai. Pasyvūs vaikai nesugeba pasirūpinti savimi, apginti savo nuomonės. Jausdamiesi nepakankamai vertingi, jie bijo pašaipų, todėl stengiasi „neatsilikti“. Agresyviai reaguojantys vaikai pažeidžia tarpusavio santykius, jų elgesys yra pastangos kompensuoti nesaugumo ir nepasitikėjimo savimi jausmą (Ignatavičienė, Žukauskienė, 1999).

Vaikai, priklausantys rizikos grupei turi ne tik skirtumą, bet ir panašumą. Vieni iš jų yra ižūlūs, akiplėšiški, mėgsta būti dėmesio centre, kiti – užsidarę, vengia viešumos, iš pažiūros kuklūs ir drovūs, tretieji – nuolat paniurę, pikti, įsitempę. Dauguma asocialių vaikų problemų yra susiję su jų nederamu elgesiu ir visuomeninių taisyklių nesilaikymu (Gogelienė, 2004).

Rizikos grupės vaikams yra sunku paklusti mokyklos taisyklėms, nes paprastai jie daro nedidelių drausmės pažeidimų, tokių kaip vėlavimas, nepaklusnumas mokytojui, įvairios smulkios pražangos (Ignatavičienė, Žukauskienė, 1999). Dažniausios rizikos grupės vaikų problemos sietinos su nederamu elgesiu ir taisyklių nesilaikymu. Tokiems vaikams gresia įvairūs elgesio sutrikimai ir negatyvūs to padariniai. Tai yra labai svarbu planuojant prevencinio poveikio priemones, nes tokiais atvejais reikia keisti ne atskirą elgesio aspektą, bet daugybę tarpusavyje susijusių veiksnių (Indrašienė, 2004).

Socialinis pedagogas prisideda prie ugdymo proceso gerinimo, padeda rizikos grupės vaikams įveikti socialinius sunkumus. Mokinių netinkamas elgesys gali pasireikšti dėl daugelio priežasčių. Toliau bus aptarti pagrindiniai veiksniai, kurie įtakoja rizikingą vaikų elgesį: šeimos, mokyklos, bendraamžių, žiniasklaidos ir aplinkos įtaka.

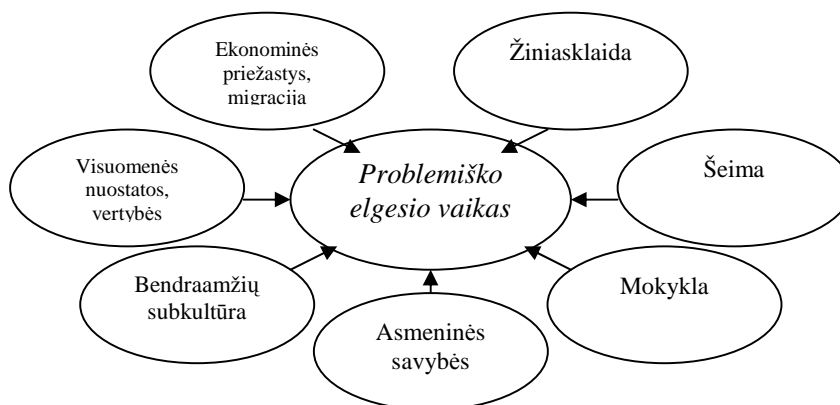
Augantis žmogus nuolat patiria psichologinių sunkumų dėl tam tikrų amžiaus krizių ir asmenybės formavimosi dėsningumą, tarpusavio santykių keblumą, savęs aktualizavimo, įsitvirtinimo formaliose ir neformaliose grupėse poreikio, adaptavimosi mokykloje ir įvairių kitų priežasčių (Vaitkevičienė, Jozėnaitė, 2008). Padėti rizikos grupės vaikams įgyti pakankamus socialinius įgūdžius ir įvaldyti prosocialaus elgesio normas galima išsiaiškinus šių mokinių svarbiausias netinkamo elgesio priežastis, bendravimo problemas įtakančius veiksnius.

Paauglystės tarpsnis yra laikomas rizikos amžiumi, nes tada pradeda sparčiai formotis asmenybė, aktyviai vykti jos socializacija, atitinkamų vaidmenų prisiėmimas. Labai tikėtina, kad šiame procese gali pasitaikyti įvairių elgesio defektų, įtakančių deviantiškos asmenybės susiformavimą (Leliūgienė, 2003). Galima sakyti, kad paauglystėje stipriai pasikeičia paauglio gyvenimo ir veiklos samprata.

Socializacijos proceso metu asmenybė gali perimti įvairiausias elgesio formas, ir prosocialias, ir asocialias. Pasak R. Ovčarovos (Овчарова) (2001), asocialus elgesys susijęs su individualiomis – tipiškomis asmenybės ypatybėmis, kurios skatina ir trukdo nepageidaujamo elgesio prasiveržimą išorinių, socialinių ar vidinių veiksnių atžvilgiu. Kiekviena skirtinga situacija suteikia savitus stimulus netinkamo elgesio pasireiškimui ir sudaro savitas sąlygas atitinkamoms jo formoms. Pastaruoju atveju susiduriama su nepageidautinu asmenybės socializacijos variantu – desocializacija. Jai esant asmenybė laipsniškai perima asocialias elgesio normas ir vertybes, ima

tenkinti savo poreikius socialiai nepriimtinais būdais, ignoruoja prosocialios aplinkos poveikius (Vosyliienė, 2009).

Problemišką elgesį lemia įvairūs veiksniai. Tiriant vaikų asocialumo priežastis, derėtų atsižvelgti į šių veiksnių visumą, jų kompleksinį veikimą (žr. 2 pav.).

2 pav. **Problemiško elgesio veiksniai** (parengta pagal Abromaitienę, 2008)

Socializacijos proceso trūkumus gali nulemti įvairūs veiksniai: auklėjimo klaidos šeimoje (šiltų santykių nebuvimas, kontrolės stoka, netinkami skatinimai ir bausmės, prieštaringi reikalavimai); atstūmimas ir izoliacija bendraamžių grupėje; nesėkmės ir neigiamų vertinimų dominavimas mokykloje; žiniasklaidos priemonėse demonstruojamas smurtas ir prievarta; asocialios aplinkos įtaka (neformalūs lyderiai, prievarta); ekonominės priežastys, migracija (Valickas, 1997; Loeber, Farrington, 2001; Wasserman, Keenan, Tremblay, 2003; Kviesskienė, 2004; Abromaitienė, 2008; Vosyliienė, 2009). Šeimos, bendraamžių ir žiniasklaidos poveikis vaikams yra tolydžia trunkantis ir daugeliu atvejų lemiantis jų elgseną, ypač, jei tarp minėtų grandžių yra glaudi sąveika (Prakapas, 2002). Juolab, kad jau minėti veiksniai veikia ne atskirai, o kartu (tik atskirais gyvenimo periodais vieni iš jų daro didesnę įtaką ugdytinių elgesiui, kiti – mažesnę). Be to, dar egzistuoja ir kiekvieno vaiko savitas požiūris į jam skirtą poveikį.

Socialinė mikroaplinka yra vienas svarbiausių veiksnių, paspartinančių arba stabdančių asmenybės savirealizacijos procesą, antra vertus – tai būtina šio proceso sėkmingo vystymosi sąlyga (Indrašienė, 2004). Paprastai asocialus elgesys atsiranda ne iš karto, jis vystosi palaipsniui. Vaikas iš pradžių dažniausiai pažeidžia moralines elgesio normas, vėliau padaro nedidelius teisės pažeidimus. Kitaip tariant, kuo ilgiau vaikas pažeidinėja egzistuojančias elgesio normas, tuo labiau didėja elgesio nukrypimų laipsnis. Be to, vienos asocialaus elgesio formos dažnai sudaro palankias sąlygas kitiems elgesio nukrypimams (Kviesskienė, 2000).

Šeimoje, kuriama socialinė aplinka – svarbiausias veiksnys, lemiantis vaiko asmenybės tapsmą. Vaiko psichologiniai sunkumai dažnai taip pat priklauso nuo santykių šeimoje. Šiandienos

visuomenės socialinių, moralinių, ekonominių bei kitų problemų atspindys – agresyviai besielgiantys, nesaugūs, menkų socialinių gebėjimų, emociškai pažeisti vaikai (Vaitkevičienė, Jozėnaitė, 2008).

Socializacijos procese lemiamą vaidmenį vaidina šeima, mokykla, bendraamžiai, visuomenės komunikacijos priemonės (Kvieskienė, 2003), tuo pat metu mokykla yra įvardijama kaip antroji bendruomenė, į kurią vaikas patenka iš šeimos ir kurioje socializuojasi, įgyja tam tikrų elgesio, bendravimo su bendraamžiais ir vyresniais žmonėmis įgūdžių (Kvieskienė, Indrašienė, 2008). Nors šeima atlieka pagrindinį vaidmenį asmenybės socializacijoje, tačiau vaikui augant vis didesnę poveikį daro kiti socializacijos veiksniai, tarp kurių pirmiausiai išsiskiria mokykla ir bendraamžių grupės.

Mokyklos aplinka taip pat daro įtaką vaikų socialinei raidai. Tačiau mokykla kaip socializacijos institucija pati savaime nėra tobula, joje egzistuoja nemažai problemų. Vis dažniau kalbama, kad mokykla nesusitvarko su savo pagrindine – socializacijos funkcija. Dėl to, kai kurie vaikai „susvetimėja“ su mokykla. L. Rupšienės (2000) teigimu, toks susvetimėjimas tampa mokinio asmenybės resocializacijos veiksmu, nes mokiniui tampa visiškai nepriimtinos mokyklos vertybės. Mokykla ir mokinys tampa priešais, ne tik nepripažįsta mokymosi reikšmės, bet ir apskritai atmeta socialines vertybes ir darosi visuomenei pavojingas. Pasak G. Kvieskienės (2000), asocialūs vaikai daug dažniau atsilieka moksle, neturi mokymosi motyvacijos, bėga iš pamokų. Be abejonės, mažai tikėtina, kad nesėkmės mokykloje pačios savaime skatina asocialų elgesį. Greičiau tai yra vienas iš veiksnių, kuriam esant greičiau atsiranda bei vystosi įvairūs elgesio nukrypimai.

Labai svarbu žinoti, kad paauglystėje vyksta laikinas vaiko psichologinis nutolimas nuo šeimos ir mokyklos, t.y. paaugliui jie tampa mažiau svarbūs. Tuo tarpu bendraamžių daroma įtaka žymiai padidėja (Leliūgienė, 2003). NedisCIPLINUOTAS elgesys atsiranda todėl, kad vaikas nesugeba surasti savo vietos bendraamžių grupėse. Dažnai vietos sau ieško negatyviai elgdamasis. Kita problema, lemianti poelgių turinį, yra nevalingos asmenybės. Jos išmoksta elementarių elgesio taisyklių, mokydamosios nesugeba sukonzentruoti dėmesio, latentiskai išsiugdo žalingus elgesio įpročius ir įgūdžius (Prakapas, 2001).

Kita problema, sprendžianti rizikos grupės vaikų poelgių turinį, yra bevalės asmenybės, kurios neįsisavina elementarių elgesio taisyklių, nesugeba sukonzentruoti dėmesio ir todėl susiformuoja neteisingi įpročiai ir įgūdžiai. Nuolatinės nesėkmės, aplinkinių neigiama reakcija, pasmerkimas bei atstūmimas skatina žemą savęs vertinimą. Žemas savęs vertinimas palaipsniui padeda įsisavinti negatyvius elgesio modelius, tuo pačiu darant pakitimus vertybių sistemoje (Valickas, 1997).

Dėl didėjančios televizijos įtakos mažėja tokių institutų kaip šeima ir mokykla, bendruomenė, įtaka asmenybės socializacijai. Kuo daugiau smurto yra demonstruojama televizijos laidose, tuo labiau vaikai, sprenddami tarpusavio konfliktus, yra linkę panaudoti smurtą kaip veiksmingą įvairių problemų sprendimo priemonę (Kvieskienė, 2003).

Vaikai, kurie turi labai daug laisvo laiko, leidžiamo be jokio tikslo ir prasmės, žymiai dažniau pasiduoda neigiamai draugų įtakai ir įsijungia į deviantinę veiklą (Bukeikaitė, Pruskus, 2006). Dažniausiai neužimti vaikai padaro daugiau teisės pažeidimų, nusikalsta, todėl galima teigti, kad vaikų neužimtumas yra padidintos rizikos veiksnys (Mockevičienė, 2002). Ypač svarbu rūpintis rizikos grupės vaikais, kurie neturi tinkamo pavyzdžio artimiausioje aplinkoje, nes be teigiamų veiksmų, be jų saviraiškos sunku tikėtis pozityvios socializacijos.

Šiandieninė šalies ekonominė padėtis skatina šeimas daugiau dėmesio skirti pragyvenimo šaltinių paieškai, todėl pastaruoju metu itin didėja migracija. Lietuvoje nuolat gausėja vaikų, kuriuos į užsienį išvykę dirbti tėvai paliko giminaičiams, ar netgi savarankiškai gyventi. Šie vaikai patenka į rizikos grupę, todėl labai tikėtina, kad jų elgesys gali tapti asocialus dėl įvairių priežasčių: tėvų nepriežiūros, menkavertiškumo, gėdos, baimės jausmo, nepakankamų socialinių įgūdžių (Abromaitienė, 2008). Kadangi netinkamo elgesio problema yra ne vien tik mokinio problema, jos atsiradimą lemia daug veiksnių, todėl reikia padėti mokiniui suprasti savo problemos kompleksiskumą (Vosylienė, 2009).

Pasak I. Leliūgienės (2002), socialinis pedagogas turi žinoti socialines sąlygas, veikiančias mokinių socializaciją bei sunkumų mokykloje priežastis. Socialinis pedagogas padeda mokiniams suvokti savo sunkumus ir stengtis juos įveikti, pašalinti įvairius socialinius, emocinius kliuvinius, padėti mokiniams prisitaikyti mokykloje ir sėkmingai joje mokytis. Taigi, socialinio pedagogo veikla, sprendžiant rizikos grupės vaikų problemas, turi būti pagrįsta socialinio darbo metodais ir priemonėmis.

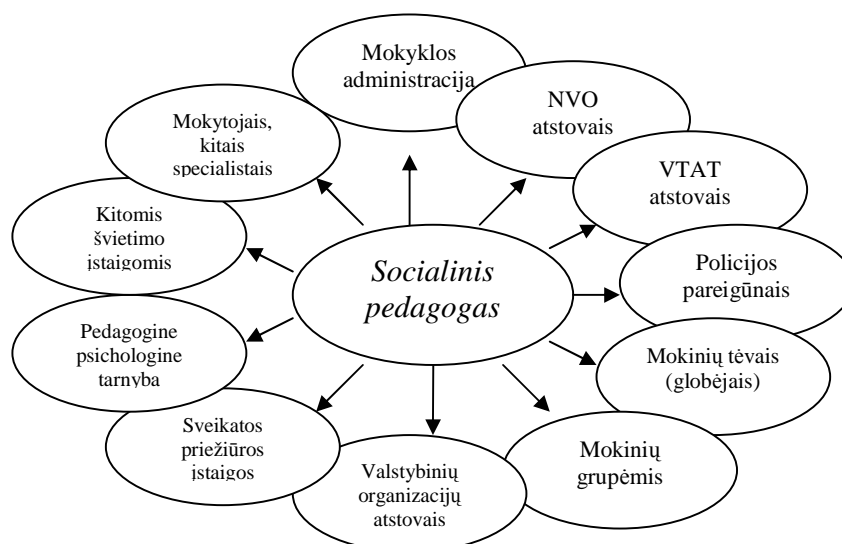
1.3. Socialinių pedagogų darbo su rizikos grupės vaikais veiklos kryptys, darbo metodai ir priemonės

Ypač didelį dėmesį bendrojo lavinimo mokyklose socialiniai pedagogai skiria probleminiams vaikams, jų pozityvaus elgesio formavimui. Galima išskirti tokias pagrindines socialinių pedagogų veiklos sritis, dirbant su rizikos grupės vaikais: individualus darbas su mokiniu, pagalba ir konsultavimas; grupiniai užsiėmimai; bendravimas (bendradarbiavimas) su tėvais; socialinių paslaugų organizavimas; švietėjiška veikla; socialinės pagalbos teikimo koordinavimas;

bendradarbiavimas su mokytojais ir klasių auklėtojais, popamokinės veiklos, laisvalaikio organizavimas (Ališauskas, 1999). Ž. Barkauskaitė – Lukšienė (2005) išskiria šias pagrindines socialinių pedagogų veiklos formas: individualus darbas su mokiniais, tėvais, mokyklos pedagogais; grupinio darbo ir komandinės veiklos organizavimas; auklėjamosios aplinkos organizavimas; tarpinstitucinės veiklos organizavimas.

L. I. Aksionova (2001) socialinę pedagoginę pagalbą apibrėžia kaip pedagogiškai orientuotą socialinę pedagoginę veiklą, skirtą vaikų auklėjimo ir socialinėms problemoms spręsti ir išskiria socialinę pedagoginę pagalbą rizikos grupės vaikams (Aksionova, 2001, cit. Targamadzė, Valeckienė, Kvieskaitė, 2008, p.32). Socialinė pedagoginė pagalba – tikslinga, organizuota, laiko atžvilgiu ribota prevencinė veikla, skirta vaikų konkrečioms socialinėms pedagoginėms problemoms spręsti. Išskiriamos šios socialinės pagalbos veiklos kryptys: socialinės pedagoginės pagalbos ugdytiniui organizavimas; darbas ugdytinių grupėse; saugios aplinkos kūrimas; bendravimas su ugdytojais ir institucijomis, darančiomis įtaką ugdymui (Beliajevos, 1998; Galaguzova, 1998; Kvieskienė, 2005, cit. Merfeldaitė, 2007, p.10).

Sprendžiant rizikos grupes vaikų problemas, labai svarbu, jog socialiniai pedagogai bendradarbiautų su kitais specialistais bei institucijomis. Remiantis socialinių pedagogų veiklos reglamentavimo teisiniais dokumentais bei Ž. Barkauskaitės – Lukšienės (2002) mokyklos socialinio pedagogo bendradarbiavimo su kitomis institucijomis schema, apibendrinant galima schematiškai pavaizduoti socialinių pedagogų tiesioginį bendradarbiavimą su kitų institucijų atstovais (žr. 3 pav.).

3 pav. Mokyklos socialinio pedagogo bendradarbiavimas su kitomis institucijomis (parengta pagal Barkauskaitė – Lukšienė, 2002)

Socialiniams pedagogams savo veikloje tenka bendradarbiauti su įvairių skirtingų lygmenų objektais. Taigi, specialistams mokykloje suteiktos plačios veiklos galimybės ir nuo jų asmenybės labai priklauso, kaip bus pasinaudota šiomis galimybėmis (Leliūgienė, 2003).

Ž. Jonynienė (2002) analizuoja tarpinstitucinį bendradarbiavimą kaip svarbų aspektą socialinių pedagogų veikloje. Tam reikalingas integralus požiūris į probleminį reiškinį, kuris apima socialinį, pedagoginį, psichologinį, medicininį, teisinį reiškinio aspektus. Tarpinstitucinis bendradarbiavimas apibūdinamas kaip būtina sąlyga užtikrinti teikiamos pagalbos rizikos grupės vaikams efektyvumą. Pažymėtina, kad pastaraisiais metais vis dažniau vaikų socialines problemas sprendžia vyriausybinių ir nevyriausybinių organizacijų, įvairių bendruomenių specialistai pagal reglamentuotas kompetencijas, remdamiesi profesinėmis žiniomis ir įgūdžiais (Kvieskienė, 2003).

Socialinę pedagoginę veiklą drauge su socialiniais pedagogais įgyvendina mokytojai, tėvai, nevyriausybinių organizacijų skirtingose švietimo įstaigose, įvairios institucijos. Ši veikla visada yra kryptinga, nes nukreipta į konkretų vaiką, jo individualių problemų sprendimą (Leliūgienė, 2003). Pagalbos teikimą mokykloje sprendžiant rizikos grupės vaikų problemas vykdo socialiniai pedagogai, klasių auklėtojai, mokytojai ir administracijos atstovai, t.y. skirtingi specialistai.

Bendraudant su mokytojais, auklėtojais, mokyklos administracija, socialiniai pedagogai dažniausiai yra jungiamoji grandis, kurie padeda atrasti mokinių sėkmės galimybes, pastebėti jų stipriąsias puses (Ivanauskienė, 2009).

Socialiniai pedagogai padeda vaikams geriau adaptuotis visuomenėje, ugdymo įstaigose panaudodami visas priimtinas ugdymo formas, bendradarbiaudami su pedagogais, tėvais, kitomis institucijomis, užtikrinančiomis vaikų ir paauglių saugumą, teises ir pareigas, fiziologinių ir psichologinių poreikių tenkinimą. Socialiniai pedagogai prisideda prie ugdymo proceso, padėdami suprasti, kokia yra ugdytinio psichologinė ir socialinė sklaida ir kokią įtaką ugdymo procesui turi šeima, bendraamžiai, bendruomenė, kultūra (Kvieskienė, 2003).

Socialiniai pedagogai dirba sistemingą darbą su ugdytinių grupėmis, individualų darbą su jo reikalingais ugdytiniais, bendradarbiauja su tėvais (globėjais), vaikų ir jaunimo organizacijomis, telkia vaikų ugdymui švietimo, socialinių, medicininų ir kitų institucijų jėgas, dalyvauja planuojant ir organizuojant socialinį ugdymą (Paliokienė, 1999).

Socialiniai pedagogai siekdami padėti rizikos grupės vaikams geriau adaptuotis švietimo įstaigoje, taiko visas priimtinas ugdymo formas, bendradarbiauja su kitais pedagogais, tėvais, socialinėmis institucijomis. Bendraudami su ugdytiniais, socialiniai pedagogai savo veikloje remiasi bendradarbiavimo bei pasitikėjimo, vaiko ir jo apsisprendimo, vengimo vaiką smerkti, tiesioginės intervencijos, palaikančios vaiko interesus, principais (Kvieskienė, 2001). Socialinio pedagogo

veiklos principai remiasi pagarba, bendravimu su mokiniais „jū kalba“, vaiko vidinių galių stiprinimas, konfidencialumas ir objektyvumas, prieigos prie kiekvieno mokinio paieška (Majauskienė, Leliūgienė, 2007).

Socialiniai pedagogai turi laiku pastebėti, įvertinti ir kartu su vaiku spręsti problemas. Kuo anksčiau diagnozuojama mokyklos nelankymo, nesimokymo, netinkamo elgesio ar bendravimo problema, kuo operatyviau informuojami tėvai ar suinteresuotos institucijos, tuo didesnė tikimybė, kad ji bus išspręsta tinkamai ir pasekmės bus mažesnės (Leliūgienė, 2003).

A. Ališausko (1999), apklausos rezultatų duomenys atskleidė, su kokiais sunkumais susiduria pedagogai, teikdami rizikos grupės vaikams pagalbą: sunkumai, susiję su mokinio šeima, tėvais; sunkumai, susiję su lėšomis ir materialiniais ištekliais; sunkumai, susiję su pedagogais; sunkumai, susiję su mokiniu, kuriam teikiama pagalba; sunkumai dėl specialiųjų žinių ir įgūdžių stokos, darbo organizavimo ir koordinavimo trūkumų; trūksta psichologo pagalbos.

Socialiai pažeistiems, rizikos grupei priklausantiems ir į nekokybišką socializaciją įtrauktiems vaikams reikia papildomos socialinės pedagoginės pagalbos, papildomų socializacijos programų, prevencijos metodų ir papildomos intervencijos, kad vaiko socialinė raida vėl taptų visavertė (Kvieskienė, 2005).

Rizikos grupės vaikams turintiems problemų, socialiniai pedagogai naudoja tikslines pedagogines priemones, kurių efektyvumas – teigiamų tendencijų stiprinimas ir neigiamų silpnėjimas. Žinoma, tokia veikla nebus efektyvi, jei pats mokinys nesistengs koreguoti asmeninių trūkumų ir spręsti savo problemų (Leliūgienė, 2003). Todėl socialiniai pedagogai stengiasi mokinį įtraukti į įvairias socialines veiklas, nuolat jį palaikyti bei paskatinti.

Dažniausiai mokiniai nurodo, kad jie laisvalaikio apskritai neturi. Tuo tarpu rizikos grupės vaikai, nelankantys pamokų, t.y. neturintys mokymosi motyvacijos, pozityvios saviraiškos poreikių, laisvo laiko turi pakankamai ir pedagogų, ypač socialinių pedagogų, uždavinys – siekti, kad šie vaikai būtų įtraukti į intensyvias socializacijos programas (Mockevičienė, 2002). Užsiimdami laisvo laiko metu kuo nors prasmingu, teigiama veikla neįsitrauks į neigiamų, o ypač neformalių, draugijų veiklą. Pasitenkinimas savo veikla skatina teigiamai save vertinti ir pozityviai tobulėti, padeda įgyti pasitikėjimo bei įprasmiti savo buvimą grupėje, visuomenėje. Atsižvelgiant į kiekvieno vaiko individualias savybes, pažįstant artimiausią jo mikroaplinką, parenkant tinkamas pedagogines priemones, įmanoma tikėtis teigiamų rezultatų.

Darbu su problemų keliančiais vaikais reikia emocinio glaudumo, gilaus išsamumo, empatijos ir apgalvojimo. Todėl, prieš pradėdant veiklą, ją reikia gerai apgalvoti, suplanuoti eigą, priemones, metodus, specialistus, darbo vietą ir susitikimų dažnį (Doyle, 2006).

Teikiant bet kokios srities socialinę pagalbą socialiniai pedagogai sudaro darbo planą, kelia tikslus, uždavinius, galvoja apie darbo formą, trukmę, eigą, dalyvius. Rizikos grupės vaikui teikiama individuali socialinė pagalba ir pačio darbo specifika yra kiek kitokia. Nes šiuo atveju socialiniams pedagogams tenka keisti ne vieną kurį nors elgesio aspektą, bet daugybę tarpusavyje susijusių veiksmų (Indrašienė, 2004). Atliekant individualų darbą su rizikos grupės vaikais svarbu laiku pastebėti, kada vaikas pradeda atsilikti moksle, kada jo elgesys pradeda peržengti prosocialaus elgesio ribas (Prakapas, 2001). Vaiko elgesio kryptingumą lemia jo poreikiai, motyvai, polinkiai, interesai, siekiai, nuostatos. Todėl renkant informaciją apie rizikos grupės vaikus, tikslinga žinoti, kas padarė didžiausią įtaką vaikams bei lėmė įvairius nukrypimus.

Individualus darbas su rizikos grupės vaiku – socialinio darbo metodas ir kryptis, susijusi su pagalbos teikimu, sprendžiant psichologines, tarpusavio santykių, socialines, pedagogines problemas. Tai pagalba, kurią specialistas teikia asmeniškai vaikui. Šio darbo tikslas – skatinti atkurti abiem šalims naudingą vaiko ir visuomenės tarpusavio sąveiką, siekti pagerinti asmeninį gyvenimą (Indrašienė, 2004). Tai ypač svarbu dirbant su rizikos grupės vaikais, nes jie nepasitiki aplinka dažnai dėl ankstesnių patyrimų. Iš pradžių tikslinga su vaiku dirbti individualiai, tik paskui įtraukti į grupę (Doyle, 2006).

Individualaus darbo su vaiku, socialinės pagalbos organizavimo etapai: 1. Įvertinti ugdytinio poreikius. 2. Sudaryti socialinės pedagoginės pagalbos planą ugdytiniui. 3. Taikyti individualaus darbo su ugdytiniu metodus. 4. Analizuoti ir vertinti socialinio pedagoginio poveikio priemonių ugdytiniui veiksmingumą (Johnson, 2001).

Grupinio darbo metodas su rizikos grupės vaikais – socialinio darbo metodas, kai nedidelės grupės ugdytinių, turinčių bendrų tikslų ar problemų, reguliariai susitinka ir dalyvauja veikloje, kuria siekiama vieno tikslo. Pasak E. Vosylienės (2009), grupinis darbas yra naudingas visiems problemiškiems vaikams, nesvarbu, kiek ir kokios žalos padaryta vaikui. Skirtingų problemų turinčius vaikus nebūtina skirstyti į atskiras grupes. Būdami kartu, nariai pasidalija ir vertina vienas kito išgyvenimus. Socialinio pedagogo vaidmuo grupėje – padėti pasiekti tokią jos narių sąveiką, kad būtų patenkinti grupės narių poreikiai, arba daryti įtaką aplinkai, kad kuo geriau būtų tenkinami grupės narių poreikiai (Johnson, 2001). Dirbant su grupe reikia įvertinti vaiko vietą socialinėje grupėje: klasėje, tarp bendraamžių, tinkamai organizuoti veiklą grupėje, taip pat analizuoti ir vertinti grupėje vykstančius pokyčius.

Socialinės pedagoginės veiklos turinys: pagalbos poreikių atskleidimas, pozityvios ugdomosios aplinkos kūrimas, deviantiškos elgsenos prevencija bei korekcija, auklėjamosios veiklos organizavimas ir kt. (Bitinas, Šidlauskienė, 2001).

Prevenција – aiškinama kaip įvairių informacinių priemonių, mokymo priemonių taikymas, kuria siekiama sumažinti socialinės rizikos veiksnius (Andrašūnienė, 2007). Prevenција – tai trijų lygmenų programos, skirtos kelio užkirtimui neigiamos socialinės patirties ir negatyvių socialinių normų, delinkventinės įtakos priėmimui (Ignatavičienė, Žukauskienė, 1999; Leliūgienė, 2003; Kviesskienė, 2005):

- *Ankstyvoji prevenција* – plataus profilio visų kryptių užimtumo programos, kuriose dalyvauja mokyklinio amžiaus vaikai. Ši prevenција taikoma dar prieš iškylant problemai – siekiama užkirsti kelią vaiko elgesio nukrypimams.
- *Pagalbos prevenција (intervencija)* – specializuotos programos ir strategijos, padedančios rizikos grupės vaikams. Dirbama individualiai ir grupėmis su problemų turinčiu vaiku. Siekiama padėti vaikui suvokti ir įvertinti save, supančią aplinką, išmokti bendravimo įgūdžių, geriau prisitaikyti visuomenėje.
- *Socialinė – pedagoginė reabilitacija* – specialios programos arba strategijos, kurios padeda nusikaltusį, patyrusį prievartą, ar gatvėje daug laiko praleidžiantį vaiką, gražinti į šeimą, ugdymo įstaigą, siekia sugrąžinti pasitikėjimą suaugusiais, kitas moralines normas.

Sėkmingos prevencijos esmė – ankstyvoji prevenција arba tinkamas problemišku vaikų užimtumas, kurio metu siekiama visiems vaikams sudaryti sąlygas pagal galimybes gilinti savo gabumus ir polinkius. Laisvalaikio, kūrybinių užsiėmimų metu, kai vaikai atsipalaiduoja, lengviau nustatyti rizikos grupei priklausančius vaikus ir parinkti jiems tinkamas pagalbas (Vosyliienė, 2009).

Socialiniai pedagogai, siekdami ugdyti vaikų socialinius gebėjimus, socialinę atsakomybę, socialinį atsparumą, socialinę savikontrolę, skatina juos aktyviai dalyvauti vaikų ir jaunimo organizacijų veikloje, įtraukia į aktyvią pilietinę veiklą, projektų kūrimą ir realizavimą (Kviesskienė, 2001). Socialiniams pedagogams papildomas ugdymas yra viena pagrindinių veiklos sričių. Todėl labai svarbu, kad šie specialistai turėtų pakankamai teorinių žinių apie skirtingus socialinio ugdymo būdus ir metodus bei gebėtų juos taikyti praktiškai, mokėtų projektuoti savo veiklą (Leliūgienė, 2002; Indrašienė, 2004).

Labai svarbu išsiaiškinti, kiek vaiko problema apsunkina socializacijos procesą ir integraciją į visuomenę, kiek laiko egzistuoja problema ir kaip pats vaikas suvokia savo problemą ir jos atsiradimo priežastis. V. Indrašienės (2004) teigimu, gausiausią vaikų pažinimo metodų grupę sudaro empiriniai metodai: stebėjimas, savistaba, pokalbis, veiklos procesų ir rezultatų analizė, socialinio tinklo schema, anketa, testai. Reikia pripažinti, kad įvairių darbo su mokiniais metodų taikymas, tinkamas užimtumas yra labai efektyvi priemonė dirbant su rizikos grupės vaikais.

Mokyklos socialiniai pedagogai privalo įvertinti dalyvaujančių vaiko socializacijos procese elgesį jų socialinėje aplinkoje. Įvertinant vaiko poreikius socialiniai pedagogai naudoja įvairiausių metodus: lankosi mokinio namuose, teikia asmenines ir grupines konsultacijas, tarpininkauja krizinėse situacijose, stebi ugdytinius (Leliūgienė, 2002).

Socialinėje praktikoje taikytini įvairūs ugdytinių pažinimo, individualios ir grupinės, tiesioginės ir netiesioginės intervencijos metodai, vis populiarėjantys prevenciniai projektai. Socialinio darbo su rizikos grupės vaikais metodai turi padėti formuoti asmenybei, stimuliuoti veiklą ir praktinės veiklos organizavimo sritis (Vosylienė, 2009).

Nuo socialinių pedagogų naudojamų metodų ir technikos taikymo priklauso darbo efektyvumas, vaiko savigarba ir, aišku, rezultatai. Aptardami veiklos efektyvumą išskiriami du galimi veiksniai: pirma, tai ryšys tarp pasiektų rezultatų ir sąnaudų, susijusių su šių rezultatų pasiekimu (Leliūgienė, 2003). Socialiniai pedagogai savo veiklą gali analizuoti remdamiesi įvairiais kriterijais: veiklos efektyvumu, santykiu tarp norimo ir pasiekto, idealaus ir realaus, santykiu tarp veiklos sistemos aktyvumo lygio ir taikinių toje sistemoje pasikeitimų gylio, asmenybės, veiklos, savo darbo, pasitenkinimu ir kitu veiklos valdymo lygiu (Leliūgienė, 2003; Misiukevičienė, Putauskienė, 2009).

2. SOCIALINIŲ PEDAGOGŲ VEIKLOS SU RIZIKOS GRUPĖS VAIKAIS KOKYBĖS ĮSIVERTINIMO AKTUALUMAS

2.1. Socialinių pedagogų kompetencijos ir jų vaidmuo veiklos kokybei

Socialinių pedagogų veiklos specifika ir jos įvairiapusiškumas reikalauja įvairių kompetencijų, galinčių padėti teikti kokybiškas ir kvalifikuotas paslaugas. Nuolat kintančios aplinkos reikalavimai skatina institucijas bei darbuotojus nuolat tobulintis, plėsti savo kompetencijas, tuo sudarant palankesnes sąlygas ne tik dalyvauti darbo rinkoje, bet ir, kalbant konkrečiai apie socialinio darbo sritį, siekti visuomenės socialinių poreikių patenkinimo teikiant kokybiškas socialines paslaugas. Specialisto kompetencija – vienas iš svarbiausių institucijos plėtros išteklių, leidžiančių jai siekti konkrečių tikslų. Ne išimtis ir švietimo įstaigos, būtent nuo jose dirbančių socialinių pedagogų kompetencijų priklauso ne tik pačios įstaigos teikiamų socialinių ugdymo paslaugų kokybė, bet ir, apskritai, socialinio darbo prestižas (Indrašienė, Garjonienė, 2007).

Lietuvoje kinta ir vis labiau įsitvirtina naujas požiūris į socialinio pedagogo poziciją bei kompetencijas. Vienas po kito socialinius pedagogus pasiekia svarbūs dokumentai, reglamentuojantys kvalifikacijos tobulinimą, kompetencijų plėtojimą bei socialinių pedagogų atestacijos vykdymą. Siekiama suvokti, kaip socialinių pedagogų kompetencija turi atliepti naujos demokratiškos visuomenės modelį, kokius naujus vaidmenis formuoja praktinėje socialinio pedagogo veikloje. Aktualūs tampa nuodugnesni tyrimai, galintys atskleisti socialinio pedagogo profesijos kompetencijos vertinimo bei įsivertinimo ypatumus. Tokie tyrimai yra labai reikalingi, siekiant geriau suvokti veiklos kokybei keliamus naujus tikslus (Stankevičienė, Bieliienė, Zimblienė ir kt., 2009).

Socialinių pedagogų vaidmenys reikalauja vis aukštesnės kvalifikacijos ir veiksmingos veiklos kompetencijų. Socialinio pedagogo profesinė kompetencija – įgytų žinių, gebėjimų, įgūdžių ir etinių vertybių visuma, apibūdinanti jo profesinę kvalifikaciją ir nulemianti praktinės veiklos sėkmę, yra pakankamai svarbus veiksnys socialinio darbo kokybei. Jis reikalauja nuolatinio socialinių pedagogų tobulėjimo: plėsti ir gilinti žinias, ugdyti įgūdžius ir remtis socialinio darbo vertybėmis (Švietimo įstatymas, 2003; Indrašienė, Garjonienė, 2007).

Pasak I. Leliūgienės (2003), socialinio pedagogo kompetencija – tai jo asmenybės, veiklos ir bendravimo organinė visuma, kuri leidžia aukštu lygiu spręsti profesinius uždavinius. Kompetencijos yra funkciniai gebėjimai atlikti tam tikrą veiklą, gebėjimai daugiausia išreiškia

kompetencijos turinį. Tai kompetencijos dalis, kurią dažniausiai galima išmatuoti, įvertinti (Martišauskienė, 2008).

Profesinės veiklos turinys apima ne tik gebėjimą kokybiškai atlikti tam tikrą kiekį veiklos funkcijų, bet yra neišvengiamai susijęs ir su jų tarpusavio derinimu ar sąveika. Socialinis pedagogas, norėdamas kokybiškai atlikti savo darbą, turi pasižymėti tam tikrais funkciniais gebėjimais, kurie vadinami kompetencijomis (Laužackas, 2005). Kitaip tariant, kvalifikacija yra įgyjama, o kompetencija – laipsniškai formuojasi profesinėje veikloje.

Kvalifikaciniuose reikalavimuose (2001) teigiama, jog bazinį išsilavinimą turintis socialinis pedagogas turi būti įgijęs šių kompetencijų: žinoti vaiko asmenybės vystymosi ir raidos ypatumus; individualaus elgesio grupėje formavimo bei formavimosi mechanizmus; pagrindines intervencijos teorijas ir metodus; šiuolaikinės socialinės makro ir mikro aplinkos ypatumus, jos raidos tendencijas; socialinio ugdymo įvairiomis socialinio ugdymo sąlygomis; socialinio pedagogo veiklos ypatumus, reikalavimus jo asmenybei ir profesiniam išsilavinimui.

Socialinio pedagogo rengimo standartas (2008) reglamentuoja socialinio pedagogo darbą šiose veiklos srityse: prevencinio darbo organizavimas, darbas su ugdytiniais ir jų grupėmis, darbas su ugdytinių šeimomis, bendravimas ir bendradarbiavimas ir paskutinė sritis – socialinio pedagogo profesinis ir asmeninis tobulėjimas (žr. 1 lentelė).

1 lentelė

Socialinio pedagogo veiklos sritys ir kompetencijos (parengta pagal Socialinio pedagogo rengimo standartą, 2008)

Veiklos sritys	Kompetencijos
1. Prevencinio darbo organizavimas	1.1. Vertinti ugdytinio aplinką ir prevencijos poreikį 1.2. Rengti ir įgyvendinti prevencinius ir socialinius projektus ir programas 1.3. Analizuoti prevencinio darbo veiksmingumą
2. Darbas su ugdytiniais ir jų grupėmis	2.1. Vertinti ugdytinio poreikius ir jo socialines problemas 2.2. Spręsti problemas, susijusias su sociokultūrinių skirtumų integracija 2.3. Organizuoti rizikos grupės vaikų veiklą 2.4. Vertinti socialinio pedagoginio poveikio ugdytiniui veiksmingumą
3. Darbas su ugdytinių šeimomis	3.1. Vertinti ugdytinių šeimos socialinę aplinką 3.2. Organizuoti socialinę paramą ugdytinių šeimoms 3.3. Skatinti pozityvų gyvenimo būdą šeimose
4. Bendravimas ir bendradarbiavimas	4.1. Koordinuoti socialinės pedagoginės pagalbos teikimą bendraujant ir bendradarbiaujant su institucijomis 4.2. Bendrauti ir bendradarbiauti su ugdytiniais ir kitais ugdymo proceso dalyviais
5. Socialinio pedagogo profesinis ir asmeninis tobulėjimas	5.1. Atlikti taikomosios veiklos tyrimus 5.2. Vertina savo profesinę veiklą

- *Preveninės veiklos organizavimas.* Prevencijos sistema – sudedamoji socialinio valdymo ir kontrolės dalis. Kiekviena prevencijos sistema susideda iš trijų elementų: prevencijos objekto, prevencijos subjekto ir priemonių visumos. Prevencijos subjektai – tai konkretūs asmenys, konkrečios institucijos, susijusios su vaikų apsauga, atitinkamos pagalbos teikimu ir užtikrinimu. Prevencijos objektai – tai, į ką nukreipiama subjektų prevencinė veikla bei prevencinės priemonės. Tai ne tik neigiami socialiniai procesai, reiškiniai ir jų padariniai, bet ir atitinkamos krizinės situacijos, aplinkybės, priežastys, skatinančios ir darančios įtaką joms atsirasti. Prevencinės priemonės – tai specifiniai poveikio būdai, kurie taikomi ir įgyvendinami siekiant daryti įtaką minėtiems veiksniams (Misiukevičienė, Putauskienė, 2009).

- *Darbas su mokiniais.* Galima teigti, kad problemas, su kuriomis susiduria socialiniai pedagogai, turi spręsti profesionaliai, pasitelkdamis kompetencijas, žinias bei įgūdžius. Individualią pagalbą profesionalas teikia asmeniškai ugdytiniui, pasirinkdamas, kokias žinias, vertybes ir įgūdžius taikys kiekvienoje praktinėje situacijoje sąveikaudamas su vaiku (Misiukevičienė, Putauskienė, 2009).

Mokslinėje literatūroje teigiama, kad individualus socialinis darbas – tai kryptis, vertybių sistema, praktikos rūšis, naudojama socialinių pedagogų, teikiančių pagalbą ugdytiniui, jo šeimai, sprendžiant psichologines, socialines – ekonomines problemas, palaikant individualų ryšį su jais (Kvieskienė, Indrašienė, 2008). Individualaus darbo tikslas – išsiaiškinti ugdytinio problemas, siekiant užmegzti kontaktą su ugdytiniu bei jo artimiausia aplinka. Socialinis pedagogas siekia pažinti vaiko kultūrinę, socialinę ir pedagoginę aplinką, kuri padėtų atskleisti vaiko individualybę.

- *Darbas su mokinio šeima.* Vaikui pradėjus lankyti mokyklą, į tėvų pradėtą socializacijos procesą įsitraukia ir pedagogai. Pasak G. Kvieskienės (2003), pedagogai savo rūpestį turėtų nukreipti į tas šeimas, kurios turi socialinių problemų. Nuoseklus ir sistemingas bendradarbiavimas su šeimomis ne tik padeda numatyti kylančias socialines problemas, bet ir jų išvengti. Socialinis pedagogas turi būti pasiruošęs priimti skirtingas, kiekvienai šeimai būdingas problemas ir atsižvelgdamas į konkrečios situacijos specifiką, taikyti šeimos konsultavimo, psichologinio – pedagoginio tėvų švietimo, tėvų ir vaikų santykių koregavimo metodus (Leliūgienė, 2003). Taigi, galima išskirti tris svarbiausias sritis: edukacinę, psichologinę, tarpininkavimo.

- *Bendravimas ir bendradarbiavimas.* Socialinis bendradarbiavimas – abipusė žmonių veikla ar įtaka siekiant bendrų tikslų, palaikant konstruktyvius ryšius su tėvais, mokytojais, specialistais ir kitais socialiniais partneriais. Tarpinstitucinio bendradarbiavimo sėkmę užtikrina tiksliai apibrėžtos bendradarbiaujančių organizacijų veikimo ribos, tik joms būdingų vaidmenų žinojimas ir atlikimas. Akcentuojama, kad siekiant užtikrinti pagalbos veiksmingumą ir kuriant socialinių pedagoginių problemų prevencijos sistemą, būtinas darbas su socialiniais partneriais (Vaiko teisių apsaugos

tarnyba, Pedagoginė psichologinė tarnyba ir kt.). Socialinis pedagogas glaudžiai bendraudamas su šiomis institucijomis, gali efektyviau išspręsti išskylančias problemas teikiant socialinę pedagoginę pagalbą mokiniui (Misiukevičienė, Putauskienė, 2009).

- *Socialinio pedagogo asmeninis ir profesinis tobulėjimas.* Profesinio tobulėjimo procesas yra pastovus procesas, individualus ir lemiamas. Tam turi įtakos ir subjektyvūs dalykai: asmeninės socialinio pedagogo savybės, jo profesinė orientacija, motyvai, interesai ir planai, pedagoginiai ir socialiniai gebėjimai, profesinės kompetencijos lygis ir profesinis tinkamumas. Reflektuoti – reiškia išgyventi, vertinti. Šis gebėjimas yra profesinės refleksijos pagrindas. Jis padeda įvairiapusiškai ir kritiškai vertinti savo profesinę patirtį, konkrečius veiksmus, jų efektyvumą. Manoma, kad specialistas įvaldęs savireguliacijos įgūdžius, gebėjimą reflektuoti savo išgyvenimus bei turintis konstruktyvias nuostatas, galės adekvačiai priimti sprendimus, koreguoti savo veiklą ir apmąstys sėkmės kriterijus tobulinant savo veiklos rezultatus.

Įgyta specialybė suteikia asmeniui reikalingų žinių ir įgūdžių, leidžiančių veikti tam tikroje srityje, tačiau žinias reikia nuolat atnaujinti, nes nuolatinė, greitėjanti mokslo plėtra įpareigoja turimus įgūdžius tobulinti (Zaukienė, 2005).

Kad socialinis pedagogas galėtų profesionaliai spręsti socialines problemas, jis turi įgyti tam tikrą statusą ir užimti atitinkamą pareigybę. Statusas nusako socialinio pedagogo teisinę padėtį mokykloje, o pareigybė – formaliąją kompetenciją, t.y. vietą institucijos struktūroje su reglamentuotomis teisėmis, pareigybėmis, atsakomybe, veikla (Kučinskas, Kučinskienė, 2000).

Socialinio pedagogo profesionalumą nusako jo kvalifikacija, t.y. jo tinkamumo, pasirengimo darbui laipsnis. Tai tam tikrų žinių, mokėjimų, įgūdžių ir patyrimo visuma, kurią įgijęs specialistas gali kompetentingai atlikti kompleksinį ir sudėtingą socialinį darbą (Kvieskienė, 2003).

Socialinio pedagogo pareigybės turėtų būti suderintos su kvalifikacinėmis kategorijomis: socialinis pedagogas, vyresnysis socialinis pedagogas, socialinio ugdymo metodininkas, socialinio ugdymo ekspertas. Jis turi teisę dirbti tik savo įgytos profesinės kompetencijos ribose. Socialinis pedagogas privalo atsakyti už savo darbo, kurį jis asmeniškai atlieka, kokybę (Leliūgienė, 2003). Socioedukacinio darbo specialistas savo srityje turi siekti pastovaus profesinio meistriškumo, tobulėjimo, įsijungti į kvalifikacijos kėlimo sistemą ir tiriamąjį darbą.

Socioedukacinis darbas apima ne tik socialinės pagalbos teikimo principų, būdų ir metodų visumą, bet ir praktinių gebėjimų išmanymą. Daromas poveikis turi įtakos darbo efektyvumui ir asmens tobulėjimui (Leliūgienė, 2003).

2.2. Socialinių pedagogų veiklos įsivertinimas: reikšmingumas sisteminiam mokyklos veiklos kokybės tobulinimui bei asmeninės veiklos kokybės optimizavimui

Įsivertinimas – sprendimo priėmimas apie veiklos kokybę, pasiekimus bei pažangą remiantis savistaba, savianalize, esamų pasiekimų lyginimu su ankstesniais, tolesnių tikslų bei strategijų nustatymu (Vilniaus kolegijos savianalizės rengimo metodinės rekomendacijos, 2007).

Socialinių pedagogų veiklos kokybės įsivertinimas yra prasmingas, jei įsivertinimo naudą supranta mokyklos vadovas, jame dalyvauja mokyklos bendruomenė (mokyklos personalas, mokiniai ir tėvai), o įsivertinimo rezultatai naudojami atitinkamiems sprendimams priimti, socialinių pedagogų kvalifikacijai tobulinti, jų kompetencijoms plėtoti, socialinio ugdymo proceso aprūpinimui gerinti. Veiklos kokybės įsivertinimas yra sistemingas veiklos ir rezultatų naudingumo tyrimas, padedantis nustatyti, kaip pasiekiami plano, metinės veiklos tikslai ir kokius tikslus socialiniai pedagogai gali kelti į ateitį.

Įsivertinimas yra planinga veikla. Duomenys renkami ieškant atsakymo į klausimus, susijusius su mokinių pažangos ir pasiekimų, socialinių pedagogų veiklos, atskirų jos aspektų kokybe, įgyvendinamų veiklų, programų ar projektų sėkme. Socialiniai pedagogai, dalyvaudami įsivertinimo procese, įgyja unikalios nuolatinio mokymosi ir žinių kūrimo veikloje patirties. Svarbu suprasti, kad įsivertinimo procesas tiesiogiai susijęs su mokyklos veiklos gerinimu. Galima teigti, jog socialinio pedagogo veiklos kokybė yra visos mokyklos kaip organizacijos kokybės vadybos dalis (Bendrojo lavinimo mokyklos veiklos kokybės įsivertinimo rekomendacijos, 2009).

Įsivertinimas – procesas, kurio metu socialiniai pedagogai analizuoja savo veiklos kokybę. Įsivertinimas turi keletą paskirčių: įsivertinimas gali padėti mokyklos vadovui vykdyti švietimo stebėseną: naudodamasis į temas ir sritis sugrupuotais veiklos rodikliais nustatyti mokykloje teikiamo švietimo kokybę ir priimti pagrįstus sprendimus, laiduojančius mokyklos veiklos tobulinimą (socialinio pedagogo veiklos kokybę); įsivertinimo rodikliai tarnauja kaip profesinės kalbos žodynas, kryptingas bendruomenės mąstymo būdas, bendradarbiavimo procesas, ne tik atskleidžiantis realius veiklos aspektus; įsivertinimas atskleidžia ir fiksuoja gerosios patirties pavyzdžius (Bendrojo lavinimo mokyklos veiklos kokybės įsivertinimo rekomendacijos, 2009).

Įsivertinimo uždaviniai: 1. numatyti veiklos tobulinimo perspektyvą; 2. stiprinti mokyklos bendruomenės narių tapatumo jausmą, atsakomybę už atliekamos veiklos kokybę; 3. teikti mokyklos bendruomenės nariams patikimą ir išsamią informaciją apie vykdomos veiklos sričių kokybę; 4. didinti kompetenciją, skatinti savo paskirties refleksiją; 5. skleisti gerosios praktikos pavyzdžius

bendradarbiaujant su kitomis švietimo organizacijomis (Bendrojo lavinimo mokyklos veiklos kokybės įsivertinimo rekomendacijos, 2009).

Socialinis pedagogas yra vienas svarbiausių asmenų siekiant švietimo kokybės. Socialinio pedagogo veikla turėtų būti vertinama ir analizuojama nuolat. Vertinti specialisto veiklą yra sunku, ir praktiškai neįmanoma pasiekti visiško objektyvumo. Nuo to, kaip specialistas yra vertinamas (kaip vertinama jo veikla) mokykloje, priklauso, ar jis norės tobulinti savo veiklą ir kvalifikaciją. Jeigu jis manys esąs vertinamas neobjektyviai, tai ilgainiui savo pastangas gali sumažinti iki minimumo. Kiekvienas žmogus nori būti palankiai vertinamas, nori, kad jo pastangos ir geri darbai būtų pastebėti bei tinkamai įvertinti (Metodinės rekomendacijos mokytojų veiklai vertinti, 2007).

Vertinant socialinių pedagogų veiklą pagal nustatytus kriterijus, turime pamatyti socialinio pedagogo turimą kompetencijos lygį, kokia pažanga buvo padaryta per atitinkamą laikotarpį. Taip pat didelis dėmesys skiriamas kasdieniniam socialinio pedagogo darbui, kaip jis plėtoja savo kompetencijas. Pagrindinės socialinio pedagogo kompetencijos yra apibrėžtos Socialinio pedagogo rengimo standarte (2008). Kompetencija – tai individo savita raiška veikloje, pagrįsta jo profesiniais ir asmeniniais sugebėjimais. Žmogaus kompetencijos išraiška – veiklos efektyvumo demonstravimas. Tai ne tik objektyvus, bet ir subjektyvus reiškinys, priklausantis nuo asmens kryptingumo, profesinės sąmonės, ekonominės aplinkos. Kompetencijos pagrindas yra asmenybės savybės ir kvalifikacija, asmeninė patirtis. Kvalifikacijos laipsnis – valstybės ar darbdavio pripažintas darbuotojo tam tikroje srityje turimos ar įgyjamos kvalifikacijos lygis, leidžiantis demonstruoti veikloje sugebėjimų lygį, atitinkantį tam tikrus formalius apibrėžtus reikalavimus (Sadeckienė, 2006).

Galima išskirti šias socialinių pedagogų veiklos objektyvaus vertinimo prielaidas: veiklos vertinimas turi būti nuolatinis, nenutrūkstamas procesas, pagrįstas analize ir refleksija; vertintojo geranoriškumas socialinio pedagogo atžvilgiu; socialinio pedagogo įtraukimas į vertinimo kriterijų aptarimą; vertinimo kriterijus socialinis pedagogas ir vertintojas turi žinoti iš anksto (Metodinės rekomendacijos mokytojų veiklai vertinti, 2007).

Savęs vertinimas leidžia socialiniui pedagogui stebėti ir analizuoti savo veiklą, jos pokyčius, kaupti apie save informaciją, skatina tobulėjimą. Savianalizė yra sudėtinė vidinės kokybės užtikrinimo sistemos dalis, planingas informacijos apie socialinio pedagogo veiklą kaupimas ir analizė. Reflektuodamas, kritiškai analizuodamas veiklos proceso kokybę, įsivertindamas visų savo darbų veiksmingumą, socialinis pedagogas siekia pagerinti teikiamų paslaugų kokybę, nusistato veiklos tobulinimo prioritetus, išsiaiškina stipriąsias ir tobulintinas veiklos puses (Sabaliauskienė, 2010). Savianalizė padeda gilintis į vykdomos veiklos specifiką, įpareigoja nuolat domėtis

dalykiniais reikalavimais, skatina ieškoti efektyvesnių veiklos kokybės sistemų, gebėti jas vertinti bei lyginti. Savianalizė sudaro pagrindą pokyčiams, padeda numatyti profesinio tobulinimo kryptis, gerinama ugdymo kokybė ir skatinamas profesionalumas (Vilniaus kolegijos savianalizės rengimo metodinės rekomendacijos, 2007).

Socialinei – pedagoginei refleksijai labai reikšminga tvarkingai vedama dokumentacija. Dokumentų pildymas – viena iš pagrindinių socialinio pedagogo darbo formų organizuojant veiklą, fiksavimas raštų tų veiksmų, kuriuos jis turi sąmoningai parinkti. Socialinio pedagogo darbo vadove (2009) galima rasti įvairių dokumentų pavyzdžių: socialinio pedagogo veiklos perspektyvinis metų planas, socialinio pedagogo kvalifikacijos tobulinimas, pagalbos mokiniui planas, mokinio lankymas namuose ir kt. (Misiukevičienė, Putauskienė, 2009). Šios formos yra patvirtintos, kad visi socialiniai pedagogai galėtų vienodai pildyti dokumentaciją, nes tvarkingai pildoma dokumentacija užkerta kelią nesistemiškai veiklai, spontaniškumui, nekompetencijai (Leliūgienė, 2003). Visapusiška ir kruopščiai sukaupta dokumentacija gali tapti to, kas buvo padaryta argumentu bei įrodymu, kaip pavyko ar nepavyko ir kodėl, ką dar būtina padaryti. Dokumentacija fiksuoja ir numatomus rezultatus, veiklos pakeitimus. Dokumentų dėka išaiškėja individuali veikla, apsauganti specialistą nuo visiškos administravimo rutinos ir išskirianti autonomišką sritį, savo sugebėjimų aktualumą ir realizaciją (Leliūgienė, 2003).

Kad sklandžiai ir kokybiškai būtų vykdomas socialinio pedagogo darbas, yra suformuota speciali teisės aktų sistema, dokumentacija, projektai, kurie reglamentuoja šių specialistų veiklą. Todėl socialiniams pedagogams ypač aktualu nuolat tobulinti savo kvalifikaciją, operatyviai susipažindinant su naujausiais teisiniais ir veiklos dokumentais, visapusiškai plėtojant savo asmenines ir profesines kompetencijas.

Lietuvos bendrojo lavinimo mokykla pastaraisiais metais išgyvena ženklus pokyčius: mokykla tiek išore, tiek vidine struktūra kinta ugdymo kokybės gerinimo linkme. Socialinė pedagoginė pagalba šioje ugdymo kokybės gerinimo sistemoje užima svarbią vietą (Rupšienė, 2004). Šiandieninė socialinė, kultūrinė, ekonominė visuomenės kaita nuolat kelia naujus iššūkius Lietuvos švietimo sistemai ir ypač pedagogams. Socialinių pedagogų veikla tampa įvairialypė, vis svarbesni tampa įvairūs gebėjimai. Be to, socialinių pedagogų atestacijos nuostatai orientuoja į platų kompetencijų vertinimą ir įsivertinimą (Stankevičienė, Bielinienė, Zimblienė ir kt., 2009).

Kaitos procesas yra neišvengiamas. Socialinis pedagogas turi turėti savarankiško tobulėjimo įgūdžių, turi būti skatinamas kelti, tobulinti ar net keisti savo kvalifikaciją. Siekiant valdyti asmenybės ugdymosi procesą, reikia būti kompetentingam specialistui, nes socialinio pedagogo kompetencija didžiąja dalimi lemia veiklos kokybę. Sąvokomis kokybė, kompetencija, kvalifikacija

įvairiose švietimo dokumentuose bei psichologinėje – pedagoginėje, vadybinėje literatūroje dažniausiai norima nusakyti profesinės veiklos sėkmę (Zaukienė, 2005).

Remiantis tarptautiniu standartu (2007) (cit. Kaziliūnas, 2007, p.18), „Kokybė – tai turimų charakteristikų visumos atitiktis reikalavimams laipsnis“. Kokybė yra suprantama kaip proceso arba paslaugos ypatumų visuma, orientuota į nuolatinį siekimą ir kintančių poreikių tenkinimą. Kvalifikacija reiškia tam tikrų žinių, mokėjimų, įgūdžių ir patyrimo visumą, kurią įgijęs žmogus gali kokybiškai (kompetentingai) dirbti atitinkamą darbą (Laužackas, 2005). Kompetencija apibūdina mokėjimą atlikti tam tikrą veiklą, remiantis įgytomis žiniomis, įgūdžiais, gebėjimais, vertybinėmis nuostatomis (Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas, 2003). Pedagogų profesinė kompetencija atspindi darbui reikalingą išsilavinimą, patyrimą, kvalifikacijos lygį, gebėjimus sėkmingai dirbti vienoje ar keliose veiklos srityse. Pasirengimą profesinei veiklai galima analizuoti teoriniu ir praktiniu pasirengimo veiklai aspektu. Teorinis pasirengimas dažnai suprantamas kaip tam tikra psichologinių, pedagoginių ir specialiųjų žinių visuma. Suvedant pedagoginės veiklos rezultatus pedagogui reikalingi ir refleksiniai gebėjimai, kaip veiklos patikrinimas, vertinimas, analizavimas. O praktinis pedagogų pasirengimas, jo profesinės kompetencijos pasireiškia dalykiniais gebėjimais, t.y. gebėjimu veikti (Zaukienė, 2005).

Socialinių pedagogų profesinę veiklą labiausiai lemia profesinio tobulėjimo poreikis, naujos pedagoginės idėjos, švietimo sistemos kaita bei nauji projektai. Priimta Socialinio pedagogo pareiginė instrukcija (2001), Socialinio pedagogo kvalifikaciniai reikalavimai (2001), Mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų (išskyrus psichologus) atestacijos nuostatai (lentelės socialinio pedagogo veiklos ir kompetencijų įsivertinimui ir vertinimui) (2008) bei pasirodęs Socialinio pedagogo rengimo standartas (2008), padeda suvokti tiek socialiniams pedagogams, tiek jų vertintojams šiuolaikinių kompetencijų kaitos svarbą. Šiai kaitai apibrėžti šiandien vis dar trūksta išsamesnių tyrimų. Nuolat įsivertinti savo kompetenciją skatina skiriamas vis didesnis dėmesys socialinio pedagogo profesiniams gebėjimams, jų analizei.

Socialiniams pedagogams sudaromos sąlygos mokytis, plėsti teorines ir praktines žinias, taip didinant socialinio darbo metodiškumą ir profesionalumą, todėl socialiniai pedagogai siekia kvalifikacijos – tam tikros profesijos, specialybės įvaldymo laipsnio, specialiųjų žinių ir darbo įgūdžių visumos, kurią žmogus įgijęs gali kokybiškai (kompetentingai) dirbti atitinkamos rūšies darbą. Tam tikrą kvalifikacinę kategoriją socialiniai pedagogai turi galimybę įgyti atestacijos metu. Atestacija – procedūra, kuria nustatoma, ar socialinio pedagogo profesinė kompetencija atitinka tam tikrai kvalifikacinei kategorijai įgyti arba prasitęsti keliamus reikalavimus ir kriterijus. Socialinių

pedagogų kompetencijų plėtotė – esminė socialinio ugdymo kokybės vystymo prielaida (Indrašienė, Garjonienė, 2007).

Socialiniam pedagogui svarbu nuolat tobulinti savo profesinę kvalifikaciją. Socialinio pedagogo veiklos sfera labai plati, todėl svarbu, kad jis nuolat keltų savo profesinę kvalifikaciją, tobulėtų – pastebi I. Leliūgienė (2003). Socialinio pedagogo darbo tobulinimas suprantamas kaip efektyvių darbo metodų ir priemonių, išteklių, socialinio – pedagoginio tyrimo ir darbo technologijų panaudojimas. Tobulinimasis pedagogui naudingas dėl to, kad padeda rasti įvairių problemų sprendimus, padidina darbinės veiklos vertę ir darbo našumą, sustiprina specialisto pasitikėjimą savo jėgomis, sukuria platesnes perspektyvas karjerai, formuoja geresnį institucijos klimatą. Socialinių pedagogų mokymasis ir kvalifikacijos kėlimas institucijai naudingas, nes skatina motyvacijos augimą, didina lankstumą ir garantuoja švietimo įstaigai reikalingo kvalifikacijos lygio palaikymą (Indrašienė, Garjonienė, 2007).

3. SOCIALINIŲ PEDAGOGŲ DARBO SU RIZIKOS GRUPĖS VAIKAIS KOKYBĖS VERTINIMO IR ĮSIVERTINIMO EMPIRINIO TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ

3.1. Tyrimo metodologija

Metodologija (gr. *methodos* – tyrimo kelias; *logos* – mokslas) – tikrovės pažinimo teorija, tirianti mokslinio mąstymo būdą bei principus. Siauresne prasme – mokslas, aiškinantis mokslinio tyrimo metodus, bendrų mokslo metodų teoriją (Tidikis, 2003).

Mokslinis tyrimas – sistemingas ir kryptingas tikrovės objektų nagrinėjimas, taikant mokslo priemones ir metodus (Kardelis, 2002). Mokslinio tyrimo metu siekta atskleisti socialinio pedagogo veiklą: darbo su rizikos grupės vaikais kokybės vertinimą ir įsivertinimą.

Rengiantis tyrimui, buvo suformuluota problema, kurios pagrindu iškelta tyrimo hipotezė, apibrėžtas darbo objektas, tikslas, uždaviniai.

Problema. Bendrojo lavinimo mokyklose socialinis pedagogas atlieka daug funkcijų. Viena iš jo veiklos kryptių yra darbas su rizikos grupės vaikais. Šios veiklos efektyvumo didinimui būtinas nuolatinis veiklos kokybės vertinimas ir įsivertinimas. Projektuojami probleminiai klausimai: kaip socialinio pedagogo veiklą ir reikšmingumą vertina rizikos grupės vaikai, pedagogai? Kaip savo veiklos kokybę pagal konkrečius kriterijus vertina patys socialiniai pedagogai? Kokie yra esminiai socialinių pedagogų veiklos kokybės su rizikos grupės vaikais trūkumai?

Tyrimo hipotezė – tikėtina, kad pedagogai ir rizikos grupės vaikai suvokia socialinių pedagogų veiklos reikšmingumą ir teigiamai vertina jos kokybę. Socialiniai pedagogai pagal skirtingus kriterijus labiau teigiamai nei pedagogai ir rizikos grupės vaikai vertina savo veiklos kokybę, išryškindami savo kompetencijas įvairiose atliekamos veiklos srityse. Tačiau savo veiklos kokybės įsivertinimas nėra sistemingas socialinių pedagogų veiklos procesas.

Tyrimo objektas – bendrojo lavinimo mokyklų socialinių pedagogų veiklos kokybės su rizikos grupės vaikais vertinimo ir įsivertinimo tendencijos.

Empirinio tyrimo tikslas – pagrįsti socialinio pedagogo veiklos kokybės bei jos nuolatinio įsivertinimo reikšmingumo teorinius aspektus ir identifikuoti, kaip socialinio pedagogo veiklos su rizikos grupės vaikais kokybę vertina pedagogai, rizikos grupės vaikai bei patys socialiniai pedagogai.

Empirinio tyrimo uždaviniai:

1. Teoriškai pagrįsti socialinio pedagogo veiklos ypatumus, jos kokybės reikšmingumą bei kokybės įsivertinimo svarbą, dirbant su rizikos grupės vaikais.
2. Atskleisti rizikos grupės vaikų ir pedagogų požiūrį į socialinio pedagogo veiklos mokykloje reikšmingumą, dirbant su rizikos grupės vaikais.
3. Identifikuoti, kaip patys socialiniai pedagogai vertina savo veiklos kokybę pagal atskirus kriterijus.
4. Pagrįsti, kokie yra esminiai socialinių pedagogų veiklos su rizikos grupės vaikais trūkumai ir problemos.
5. Pateikti socialinių pedagogų veiklos su rizikos grupės vaikais optimizavimo gaires.

Tyrimo metodologija *grindžiama šiomis nuostatomis:*

1. Sisteminiu požiūriu į socialinio pedagogo veiklą. Tai reiškia, kad socialinio pedagogo veiklos efektyvumą lemia visas kompleksas veiksnių. Antra vertus, socialinio pedagogo veiklos rezultatyvumą didina daugelio institucijų ir subjektų bendradarbiavimo efektyvumas. Svarbu, kad vertinime dalyvautų įvairių institucijos bendruomenės grupių atstovai (Upcraftas, Schuhas, 1996; Preskillai, 1997, cit. Švietimo kokybės vertinimo metodologija, p. 24).
2. Visuotinės kokybės vadybos metodologinėmis nuostatomis, pagal kurias veiklos kokybės samprata siejama su paslaugų vartotojų poreikių tenkinimu. Paprastai kokybė kaip vartotojų/ klientų poreikių patenkinimas suprantamas žvelgiant iš dviejų perspektyvų: kliento ir vartotojų. Abu požiūriai tarpusavyje sąveikauja. Vartotojo pasitenkinimą nulems teikėjo pastangos. Teikėjo pozicija taip pat priklausys nuo kliento pasitenkinimo. Paslauga bus vertinama kaip kokybiška, atliepus vartotojo lūkesčius. Ši samprata pagal Hochsheid (2002) (Švietimo organizacijų kokybės vadyba, 2008, p. 20), dabar yra vyraujantis požiūris kokybės sampratoje. Ji ypač gabi visuotinės kokybės vadybos filosofijoje, kur orientacijai į vartotoją skiriamas prioritetas.
3. Veiklos kokybės valdymo esminiais principais, kurių vienas esminių – nuolatinis veiklos kokybės būklės vertinimas ir įsivertinimas, kuris turėtų būti suprantamas kaip visos institucijos veiklos kokybės vertinimo sudėtinė dalis, susijusi su nuolatiniu organizacijos mokymu ir tobulinimu. Pasak B. Bitino (2000), veiklos kokybės laidavimas neįmanomas be nuolatinio vertinimo ir įsivertinimo. Vertinimu numatoma galimybė struktūriškai apžvelgti veiklą, užtikrinti grįžtamąjį ryšį lemiančią bei apibendrinančią įtaką ir pasiekti priimtinus reikalavimus, garantuoja mokyklos veiklos tobulinimą.

3.2. Tyrimo metodika

Tyrimui atlikti naudoti teoriniai, empiriniai ir statistiniai tyrimo metodai. Šiame tyrime teoriniams duomenims surinkti buvo naudojama mokslinės literatūros analizė. Literatūros šaltinių analizė – tai neatsiejama mokslinio darbo dalis, kuri tęsiasi per visą mokslinio tyrimo procesą. Empirinis tyrimas grindžiamas kiekybinio ir kokybinio tyrimų derinimo strategija. Svarbu išskirti kiekybinę ir kokybinę duomenų analizę, nes kiekybinė duomenų analizė remiasi skaičiais ir sisteminiiais, statistiniais ryšiais tarp jų, o tyrimo duomenys dažniausiai pateikiami lentelėse, paveiksluose ir iliustruoti duomenys atspindi esamą situaciją tik tam tikroje žmonių grupėje, populiacijoje. Tuo tarpu, kokybinėje analizėje duomenys yra laikomi visuma, kuri suteikia informaciją apie kokio nors loginio vieneto struktūrą (Kardelis, 2002).

Socialiniuose moksluose apklausa yra plačiai paplitęs tyrimo metodas. Kiekybinis tyrimo duomenų rinkimo metodas – apklausa raštu (klausimynas). Klausimynai orientuoti atskleisti socialinio pedagogo veiklos profesionalumą ir svarbą, dirbant su rizikos grupės vaikais.

Apklausa, kaip teigia R. Tidikis (2003), – tai vienas populiariausių, dažniausiai taikomų socialinių reiškinių tyrimo metodų. Klausimynas – tai klausimų visuma, kuri sudaryta siekiant ištirti kokį nors socialinį reiškinį ar procesą. Anketavimas suteikia respondentui galimybę atsakyti į pateiktus anketinius klausimus ar teiginius. Klausimyną apklausos dalyvis pildo savarankiškai, vadovaudamasis nurodytomis taisyklėmis (Luobikienė, 2005).

Visi trys klausimynai sudaryti darbo autorės. Tyrimui atlikti parengti uždaro tipo klausimynai skirti rizikos grupės vaikams (žr. 1 priedas) ir socialiniams pedagogams (žr. 3 priedas) bei pusiau uždaro tipo klausimynas pedagogams (žr. 2 priedas). Uždaro tipo klausimynas sudarytas iš klausimų su pateiktais keliais galimais variantais, nurodant, kiek respondentui leidžiama pasirinkti ir kaip žymėti pasirinktą atsakymą. Pateikus pusiau uždaro tipo klausimą, paliekama vietos kitokiam, respondento nuomone, tinkamesniam atsakymui parašyti (Kaffemanienė, 2006). Klausimynų struktūrą sudaro įvadinė ir pagrindinė dalys. Įvadinėje dalyje įvardijamas apklausos tikslas, tyrimo problema, nurodoma pildymo instrukcija, pabrėžiamas tyrimo anonimiškumas. Pagrindinėje dalyje pateikiami su tyrimo problema susiję klausimai ir teiginiai.

Apklausoje pateikti ir kombinuoti klausimai, kur respondentas turi pasirinkti vieną atsakymo variantą arba kelis variantus, arba įrašyti savąjį, pažymint „*Kitas*“. Į klausimų teiginius galima atsakyti: „Tikrai Ne, Lyg ir Ne, Nežinau, Lyg ir Taip, Tikrai Taip“; „Niekada, Retai, Dažnai, Visada“; „Taip (aukštas), Ne visada (vidutinis), Ne (nepakankamas)“.

Prieš išdalinant klausimynus pagrindiniam tyrimui, buvo atlikta bandomoji apklausa su visomis respondentų grupėmis. Tai atlikta tam, kad būtų išsiaiškinta, ar klausimynai yra tinkami tyrimui.

Klausimynų rizikos grupės vaikams sudarymą lėmė vaikų amžius – nuo 12 iki 15 metų, todėl klausimyne nepateikta atvirų klausimų, kalba pritaikyta pagal vaikų suvokimo lygį. Klausimyną, kuriuo buvo apklausti rizikos grupės vaikai, sudaro trys blokai – demografinis ir du diagnostiniai: vienas jų skirtas išsiaiškinti bendras žinias apie rizikos grupės vaikus; antrasis diagnostinis blokas skirtas atskleisti socialinio pedagogo veiklos ypatumus ir kokybės būklę, sprendžiant rizikos grupės vaikų problemas mokykloje.

Klausimyną, kuriuo buvo apklausti pedagogai, sudaro keturi (demografinis ir trys diagnostiniai) blokai: pirmasis klausimų blokas skirtas išsiaiškinti bendras žinias apie rizikos grupės vaikus; antrasis skirtas išsiaiškinti apie pedagogų pagalbą, sprendžiant rizikos grupės vaikų problemas mokykloje; trečiasis klausimų blokas skirtas išsiaiškinti socialinio pedagogo veiklos ypatumus ir kokybės būklę, sprendžiant rizikos grupės vaikų problemas mokykloje. Paskutiniajame atviro tipo klausime tiriamieji gali parašyti savo nuomonę, pastebėjimus ir pasiūlymus.

Uždaro tipo klausimais norima išsiaiškinti rizikos grupei priskiriamų vaikų ir pedagogų požiūrį į socialinio pedagogo veiklą, dirbant su šiais mokiniais. Atviro tipo klausimais buvo siekiama, kad respondantai atskleistų savo nuomonę, kaip rizikos grupės vaikai yra vertinami klasės draugų atžvilgiu, ir pastebėjimus apie socialinio pedagogo veiklą, dirbant su rizikos grupės vaikais bei pateiktų pasiūlymus veiklos tobulinimui.

Socialiniams pedagogams skirtas klausimynas sudarytas iš dviejų – demografinio ir diagnostinio bloką. Diagnostinį bloką sudaro šešios dalys. Pirmosios klausimai skirti socialinio pedagogo veiklos rezultatyvumui įvertinti; antrasis klausimų blokas skirtas prevencinio darbo organizavimo ypatumams įvertinti; trečiasis klausimų blokas skirtas socialinio pedagogo darbui su ugdytiniais, jų grupėmis bei ugdytinių šeimomis įvertinti; ketvirtasis klausimų blokas skirtas bendravimo, bendradarbiavimo ir veiklos institucijos bendruomenėje ir už jos ribų kokybei identifikuoti; paskutinis klausimų blokas skirtas socialinio pedagogo profesiniam ir asmeniniam tobulėjimui įvertinti.

Kiekybinė empirinių duomenų analizė pagrįsta statistiniu dažnumu, procentų apskaičiavimu (Tidikis, 2003). Tyrimo duomenys apdoroti taikant aprašomosios statistikos metodus (procentiniai dažniai), skaičiavimams taikyta *MS Excel* ir statistinė kompiuterinė programa *SPSS PC/11.0 (Statistics Package for Social Sciences)*.

Turinio (*content*) analizė – kaip kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodas. Kokybinei analizei atlikti pasirinktos Pagalbos mokiniui specialisto veiklos kvalifikacijos ir tobulinimo savianalizės anketos. Tyrimo duomenys apdoroti taikant turinio (*content*) analizės metodą. Šiuo metodu išrenkami tekste dažniausiai minimi prasminiai vienetai, suskaičiuojamas jų dažnis, kuris nurodo tam tikrus tiriamo reiškinių ypatumus (Tidikis, 2003). Analizės metu tekstas išdalinamas į kategorijas, kurios interpretuojamos. Šio metodo privalumas – galimybė dirbti su didele teksto apimtimi, kurią galima apdoroti.

3.3. Tyrimo dalyviai ir imtis

Netikimybinės – tikslinės atrankos būdu apklausti 55 rizikos grupės vaikai (tyrimui pasirinkti mokiniai, remiantis mokyklų socialinių pedagogų suteikta informacija apie rizikos grupei priskiriamus vaikus) ir atsitiktinės – patogiosios atrankos būdu apklausti 55 pedagogai iš atsitiktinai pasirinktų Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklų. Tyrimas atliktas 2011 metų rugsėjo – spalio mėnesiais keturiose Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose, prieš tai gavus šių ugdymo įstaigų administracijos atstovų žodinį sutikimą.

Taip pat buvo apklausti 25 Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose dirbantys socialiniai pedagogai, kurie 2011 metų lapkričio mėnesį dalyvavo socialinių pedagogų metodiniame susirinkime. Susitikimas buvo iš anksto suderintas telefonu su metodinio susirinkimo būrelio pirmininku. Iš socialinių pedagogų gautos penkios Pagalbos mokiniui specialisto veiklos ir kvalifikacijos tobulinimosi savianalizės anketos.

2 lentelė

Tiriamųjų grupės ir taikyti metodai

Tiriamųjų grupė	Tyrimo metodas	Tyrime dalyvavusių respondentų skaičius
Mokiniai	anketinė apklausa	55
Pedagogai	anketinė apklausa	55
Socialiniai pedagogai	anketinė apklausa	25
	turinio (<i>content</i>) analizė	5
Viso atlikto tyrimo dalyvių imtis		135

3.4. Tyrimo etika ir eiga

Tyrimas vykdytas 2011 metų rugsėjo – lapkričio mėnesiais Šiaulių miesto bendrojo lavinimo mokyklose. Visi tyrime dalyvę asmenys buvo informuoti apie atliekamą tyrimą (jiems paaiškinti

atliekamo tyrimo lūkesčiai) ir supažindinti su klausimynų pildymo instrukcija. Vykdam tyrimą vadovautasi etiniais tyrimo principais, anonimiškumu. Rizikos grupės vaikams klausimynai pateikti, tam skyrus atitinkamą laiką, per pertraukas, klasės valandėlių metu, o juos užpildžius – iš karto surinkti. Tokia tyrimo procedūra garantavo, kad visi išdalinti klausimynai grįš tyrėjui.

Atliekant pedagogų ir rizikos grupės vaikų apklausą buvo išdalinta 120 klausimynų. Grįžtamoji kvota 100 proc., tačiau atliekant rezultatų analizę paaiškėjo, kad 10 klausimynų buvo nepilnai atsakyti. Tyrimo rezultatai gauti išanalizavus 110 klausimynų. Klausimynų pateikimas socialiniams pedagogams minėtame susirinkime buvo patogus laiko ir vietos atžvilgiu, nes respondentams nereikėjo atsitraukti nuo kasdienių darbų. Po pasitarimo skirtas laikas klausimynui užpildyti. Šių klausimynų grįžtamumas 100 proc.

3.5. Tyrimo dalyvių socialinės – demografinės charakteristikos

- *Mokinių* apklausoje dalyvavo 55 rizikos grupei priskiriami vaikai: 26 (47,3 proc.) mergaitės ir 29 (52,7 proc.) berniukai iš keturių bendrojo lavinimo mokyklų: 20 (36,4 proc.) respondentų mokosi pagrindinėje mokykloje, likę 35 (63,6 proc.) – progimnazijose. Pagal klases, kuriose mokosi apklaustieji, jie pasiskirstė taip: 6 –oje klasėje 24 (43,6 proc.), 7 –oje klasėje 24 (43,6 proc.), 8 –oje klasėje 7 (12,7 proc.) respondentai. Apklausos dalyvių amžius: 12 metų – 9 (16,4 proc.), 13 metų – 15 (27,3 proc.), 14 metų – 15 (27,3 proc.) ir 15 metų – 16 (29,1 proc.) mokinių, kurie priskirti rizikos grupei.
- *Pedagogų* apklausoje dalyvavo 55 respondentai: 39 (70,9 proc.) moterys ir 16 vyrų (29,1 proc.) iš keturių bendrojo lavinimo mokyklų: 16 (29,1 proc.) respondentų dirba pagrindinėje mokykloje, likę 39 (70,9 proc.) – progimnazijose. Pedagogų amžius nuo 25 iki 64 metų. Pedagoginis darbo stažas svyruoja nuo 2 iki 43 metų. Tyrime dalyvavo 53 (96,4 proc.) dalyko mokytojai, iš kurių 30 (54,5 proc.) yra klasės auklėtojai bei 3 (5,5 proc.) administracijos atstovai.
- *Socialinių pedagogų* apklausoje dalyvavo 25 respondentai: 25 moterys (100 proc.) iš dvidešimt penkių bendrojo lavinimo mokyklų: 4 (16 proc.) respondentės dirba pagrindinėse mokyklose, 2 (8 proc.) – vidurinėse mokyklose, 11 (44 proc.) – progimnazijoje ir 8 respondentės (32 proc.) dirba gimnazijose. Socialinių pedagogių amžius yra nuo 23 iki 58 metų. Pedagoginis darbo stažas svyruoja nuo vienu iki 34 metų. Iš apklaustų respondenčių 4 (16 proc.) nurodė turinčios vyr. socialinės pedagogės kvalifikaciją ir 4 (16 proc.) socialinės pedagogės metodininkės kvalifikaciją. Šiaulių mieste nėra socialinės pedagogės, turinčios ekspertės kvalifikaciją.

3.6. Socialinio pedagogo veiklos kokybės vertinimas rizikos grupės vaikų požiūriu: empirinio tyrimo rezultatų analizė

Pirmiausia pateiksime mokinių anketinės apklausos tyrimo duomenis, kadangi mums buvo svarbu išsiaiškinti pastarųjų nuomonę apie socialinio pedagogo vykdomą veiklą, dirbant su rizikos grupės vaikais. Šiam tikslui pateikti klausimai, kurie yra suskirstyti į diagnostinius blokus.

3.6.1. Tiriamųjų bendrosios žinios apie rizikos grupės vaikus

Pirmuoju klausimyno bloku bandyta išsiaiškinti respondentų bendras žinias apie rizikos grupės vaikus. Šio klausimyno blokas susideda iš penkių smulkesnių dalių: rizikos grupės vaikams būdingi bruožai; priežastys, įtakančios rizikingą vaikų elgesį; rizikos grupės vaikų problemos mokykloje; rizikingą vaikų elgesį mokykloje įtakančios veiksniai; rizikos grupės vaikų vertinimas klasės draugų atžvilgiu. Atsakydami į pateiktus klausimus mokiniai parodė savo supratimą apie rizikingo elgesio ypatumus, pagrindines problemas, jų priežastis ir kt.

Siekiant išsiaiškinti rizikos grupės vaikams būdingus bruožus, tiriamieji pažymėjo teiginius, kurie labiausiai atspindėjo jų požiūrį vienu ar kitu klausimu. Pirmoje lentelėje (žr. 3 lentelė) pavaizduota, kaip pasiskirstė respondentų atsakymai apie rizikos grupės vaikams būdingus bruožus.

3 lentelė

Nuomonės apie rizikos grupės vaikams būdingus bruožus pasiskirstymas (N= 55)

Teiginiai	Tikrai Ne %	Lyg ir Ne %	Nežinau %	Lyg ir Taip %	Tikrai Taip %
Šie vaikai būna nedrausmingi, nemandagūs	3,6	21,8	9,1	49,1	16,4
Šie vaikai jaučia baimę, nerimą, yra nervingi	3,6	23,6	14,5	43,6	14,5
Šie vaikai savo kalboje vartoja daug keiksmažodžių, erzina ir pravardžiuoja bendraamžius	5,5	21,8	–	43,6	29,1
Šie vaikai neturi elgesio problemų, pasitiki savimi	10,9	40	12,7	30,9	5,5
Vaikai turi įvairių mokymosi sunkumų: jie praleidinėja pamokas ar visai nelanko mokyklos	7,3	21,8	3,6	52,7	14,5
Vaikai gerbia suaugusiuosius, mokytojus, bendraamžius	12,7	47,3	14,5	18,2	7,3
Šie vaikai linkę meluoti, apgaulinėti, dažnai išsigalvoja nebūtų dalykų	21,8	27,3	3,6	36,4	10,9
Mokykloje šie vaikai jaučia bendraamžių pagarbą, nuolankumą	10,9	36,4	10,9	34,5	7,3

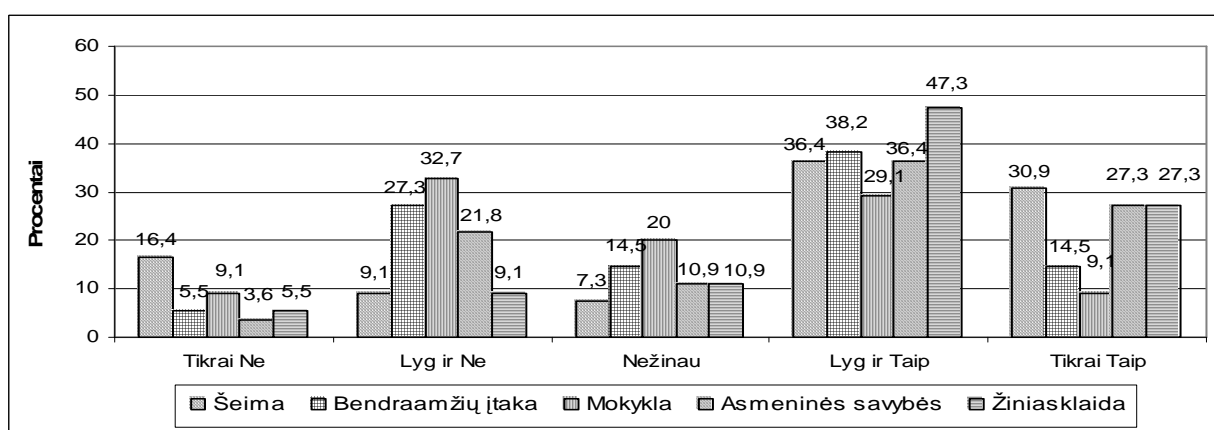
Gauti rezultatai rodo, kad daugiau nei pusė tiriamųjų (52,7 proc.) nuomone, rizikos grupės vaikai turi įvairių mokymosi sunkumų. Beveik pusė (49,1 proc.) respondentų išskiria, kad šios grupės vaikams yra būdinga drausmės stoka, tačiau nemaža dalis (40,0 proc.) lyg ir nepitaria, kad šie vaikai turi elgesio problemų. Mokinių požiūris į bendraamžių jaučiamą pagarbą rizikos grupės

vaikams yra gana prieštaringas. Vieni (36,4 proc.) teigia, kad šie vaikai nejaučia bendraamžių pagarbos, kita dalis (34,5 proc.) mano, kad bendraamžiai jaučia pagarbą šiems vaikams.

Mokiniai taip pat išskyrė, jų manymu, pagrindines priežastis, sukeliančias rizikingą vaikų elgesį (žr. 4 priedas). Atsižvelgiant į gautus rezultatus, netinkamą elgesį pamokų metu (54,5 proc.) ir nuolatinius konfliktus su mokytojais (47,3 proc.) respondentai nurodo kaip svarbiausias priežastis, įtakojančias rizikingą elgesį. Nemaža dalis respondentų (41,8 proc.) teigia, kad rizikingo elgesio atsiradimui turi reikšmės mokytojų rodoma asmeninė antipatija šiems vaikams. Todėl galima daryti prielaidą, jog blogai besielgdamas mokinys provokuoja mokytojų neigiamą nuostatą savo atžvilgiu, ir tuo dar labiau sumažina akademinės sėkmės galimybes. Dėl to susiklosto negatyvūs vaiko santykiai su mokytojais, o tai gali sąlygoti mokinio ignoravimą per pamokas, mokytojo priešišką nusiteikimą.

Dauguma rizikos grupės vaikų dažnai pažeidinėja discipliną mokykloje, dėl to kyla įvairios antisocialinio elgesio problemos, būdingos šiai vaikų grupei. Rizikos grupės vaikų buvo teirautasi apie dažniausias jų problemas mokykloje (žr. 5 priedas). Respondentai pripažįsta, kad jiems yra sunku paklusti mokyklos taisyklėms, nes paprastai jie daro nedidelių drausmės pažeidimų: neatlieka namų darbų (45,5 proc.), dažnai konfliktuoja su mokytojais ir bendraamžiais (49,1 proc.), netinkamai elgiasi per pamokas ir pertraukų metu (34,5 proc.). Galima teigti, kad rizikos grupės vaikai pripažįsta, jog dažniausiai jiems kylančios problemos yra netinkamas elgesys ir bendravimas su pedagogais bei bendraamžiais, konfliktai ir įprastų elgesio normų nepaisymas.

Problemišką vaikų elgesį lemia įvairios priežastys. Rizikos grupės vaikų buvo prašoma nurodyti veiksnius, turinčius įtakos jų rizikingo elgesio pasireiškimui mokykloje (žr. 4 pav.).

4 pav. Rizikos grupės vaikų nuomonės apie jų elgesį mokykloje įtakojančius veiksnius raiška (N= 55)

Tiriant vaikų asocialumo priežastis, derėtų atsižvelgti į šių veiksnių kompleksinį veikimą: šeimos (36,4 proc.), bendraamžių (38,2 proc.) ir žiniasklaidos (47,3 proc.) poveikį. Kiekvienas iš jų

specifiškai veikia ir įtakoja mokinių nederamą elgseną, tačiau daug kas priklauso ir nuo kiekvieno vaiko (36,4 proc.). Gauti rezultatai rodo, jog žiniasklaidos poveikis yra svarbiausias veiksnys, kuris įtakoja mokinių rizikingą elgesį. Pasak G. Kvieskienės (2003), kuo daugiau smurto yra demonstruojama televizijoje, tuo labiau vaikai yra linkę panaudoti smurtą kaip veiksmingą įvairių problemų sprendimo priemonę. Mažiausia dalis respondentų (9,1 proc.) mokyklą nurodo kaip rizikingo elgesio veiksnį.

Klasėje paprastai nusistovi savos grupinio elgesio normos. Apklausoje dalyvavusių mokinių teirautasi, kaip, jų nuomone, jie yra vertinami klasės draugų (žr. 6 priedas). Daugiausiai (38,2 proc.) respondentų mano, kad juos klasės draugai vertina neutraliai. Galima teigti, kad juos priima tokiais, kokie yra. Nepalankiomis aplinkybėmis klasėje gali išsivystyti ir neigiami (30,0 proc.) vertinimai. Vaikų asocialus elgesys, nepažangumas, išvaizda, nesutarimai su bendraamžiais ir kitos priežastys, kaip teigia S. Ignatavičienė ir R. Žukauskienė (1999), savo ruožtu gali tapti rizikos grupės vaikų vengimo priežastimi.

Apibendrinant galima teigti, jog rizikos grupės vaikų problemos susijusios su jų nederamu elgesiu ir taisyklių nesilaikymu, kurias lemia įvairūs aplinkos veiksniai. Tik vieni jų daro didesnę įtaką jų elgesiui, kiti – mažesnę. Neigiamas bendraamžių vertinimas, atstūmimas, palaiapsniui skatina neigiamus elgesio modelius ir šie vaikai lengviau pasiduoda žalingai įtakai, tačiau viskas priklauso nuo vaiko „socialinio imuniteto“ laipsnio į jam daromą poveikį.

3.6.2. Socialinio pedagogo veikla sprendžiant rizikos grupės vaikų problemas mokykloje (rizikos grupės vaikų vertinimo analizė)

Antrasis klausimyno blokas skirtas atskleisti socialinio pedagogo veiklos ypatumus ir kokybę, sprendžiant rizikos grupės vaikų problemas mokykloje. Šis klausimyno blokas susideda iš smulkesnių dalių, kurios apima: bendravimo ir konsultacijų su socialiniu pedagogu ypatumus, socialinio pedagogo kaip specialisto veiklos vertinimą, išskiriamos svarbiausios socialinio pedagogo funkcijos, atskleidžiami efektyviausi darbo su rizikos grupės vaikais metodai ir priemonės.

Atsakydami į pateiktus klausimus, rizikos grupės vaikai atskleidė savo nuomonę apie socialinio pedagogo veiklą.

Mokinių teirautasi, kaip dažnai jie bendrauja su socialiniu pedagogu sprendžiant iškilusias problemas (žr. 7 priedas). Daugiau nei pusė respondentų (56,4 proc.) atsakė, kad kartais bendrauja ir tariasi su socialiniu pedagogu, ir 20 proc. apklaustųjų nurodė, jog dažnai pasitaria. Taip pat tiriamųjų klausta, ar socialinio pedagogo teikiamos konsultacijos padeda jiems išspręsti iškilusias problemas (žr. 8 priedas). Gauti duomenys atskleidžia, kad kiek mažiau nei pusei (43,6 proc.)

apklausos dalyvių socialinio pedagogo konsultacijos dažniausiai padeda išspręsti iškilusius sunkumus. Tai rodo, kad beveik pusė apklaustų rizikos grupės vaikų teigiamai vertina socialinio pedagogo konsultacijas.

Mokiniai pateiktame klausimyne buvo prašomi nurodyti kreipimosi į socialinį pedagogą priežastis. Gauti tokie apklausos dalyvių rezultatai (žr. 4 lentelė).

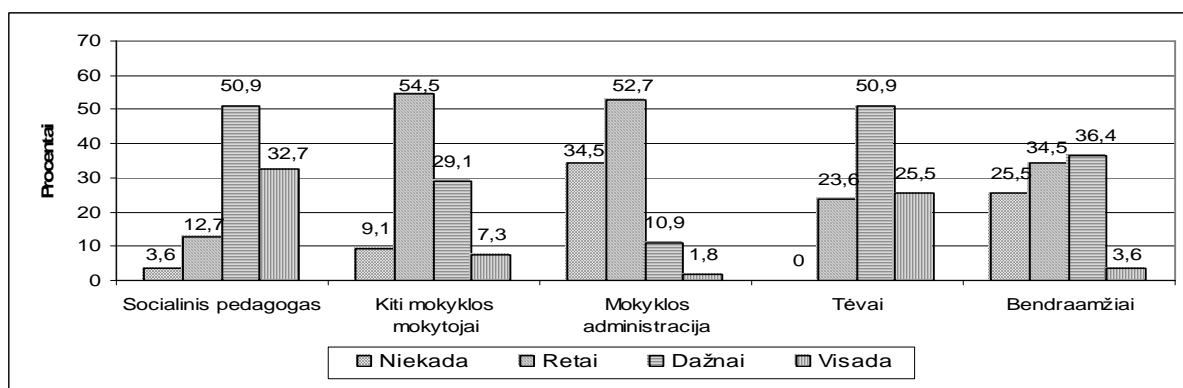
4 lentelė

Rizikos grupės vaikų kreipimosi į socialinį pedagogą priežastys (N= 55)

Teiginiai	Niekada %	Retai %	Dažnai %	Visada %
Pagalbos	7,3	43,6	38,2	10,9
Informacijos	7,3	41,8	45,5	5,5
Dėl nesutarimų su pedagogais	14,5	41,8	32,7	10,9
Dėl savo elgesio	20	47,3	29,1	3,6
Dėl pamokų nelankymo	43,6	38,2	18,2	–
Dėl popamokinės veiklos	47,3	38,2	12,7	1,8

Domintis, dėl kokių priežasčių šie vaikai kreipiasi į socialinį pedagogą, paaiškėjo, kad dažniausiai tai daro norėdami gauti įvairios informacijos (45,5 proc.) bei pagalbos (38,2 proc.). Galima teigti, kad tokie apklausos dalyvių atsakymai rodo, jog jie pakankamai pasitiki socialiniu pedagogu ir dažnai kreipiasi įvairiais klausimais. Nemaža dalis respondentų nurodo, kad niekada nesikreipia dėl pamokų nelankymo (43,6 proc.) ir popamokinės veiklos (47,3 proc.). Galima daryti prielaidą, jog, nors šiems mokiniams būdinga žema mokymosi motyvacija, jie turėtų būti suinteresuoti kreiptis ir prašyti socialinio pedagogo patarimų, sprendžiant socialines – pedagogines problemas.

Reikšminga buvo sužinoti pagalbos teikėjus, kurie dažniausiai padeda rizikos grupei priskiriamiems vaikams spręsti iškilusius sunkumus (žr. 5 pav.).

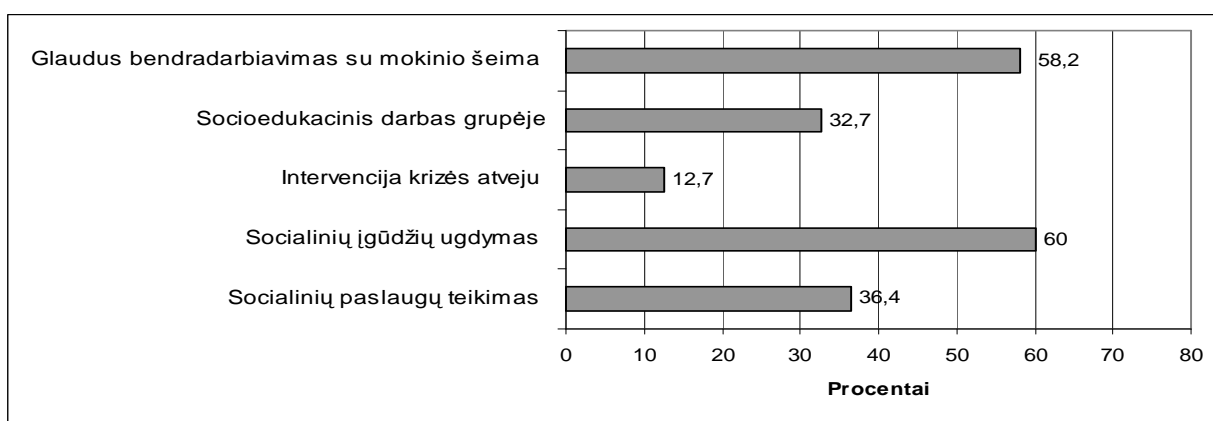
5 pav. Pagrindiniai pagalbos teikėjai rizikos grupės vaikams (N= 55)

Apklausos rezultatai atskleidžia, jog mokiniai visada pagalbos gali tikėtis ir sulaukia vienodai tiek iš mokyklos socialinio pedagogo (50,9 proc.), tiek tėvų (50,9 proc.). Atsižvelgiant į gautus

rezultatus, galima daryti prielaidą, kad socialinis pedagogas tampa profesionaliu patarėju vaikui, besitikinčiam pagalbos sprendžiant vienokią ar kitokią problemą mokykloje.

Socialinio pedagogo skiriamo dėmesio rizikos grupės vaikams duomenys pateikiami 9 priede. Rezultatai atspindi, kad socialinio pedagogo rodomas dėmesys, pasak mokinių, labiausiai pasireiškia nuomonės išklausimu (61,8 proc.). Taip pat rezultatai atskleidžia, jog dauguma respondentų pastebi ir įvertina socialinio pedagogo domėjimąsi rizikos grupės mokiniais. Galima teigti, kad socialinis pedagogas stengiasi patenkinti mokinių poreikius, nors jam ne viskas ir ne visada pavyksta.

Apklausoje dalyvavusių rizikos grupės mokinių buvo prašoma išskirti jiems reikšmingiausią taikomą metodą (žr. 6 pav.).

6 pav. **Rizikos grupės vaikų nuomonės apie efektyviausius darbo su jais metodus raiška (N= 55)**

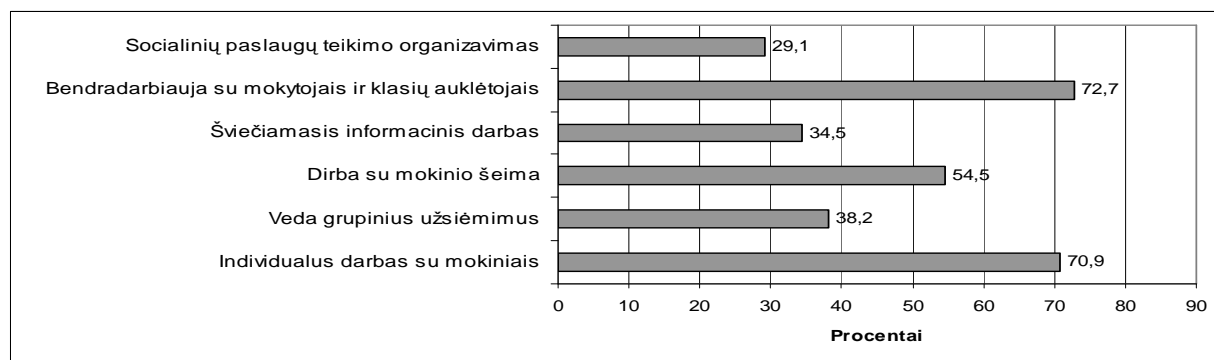
Rezultatų analizė parodė, kad daugiau nei pusė mokinių (60,0 proc.) socialinių įgūdžių ugdymą ir glaudų bendradarbiavimą su jų šeima (58,2 proc.) nurodo, kaip efektyviausią metodą, taikomą socialinio pedagogo, sprendžiant problemas. Galima daryti prielaidą, kad naudodamas šiuos metodus, socialinis pedagogas padeda rizikos grupės vaikams suvokti savo sunkumus ir stengiasi juos įveikti, o glaudžiai bendradarbiaudamas su mokinio šeimos nariais – pašalinti įvairius socialinius kliuvinius.

Socialinis pedagogas, siekdamas padėti rizikos grupės vaikams geriau adaptuotis mokykloje, bendrauja su įvairiais sąveikos subjektais. Apklausoje dalyvių buvo prašoma nurodyti, su kuo socialinis pedagogas bendradarbiauja, sprenddamas jų problemas (žr. 10 priedas). Didžioji dauguma mokinių (87,3 proc.) vienareikšmiškai išskyrė bendradarbiavimą su tėvais. Galima teigti, jog šiems vaikams yra labai svarbus šeimos dalyvavimas jų ugdymo procese. Tai patvirtina jau anksčiau išskirtas požiūris į socialinio pedagogo glaudų bendradarbiavimą su mokinio šeima. Taip pat respondentų klausta, kokiais būdais socialinis pedagogas dažniausiai bendrauja su prieš tai

išvardintais subjektais (žr. 11 priedas). Didžioji dauguma rizikos grupės vaikų (80,0 proc.) išskiria individualius pokalbius kaip dažniausią socialinio pedagogo naudojamą bendradarbiavimo formą.

Apklausoje dalyvavusių mokinių atsakymai atskleidžia nuomonę apie pagrindines socialinio pedagogo veiklos sritis, dirbant su rizikos grupės mokiniais (žr. 7 pav.).

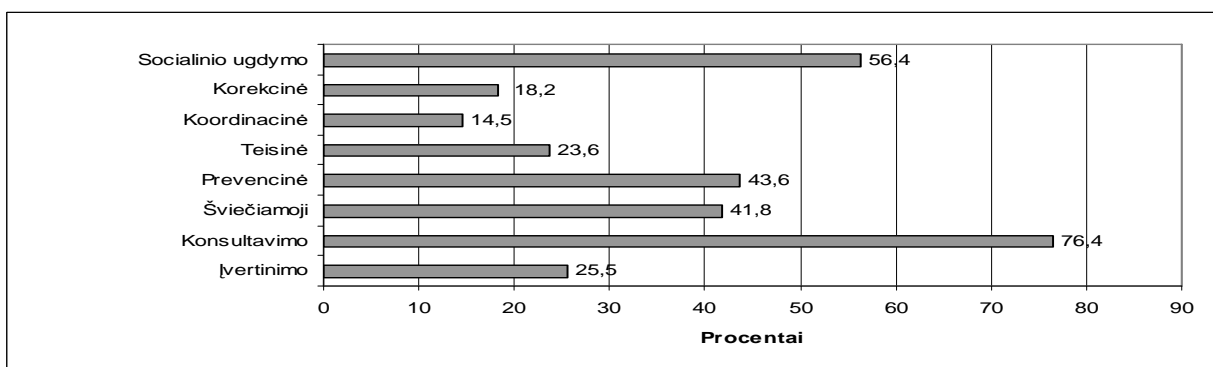

7 pav. Rizikos grupės vaikų nuomonės apie pagrindines socialinio pedagogo veiklos kryptis mokykloje pasiskirstymas (N= 55)

Didžioji dauguma apklaustųjų nurodo, jog socialinio pedagogo pagrindinės veiklos kryptys yra bendradarbiavimas su mokytojais ir klasių auklėtojais (72,7 proc.) bei vykdomas individualus darbas su mokiniais. Pasak V. Ivanauskienės (2009), bendraujant su mokytojais, klasės auklėtojais socialinis pedagogas yra jungiamoji grandis, kuris padeda atrasti mokinių sėkmės galimybes bei jų stipriąsias puses. Individualus darbas yra susijęs su pagalbos teikimu, todėl mokinių buvo prašoma nurodyti, kiek kartų per mėnesį socialinis pedagogas jiems veda užsiėmimus (žr. 12 priedas). Rezultatai rodo, kad daugiau nei su puse respondentų (56,4 proc.), socialinis pedagogas užsiima 1 – 2 kartus per mėnesį. Kiek daugiau nei trečdalis (32,7 proc.) apklaustų rizikos grupės vaikų nurodo, kad socialinis pedagogas neveda jiems jokių užsiėmimų. Galima teigti, jog socialiniam pedagogui mokykloje suteiktos plačios galimybės ir tik nuo jo paties pasirinkimo priklauso, ar pasinaudos tomis galimybėmis dirbdamas su rizikos grupės vaikais. Suprantama, jei pats vaikas nesistengia ir nėra suinteresuotas koreguoti savo asmeninius trūkumus ir spręsti problemas, socialinio pedagogo veikla neduos laukiamų rezultatų.

Savo darbe socialinis pedagogas gali atlikti ir prisiimti įvairius vaidmenis. Mokinių buvo prašoma nurodyti tris pagrindinius socialinio pedagogo vaidmenis (žr. 13 priedas). Daugiau nei pusė rizikos grupės vaikų (60,0 proc.) pažymėjo, kad socialinio pedagogo pagrindinis vaidmuo, dirbant su rizikos grupės mokiniais, yra pagalbininko, greta to išskiria (56,4 proc.) patarėjo bei (40,0 proc.) konsultanto vaidmenį.

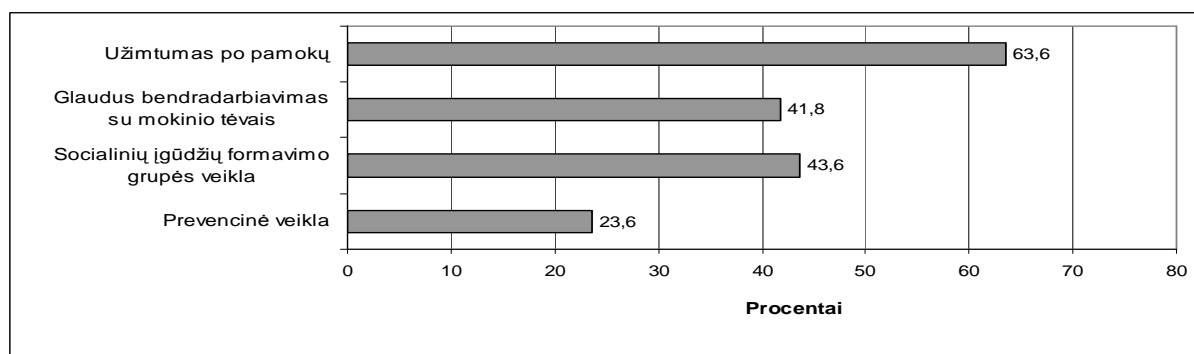
Atliekant minėtus vaidmenis, socialinis pedagogas gali vykdyti daug funkcijų (žr. 8 pav.). Domėtasi, kokias tris svarbiausias socialinio pedagogo funkcijas išskirs apklausos dalyviai.

8 pav. Rizikos grupės vaikų nuomonės apie socialinio pedagogo veiklos funkcijas pasiskirstymas (N= 55)

Rezultatai atspindi, jog socialinis pedagogas atlieka daug skirtingų funkcijų. Didžiausia dalis rizikos grupės vaikų (76,4 proc.) išskiria konsultavimo funkciją, naudojamą socialinio pedagogo veikloje. Daugiau kaip pusė respondentų (56,4 proc.) nurodo socialinio ugdymo bei prevencinės veiklos (43,6 proc.) svarbumą. Pasak Ž. Barkauskaitės – Lukšienės (2002), socialinio pedagogo veikla skirta socialinių sąlygų, kompensuojančių negatyvias apraiškas sudarymui bei pozityviam vaiko socializacijos procesui, kai remiamasi kompleksinės paramos sudarymo principu.

Socialinio pedagogo veikla, sprendžiant rizikos grupės vaikų problemas, turi būti pagrįsta socialinio darbo metodais ir priemonėmis. Mokinių prašyta nurodyti efektyviausią, jų nuomone, būdą, taikomą socialinio pedagogo darbe, sprendžiant rizikos grupei priskiriamų vaikų problemas (žr. 14 priedas). Daugiau nei pusė respondentų (60,0 proc.), kaip efektyviausią socialinio pedagogo darbo būdą, išskiria teikiamą asmeninę ir grupinę konsultaciją. Rizikos grupės vaikams, turintiems problemų, socialinis pedagogas naudoja ir tikslines priemones, kurių efektyvumas – teigiamų tendencijų stiprėjimas ir neigiamų silpnėjimas. Respondentai pateiktame klausimyne buvo prašomi nurodyti efektyviausias priemones, kurias naudoja socialinis pedagogas, stengdamasis atitraukti vaikus nuo rizikingo elgesio (žr. 9 pav.).

9 pav. Efektyviausių socialinio pedagogo veiklos priemonių su rizikos grupės vaikais vertinimo raiška (N= 55)

Dauguma rizikos grupės vaikų (63,6 proc.) pažymi užimtumą po pamokų, kaip efektyviausią socialinio pedagogo naudojamą darbo priemonę. Pasak D. Mockevičienės (2002), rizikos grupės vaikai, neturintys mokymosi motyvacijos, pozityvios saviraiškos poreikių, laisvo laiko turi pakankamai. Todėl galima daryti prielaidą, jog socialinio pedagogo įtraukimas į papildomo ugdymo veiklą, skatina mokinius saviraiškai, pozityviam tobulėjimui, padeda įgyti didesnio pasitikėjimo savimi ir aplinkiniais bei leidžia įprasminti savo buvimą grupėje.

Vaiko socializacijos procese dalyvauja įvairūs specialistai. Tarpinstitucinis bendradarbiavimas su kitų institucijų atstovais suprantamas kaip svarbus aspektas socialinio pedagogo veikloje, sprendžiant rizikos grupės mokinių problemas. Rizikos grupės vaikai nurodė, su kokiomis institucijomis bendradarbiauja socialinis pedagogas, sprenddamas jų problemas (žr. 15 priedas). Didžiausia respondentų dalis (81,8 proc.) nurodo, kad socialinis pedagogas bendradarbiauja su Vaiko teisių apsaugos tarnyba bei su policijos pareigūnais (63,6 proc.). Mažiausia dalis rizikos grupės vaikų (3,6 proc.) nurodo, jog socialinis pedagogas bendradarbiauja su sveikatos priežiūros įstaigomis. Galima teigti, kad mokiniai, priskiriami rizikos grupei, pastebi, jog socialiniai pedagogai bendradarbiauja ne tik su mokyklos bendruomene, bet ir su kitų institucijų specialistais, sprendžiant jų problemas.

Apibendrinant galima teigti, kad socialinio pedagogo veiklos paskirtis apima rizikos grupės vaikų problemų kvalifikuotą sprendimą, teikiant savalaikę pagalbą bei pasitelkiant tarpinstitucinių atstovų bendradarbiavimą. Šios veiklos lūkesčiai yra akivaizdūs – pasiekti, kad nesiformuotų mokinio rizikingas elgesys arba, jam jau egzistuojant, kiek įmanoma neutralizuoti ir teikti vaikui reikiamą pagalbą.

3.7. Socialinio pedagogo veiklos su rizikos grupės vaikais kokybės vertinimas pedagogų požiūriu: empirinio tyrimo rezultatų analizė

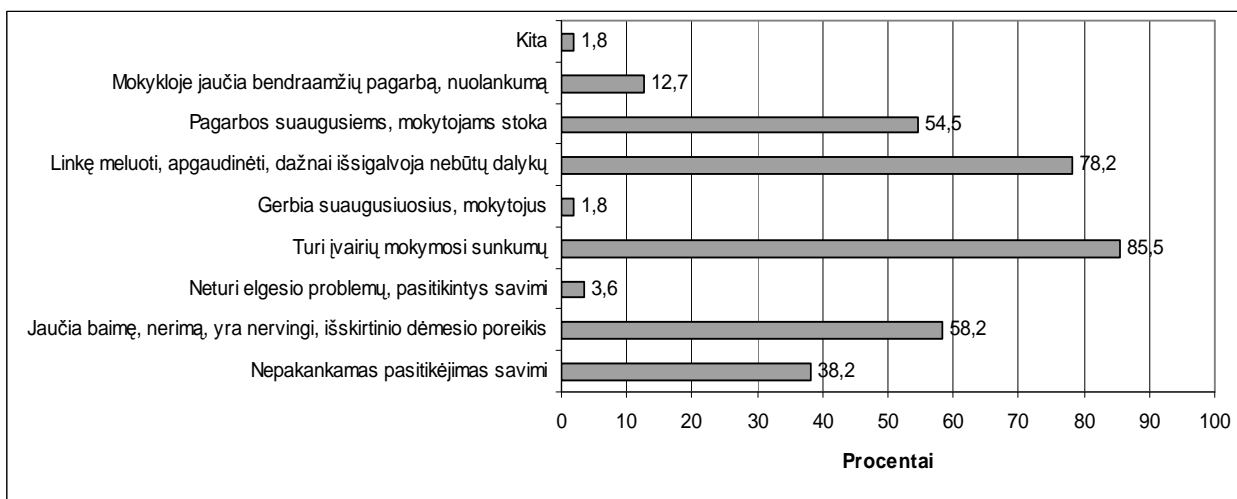
Šiame skyrelyje analizuojami pedagogų apklausos rezultatai. Mums taip pat buvo svarbu išsiaiškinti jų nuomonę apie socialinio pedagogo vykdomą veiklą bei jos kokybės būklę, dirbant su rizikos grupės vaikais. Šiam tikslui pasiekti pateikti diagnostiniai klausimai, suskirstyti į atskiras dalis.

3.7.1. Pedagogų bendrosios žinios apie rizikos grupės vaikus

Pirmasis klausimyno blokas buvo skirtas išsiaiškinti pedagogų žinias apie rizikos grupės vaikus. Šio klausimyno blokas susideda iš septynių smulkesnių dalių: bruožai būdingi rizikos grupės

vaikams; priežastys, įtakojančios rizikingą vaikų elgesį; pedagogų požiūris į rizikos grupės vaikus bei susidūrimo, su mokinių ugdymo problemomis, dažnumas; rizikos grupės vaikų vertinimas klasės draugų atžvilgiu; pagrindinės rizikos grupės mokinių problemos mokykloje; rizikingą vaikų elgesį mokykloje įtakoiantys veiksniai.

Rizikos grupei priklausantys vaikai pasižymi tam tikromis socialinėmis charakteristikomis: asmeninėmis savybėmis, būdo bruožais, elgsena, bendravimo ypatumais. Pedagogų buvo prašoma išskirti bruožus, kurie, jų manymu, yra būdingi rizikos grupės vaikams (žr. 10 pav.).

10 pav. **Pedagogų nuomonės apie rizikos grupės vaikams būdingus bruožus pasiskirstymas (N= 55)**

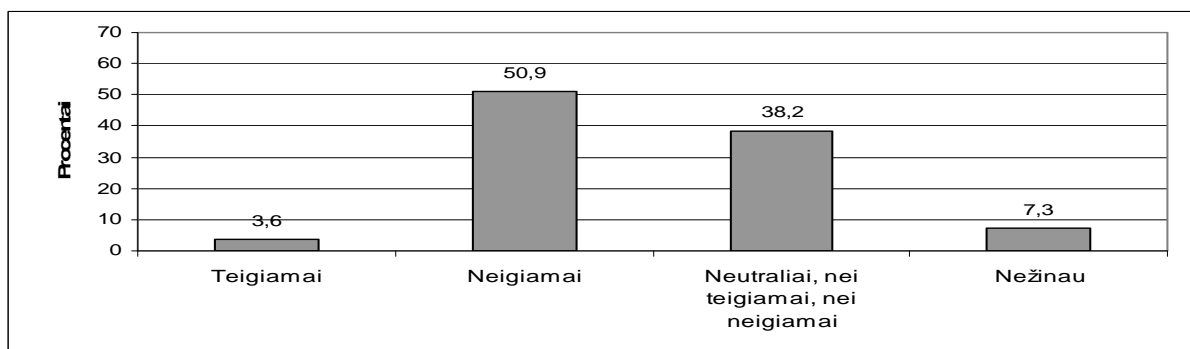
Procentinė tyrimo rezultatų išraiška rodo, kad didžiosios daugumos apklausos dalyvių nuomone, rizikos grupės vaikai turi įvairių mokymosi sunkumų (85,5 proc.). Daugiau nei pusė respondentų (78,2 proc.) nurodo, kad šie vaikai linkę meluoti ir išsigalvoti nebūtų dalykų. Mažiausia dalis apklaustųjų (12,7 proc.) pažymi, jog šie vaikai mokykloje jaučia bendraamžių pagarbą.

Pedagogai taip pat išskyrė, jų nuomone, tris pagrindines priežastis iš duotų pasirinkimų, įtakojančias rizikingą vaikų elgesį (žr. 16 priedas). Kaip rodo gauti rezultatai, žemą mokymosi motyvaciją (78,2 proc.) ir netinkamą elgesį (60,0 proc.) respondentai, išskiria kaip didžiausią įtaką sukeliančias priežastis rizikingam mokinių elgesiui. Dauguma apklaustųjų teigia (49,1 proc.), kad pasireiškiantys konfliktai tarp mokytojų ir mokinių bei neigiama bendraamžių įtaka (49,1 proc.) taip pat prisideda prie vaikų rizikingo elgesio formavimosi.

Reikšminga buvo sužinoti pedagogų požiūrį į rizikos grupės vaikus mokykloje (žr. 17 priedas). Procentiniai duomenys atskleidžia, jog vyrauja daugiau teigiamas, nei neigiamas (50,0 proc.) pedagogų požiūris į rizikos grupės vaikus mokykloje. Palyginti tik nedidelė dalis respondentų (10,2 proc.) pažymėjo, jog neigiamai vertina rizikos grupei priklausančius vaikus. Taip pat respondentų buvo teirautasi, kaip dažnai jie susiduria su rizikos grupės vaikų ugdymo problemomis savo darbe

(žr. 18 priedas). Daugiau nei pusė pedagogų (63,6 proc.), atsakė, jog su rizikos grupės vaikais susiduria kasdien.

Pedagogų klausta, kaip jų nuomone, rizikos grupės vaikai yra vertinami klasės draugų atžvilgiu (žr. 11 pav.).

11 pav. Pedagogų požiūrio, kaip bendraklasiai vertina rizikos grupės vaikus, raiška (N= 55)

Pusės apklaustųjų (50,0 proc.) nuomone, šie vaikai susilaukia neigiamo klasės draugų vertinimo. Daugiau nei trečdalis pedagogų mano (38,2 proc.), kad klasės draugai yra linkę neutraliai vertinti rizikos grupės vaikus. Čia buvo paliktas atviro tipo klausimas, kuriame pedagogai, nesvarbu, kokį atsakymo variantą pasirinko, turėjo parašyti ar pagrįsti savo nuomonę, dėl vienokio ar kitokio klasės draugų vertinimo (žr. 5 lentelė). *Aut. pastaba* (gauti atviro klausimo duomenys analizuojami naudojant turinio (*content*) analizę).

Analizuojant pedagogų nuomonę, kaip yra vertinami rizikos grupės vaikai klasės draugų atžvilgiu, teiginiai buvo suskirstyti į šešias kategorijas.

5 lentelė

Pedagogų nuomonės apie bendraklasių rizikos grupės vaikų vertinimą kokybinė analizė

KATEGORIJA	TEIGINIAI	TEIGINIŲ SKAIČIUS
Rizikos grupės vaikų sukeliama sunkumai pamokų metu	<i>...dažnai trukdo vaikams per pamokas, taip pat ir mokytojams; ...trukdo susikaupti <...> daro neigiamą įtaką kitiems mokiniams; ...trukdo geriems mokiniams mokytis; Trukdo kitiems klasės draugams mokytis...; Tokie mokiniai labai apsunkina medžiagos dėstymą per pamokas; Trukdo pamokos metu...; Trukdo susikaupti, yra linkę triukšmauti, blaško kitų mokinių dėmesį; Trukdo kitiems mokytis...; Žema jų mokymosi motyvacija...; Jie linkę triukšmauti per pamokas, tai trukdo darbui; ...netinkamai elgiasi per pamokas, trukdo mokiniams ir mokytojams; trukdo mokytis; Žema mokymosi motyvacija...; Daug praleidžia pamokų...;</i>	14
Bendraklasių neigiamas požiūris į rizikos grupės vaikus	<i>...vaikai patys jų nemėgsta, vengia draugystės; Bendraklasiai jaučiasi nesaugūs, juos erzina, vargina...; ...kiti mokiniai jų nemėgsta, prisibijo; ...dažniausiai jų nemėgsta...; Vaikai bijo agresyvių bendraamžių; Kartais jie yra klasės lyderiai blogąja prasme...; Vaikai jų nemėgsta, bijo, todėl stengiasi jų vengti, kad nenukentėtų; ...tokie vaikai jų nemėgstami; Kiti jaučia, jog rizikos grupės vaikai yra kitokie nei jie ir išskiria juos nuo savęs; ...paprastai jų nemėgsta; Klasės draugai tokių nemėgsta...; Tokių mokinių nemėgsta; ...netoleruoja tokių vaikų elgesio;</i>	13

Aplinkos įtaka rizikos grupės vaikų vertinimui	<i>...įvairiai vertinami...; ....viename kolektyve teigiamai, kitame neigiamai...; Kartais tokie vaikai gali būti lyderiais, o kartais iš viso nemėgstami vaikų; ...priklauso nuo vaikų požiūrio; Priklauso nuo aplinkos, kitų mokinių požiūrio; Tai priklauso nuo jų supančios aplinkos, klasės draugų; Priklauso nuo klasės mikroklimato...; Priklauso nuo mokinių požiūrio; Priklauso nuo pačių vaikų elgesio; ...vienoje klasėje vertinami teigiamai, kitoje neigiamai; Priklauso <...> nuo mokymosi motyvacijos, elgesio;</i>	11
Rizikos grupės vaikų netinkamo elgesio apraiškos	<i>rodo netinkamą pavyzdį, kabinėjasi, dažnai konfliktuoja su klasės draugais, mokytojais; ...dažnai konfliktuoja su klasės draugais; Daro ir rodo neigiamą įtaką...; ...rodo netinkamą elgesį; ...jie turi labai didelės reikšmės kitiems mokiniams; ...trikdo atmosferą klasėje; ...blogina klasės įvaizdį; ...blogina klasės įvaizdį; ...formuoja neigiamą klasės įvaizdį;</i>	10
Klasės draugų abejingumas rizikos grupės vaikams	<i>Mažiau kreipia į tokius dėmesio...; Pamokos metu nekreipia dėmesio į išsišokimus; Nekreipia dėmesio...; ...mokiniai nekreipia dėmesio į linkusius „išsišokti“ vaikus; Dažnai lieka nepastebėti;</i>	5
Bendraklasių teigiamas požiūris į rizikos grupės vaikus	<i>Mokiniai stengiasi su jais būti draugiški, geri; Priima tokiais, kokie jie yra; Jei bendraujant nesukelia problemų, klasės draugai su jais bendrauja kaip su visais; ...mokiniai suvokia teigiamą ir neigiamą elgesį;</i>	4
<i>Iš viso teiginių</i>		57

(5 lentelės tęsinys)

Daugiausia pedagogų mano, kad rizikos grupės vaikai yra linkę problemiška elgtis pamokų metu. Tai atspindi kategorija „rizikos grupės vaikų sukeliama sunkumai pamokų metu“ (14). L. Rupšienė (2000) akcentuoja, kad agresyviai, asocialiai mokykloje besielgiantys mokiniai erzina mokytojus, trukdo jiems vesti pamokas, savo elgsena nuteikia pedagogus prieš save.

Pusė apklaustų pedagogų nurodo, kad šie vaikai susilaukia neigiamo vertinimo iš bendraamžių. Todėl išskirta kategorija „bendraklasių neigiamas požiūris į rizikos grupės vaikus“ (13). Vaikų asocialus elgsenys, nepažangumas, išvaizda, nesutarimai su bendraamžiais ir kitos priežastys, kaip teigia S. Ignatavičienė ir R. Žukauskienė (1999), savo ruožtu gali tapti rizikos grupės vaikų vengimo priežastimi. Galima teigti, kad kuo anksčiau prasideda vaiko atstūmimas klasėje ir kuo ilgiau jis tęsiasi, tuo didesnė įvairių elgesio nukrypimų tikimybė (Kvieskienė, 2000).

Apklausoje dalyvavę pedagogai konstatuoja, kad klasės draugų vertinimas labai priklauso nuo pačių vaikų supratimo bei požiūrio į šiuos vaikus. Tai parodo išskirta kategorija „aplinkos įtaka rizikos grupės vaikų vertinimui“ (11). Kaip teigia pedagogai, tai priklauso nuo klasės mikroklimato, nes vienoje grupėje jie gali būti vertinami teigiamai, kitoje jau neigiamai.

Apibendrinant pedagogų pasisakymus iš visų išskirtų kategorijų pastebima, kad rizikos grupės vaikai yra nemėgstami, atstumiami, vengiama jų draugystės.

Pedagogų pateiktame klausimyne buvo prašoma išskirti, jų manymu, tris pagrindines rizikos grupės mokinių problemas, su kuriomis jie dažniausiai susiduria mokykloje (žr. 19 priedas). Apklausos rezultatai atskleidžia, jog daugiau nei pusė pedagogų (60,0 proc.) kasdien susiduria su

žodinės ir fizinės agresijos apraiškomis rizikos grupės vaikų tarpe bei tiek pat pedagogų (60,0 proc.) nurodo netinkamą elgesį pamokų ir pertraukų metu. Vėlavimas į pamokas, mokyklos nelankymas (54,5 proc.) dar viena pagrindinių problemų, su kuriomis pedagogai susiduria savo darbe. Šios pedagogų išskirtos problemos glaudžiai susijusios tarpusavyje, kurias galima suprasti trejopai: asmenybine, socialine bei pedagogine prasme.

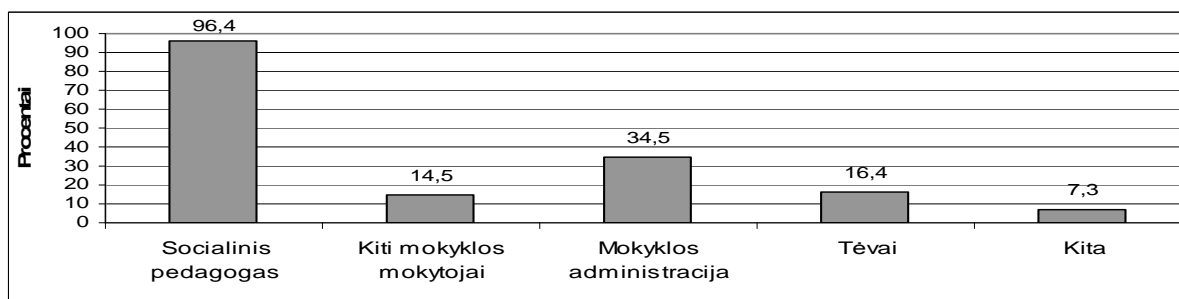
Respondentų teirautasi, kokie veiksniai, jų manymu, labiausiai įtakoja rizikingą vaikų elgesį mokykloje (žr. 20 priedas). Problemišką vaikų elgesį lemia įvairūs veiksniai, todėl derėtų atsižvelgti į šių veiksnių kompleksinį veikimą. Gauti rezultatai akivaizdžiai rodo, jog didžiausią įtaką vaikų rizikingo elgesio atsiradimui, pedagogų nuomone, lemia šeima (80,0 proc.). Nors šeima atlieka pagrindinį vaidmenį vaiko asmenybės socializacijoje, rizikingą vaikų elgesį skatina ir kiti veiksniai, tarp kurių išsiskiriamos bendraamžių subkultūros (43,6 proc.) ir pačio vaiko asmeninės savybės (36,4 proc.), dėl kurių atsiranda ir vystosi įvairūs elgesio nukrypimai.

Apibendrinant pedagogų empirinio tyrimo rezultatus, galima teigti, kad vaikai, kurie neturi tinkamo pavyzdžio artimiausioje aplinkoje, dažniau pasiduoda žalingai įtakai ir taip išsiugdo žalingus elgesio įpročius ir įgūdžius.

3.7.2. Pedagogų nuomonės apie pagalbą, sprendžiant rizikos grupės vaikų socializacijos problemas mokykloje, tendencijos

Antrasis klausimyno blokas buvo skirtas išsiaiškinti pedagogų teikiamą pagalbą, sprendžiant rizikos grupės vaikų problemas mokykloje: kas yra pagrindiniai pagalbos teikėjai, kylantys sunkumai teikiant pagalbą rizikos grupės vaikams, bendradarbiavimas su socialiniu pedagogu.

Mokykloje sprendžiant rizikos grupės vaikų problemas, dalyvauja socialinis pedagogas, kiti mokyklos mokytojai ir administracijos atstovai, t.y. skirtingi specialistai (žr. 12 pav.).

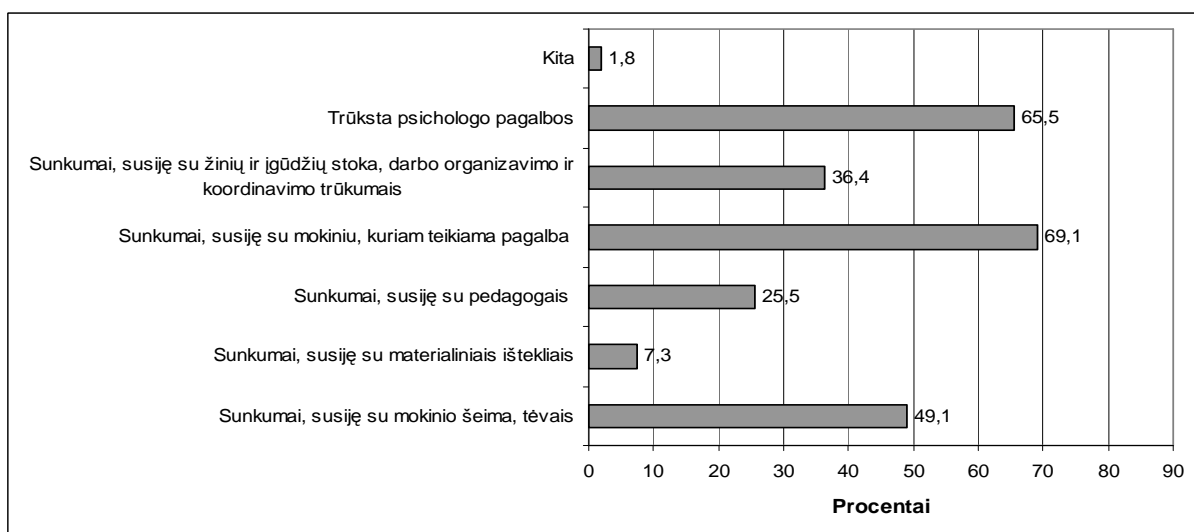

12 pav. Asmenys, į kuriuos pedagogai kreipiasi pagalbos, sprendžiant rizikos grupės vaikų problemas mokykloje (N= 55)

Pedagogų atsakymai akivaizdžiai rodo, jog beveik visi apklausos dalyviai (96,4 proc.), bendradarbiauja su socialiniu pedagogu, sprenddami rizikos grupės vaikų problemas. Galima sakyti,

kad socialiniai pedagogai yra jungiamoji grandis tarp specialistų, kurie yra suinteresuoti padėti spręsti vaikų problemas. Tai rodo, jog socialinis pedagogas tampa profesionaliu patarėju ir pagalbos teikėju pedagogams, sprendžiant vienokias ar kitokias problemas, susijusias su rizikos grupės vaikais.

Respondentai pateiktame klausimyne buvo prašomi išskirti sunkumus, su kuriais jie susiduria, teikdami pagalbą rizikos grupės mokiniams. Sunkumai, su kuriais susiduria pedagogai atsispindi 13 paveiksle.

13 pav. Pedagogų išskiriami sunkumai, dirbant su rizikos grupės mokiniais (N= 55)

Apklaustos rezultatų duomenys atskleidžia, kad vienas iš didžiausių sunkumų, su kuriuo susiduria respondentai (69,1 proc.) savo darbe, yra susijęs su pačiu mokiniu, kuriam yra teikiama pagalba. Daugiau nei pusė pedagogų (65,5 proc.) išskiria psichologo teikiamos pagalbos trūkumą. Galima teigti, kad socialinis pedagogas neišvengiamai susiduria su darbais, kuriems atlikti reikia psichologo gebėjimų. *Aut. pastaba* (nei vienoje iš keturių bendrojo lavinimo mokyklų nėra įsteigtas psichologo etatas).

Pedagogų teirautasi, kaip dažnai jie bendradarbiauja su socialiniu pedagogu, sprendžiant rizikos grupei priskiriamų vaikų problemas (žr. 21 priedas). Aiškiai pastebimas pedagogų bendradarbiavimo dažnumas su socialiniu pedagogu. Pusė apklaustos dalyvių (52,7 proc.) nurodo, jog visada bendradarbiauja su socialiniu pedagogu. Taip pat pedagogų klausta, ar socialinio pedagogo teikiamos konsultacijos, jiems padeda išspręsti iškilusias problemas (žr. 22 priedas). Gauti duomenys atskleidžia, kad didžiajai daugumai (83,8 proc.) respondentų socialinio pedagogo teikiamos konsultacijos dažniausiai padeda. Galima daryti prielaidą, kad dauguma pedagogų teigiamai vertina socialinio pedagogo patarimus.

Respondentų klausta, kokia, jų nuomone, socialinė – edukacinė pagalba labiausiai reikalinga rizikos grupės vaikams (žr. 23 priedas). Rezultatai rodo, kad kiek daugiau nei pusė respondentų mano (52,7 proc.), jog rizikos grupės vaikams didelės reikšmės turi ir edukacinė, ir psichologinė, ir tarpininkavimo pagalba. Šių veiklų sintezė suteikia geresnes socialines ir edukacines ugdymosi sąlygas, šalinant negatyvius ir plėtojant pozityvius reiškinius.

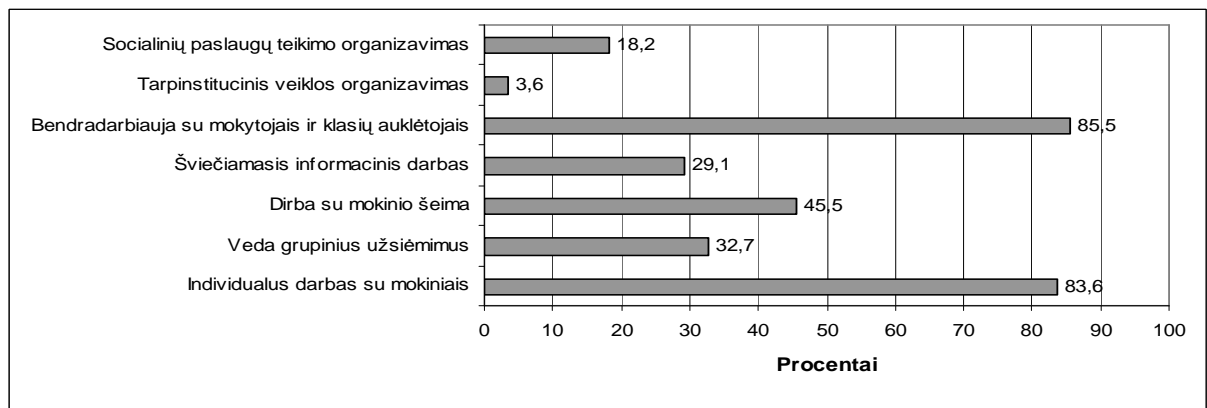
3.7.3. Socialinio pedagogo veiklos, sprendžiant rizikos grupės vaikų problemas mokykloje, vertinimo analizė (pedagogų tyrimo duomenys)

Empirinio tyrimo metu siekta išsiaiškinti, kaip pedagogai vertina socialinio pedagogo veiklą, sprendžiant rizikos grupės vaikų problemas mokykloje: pagrindiniai darbo su rizikos grupės mokiniais būdai, bendradarbiavimas su kitais sąveikos objektais ir jo formos, pagrindinės socialinio pedagogo veiklos kryptys dirbant su rizikos grupės vaikais, efektyviausios priemonės ir metodai.

Pedagogų buvo prašoma išskirti reikšmingiausią metodą, taikomą socialinio pedagogo, dirbant su rizikos grupės vaikais (žr. 24 priedas). Didžioji dalis respondentų (72,7 proc.) nurodo, kad glaudus socialinio pedagogo bendradarbiavimas su mokinio šeima bei socialinių įgūdžių ugdymas (50,9 proc.) turi didelės reikšmės specialisto darbe. Galima teigti, kad socialinis pedagogas skatina abiemis šalims naudingą vaiko ir pedagogų, vaiko ir tėvų tarpusavio sąveiką. Bendradarbiaujant su mokinio šeima ir pažįstant jo artimiausią aplinką bei parenkant tinkamas priemones, įmanoma tikėtis teigiamų rezultatų.

Pagalba mokiniams yra kompleksinė, apimanti mokyklos bendruomenės, įvairių specialistų bei socialinių partnerių pastangas, nukreiptas į vieningos kompleksinės pagalbos įgyvendinimą. Rezultatai rodo, kad socialiniams pedagogams tenka bendradarbiauti su įvairių skirtingų lygmenų subjektais (žr. 25 priedas). Gauti rezultatai rodo, kad didžioji dalis respondentų (80,0 proc.) išskiria bendradarbiavimą su tėvais. Daugiau nei pusė respondentų (63,6 proc.) nurodo klasės auklėtojus bei pavienius mokinius, jų grupes (50,4 proc.) mokyklos aplinkoje. Taip pat pedagogų teirautasi, kokias bendravimo formas socialinis pedagogas dažniausiai taiko su prieš tai išvardintais subjektais (rezultatai pateikiami 26 priede). Procentiniai duomenys iliustruoja, jog beveik visi respondentai (97,3 proc.) išskiria individualius pokalbius, kaip dažniausią socialinio pedagogo naudojamą bendravimo formą su sąveikos subjektais.

Apklausoje dalyvių atsakymai atskleidžia nuomonės apie pagrindines socialinio pedagogo veiklos kryptis, dirbant su rizikos grupės vaikais, tendencijas (žr. 14 pav.).

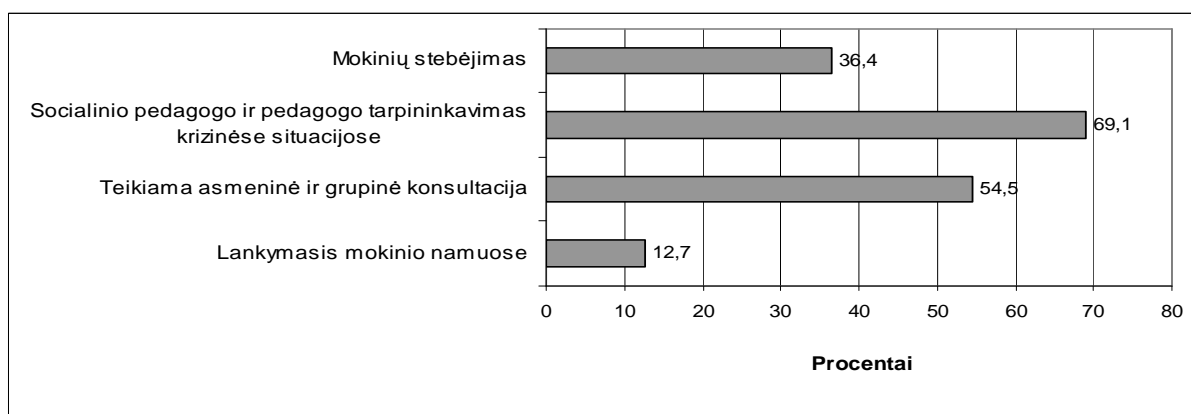
14 pav. **Pedagogų nuomonės apie pagrindines socialinio pedagogo veiklos kryptis mokykloje pasiskirstymas (N= 55)**

Didžioji dalis respondentų (85,5 proc.) nurodo, bendradarbiavimo su mokytojais ir klasių auklėtojais bei individualaus darbo su mokiniais (83,6 proc.) svarbą. Taip pat beveik pusės respondentų (45,5 proc.) nuomone, viena pagrindinių socialinio pedagogo veiklos krypčių yra darbas su mokinio šeima. Pedagogų klausta, kiek kartų per mėnesį socialinis pedagogas veda užsiėmimus rizikos grupės vaikams (žr. 27 priedas). Dalis respondentų (40,0 proc.) nurodo, socialinio pedagogo vedamų užsiėmimų dažnumą 1 – 2 kartus per mėnesį. Daugiau nei trečdalis respondentų (36,4 proc.) pažymi, kad negali pasakyti, nes nežino ir mažiausia dalis respondentų (5,5 proc.) nurodo, kad užsiėmimai rizikos grupės vaikams yra vedami pagal poreikį.

Socialinis pedagogas atlieka daug skirtingų funkcijų, siekdamas vaiko gerovės. Apklausoje dalyvavusių pedagogų buvo prašoma nurodyti tris pagrindines socialinio pedagogo vykdomas funkcijas iš duotų pasirinkimų (žr. 28 priedas). Rezultatai atspindi, jog socialinis pedagogas atlieka daug skirtingų funkcijų. Daugiausia respondentų (78,2 proc.), nurodo prevencinės veiklos svarbą. Rezultatų analizė parodė, kad respondentai prie svarbiausių socialinio pedagogo funkcijų priskyrė socialinio ugdymo (61,8 proc.) ir konsultavimo (61,8 proc.) vykdymą.

Vykdydamas anksčiau nurodytas funkcijas, socialinis pedagogas atlieka daug vaidmenų (žr. 29 priedas). Tyrimo rezultatai aiškiai parodo, jog didžioji dauguma respondentų (81,8 proc.) išskiria konsultanto vaidmenį, taip pat daugiau nei pusė respondentų (76,4 proc.) nurodo patarėjo ir pagalbininko (76,4 proc.) vaidmenis, taip pat (70,9 proc.) priskiria socialiniam pedagogui tarpininko vaidmenį. Pasak G. Kvieskienės (2005), socialinis pedagogas turi būti tarpininku tarp vaiko ir kitų profesionalų, padedant spręsti iškilusias problemas su rizikos grupės vaikais.

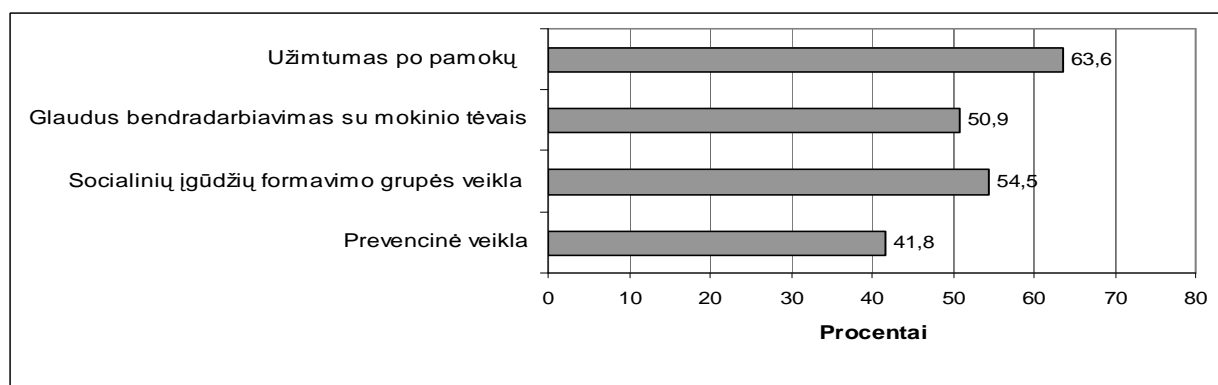
Socialinio pedagogo veikla, sprendžiant rizikos grupės vaikų problemas, turi būti pagrįsta socialinio darbo metodais ir priemonėmis. Pedagogų klausta, koks yra efektyviausias metodas, taikomas socialinio pedagogo darbe, sprendžiant rizikos grupės mokinių problemas (žr. 15 pav.).

15 pav. **Pedagogų nuomonės raiška apie socialinio pedagogo taikomų metodų efektyvumą (N= 55)**

Daugiau nei pusės pedagogų (69,1 proc.) nuomone, socialinio pedagogo ir pedagogo tarpininkavimas krizinėse situacijose yra pats efektyviausias metodas.

Rizikos grupės vaikams, turintiems problemų, socialinis pedagogas naudoja tikslines veiklos priemones ir būdus (žr. 16 pav.).

16 pav. **Pedagogų nuomonės apie efektyviausias socialinio pedagogo veiklos priemones pasiskirstymas (N= 55)**

Daugiau nei pusės pedagogų (63,6 proc.) nuomone, viena iš efektyviausių priemonių, naudojamų socialinio pedagogo, atitraukti vaikus nuo rizikingo elgesio yra užimtumas po pamokų. Dar kartą galima akcentuoti, jog socialinio pedagogo gebėjimas sudominti ir pritraukti vaiką į popamokinio ugdymo veiklą, atitraukia mokinius nuo rizikingo elgesio formavimosi.

Tarpinstitucinis bendradarbiavimas su kitų institucijų atstovais, suprantamas kaip svarbus aspektas socialinio pedagogo veikloje (žr. 30 priedas). Atsižvelgiant į gautus tyrimo rezultatus, galima teigti, kad beveik visi pedagogai (96,4 proc.) mano, jog socialinio pedagogo bendradarbiavimas su Vaiko teisių apsaugos tarnyba bei (81,8 proc.) ryšiai su policijos pareigūnais yra svarbi socialinio pedagogo veiklos kryptis. Galima teigti, kad socialiniams pedagogams

sprendžiant mokinių problemas tenka bendradarbiauti su įvairių lygmenų institucijomis ir jų darbuotojais.

Reikšminga buvo sužinoti pedagogų nuomonę, ar socialinis pedagogas pajėgus išspręsti rizikos grupės mokinių problemas mokykloje (žr. 31 priedas). Daugiau nei pusė pedagogų (56,4 proc.) pasirinko atsakymą „ne“. Tai liudija, kad, pedagogų požiūriu, socialinis pedagogas nėra pajėgus vienas išspręsti rizikos grupės vaikų problemų.

Tyrimo metu pedagogų klausta, kokie asmenys dar, be socialinio pedagogo, turėtų padėti spręsti rizikos grupės vaikų problemas (žr. 32 priedas). Daugiau nei pusė apklausos dalyvių nurodo (56,4 proc.), kad į reikalingos pagalbos teikimą turėtų būti įtraukiami mokinio tėvai, taip pat klasės auklėtojai (39,0 proc.) ir kiti mokyklos mokytojai (25,5 proc.).

Paskutiniame atviro tipo klausime, pedagogai galėjo parašyti savo vertinimą apie socialinio pedagogo veiklos kokybę mokykloje, dirbant su rizikos grupės mokiais bei pateikti pasiūlymus darbo tobulinimui (žr. 6 lentelė). *Aut. pastaba* (gauti atviro klausimo duomenys analizuojami naudojant turinio (*content*) analizę).

Analizuojant pedagogų nuomonę apie socialinio pedagogo veiklos kokybę, dirbant su rizikos grupės vaikais mokykloje, gauti teiginiai buvo suskirstyti į vienuolika kategorijų.

6 lentelė

Socialinio pedagogo veiklos su rizikos grupės vaikais kokybės vertinimo analizė

KATEGORIJA	TEIGINIAI	TEIGINŲ SKAIČIUS
Socialinio pedagogo teigiamas veiklos vertinimas	<i>Labai gerai!; ...vertinu teigiamai; Vertinu teigiamai; ...veiklą vertinu teigiamai; Teigiamai...; Socialinio pedagogo veiklą vertinu teigiamai...; ...vertinu teigiamai...; Vertinu teigiamai...; Labai gerai; ...vertinu teigiamai; Vertinu gerai; ...vertinu teigiamai...; ...vertinu teigiamai; Teigiamai; ...vienintelis specialistas, kuris dirba su tokiais vaikais; Tai specialistas, kuris sugeba vaikams padėti spręsti įvairias problemas...; ...stengiasi, kad mokiniai nepridarytų problemų...; ...padeda jiems dėl daug dalykų; ...veiklą vertinu teigiamai; Labai gerai; Vertinu teigiamai...; Vertinu teigiamai...; ...dirba puikiai; Gerai; ...vertinu pakankamai gerai; Gerai; ...vertinu teigiamai; Teigiamai;</i>	28
Socialinio pedagogo reikšmė mokykloje	<i>Jo buvimas yra reikalingas tiek ugdytiniais, tiek ir kitiems specialistams, visai mokyklos bendruomenei...; Tai reikalingas specialistas; Reikalingas...; Jis yra reikalingas, nes yra vienintelis specialistas mokykloje, kuris dirba su problemineis vaikais; Jis yra reikalingas...; ...jo veikla ir buvimas reikalingas...; ...šis specialistas labai reikalingas...; ...socialinis pedagogas labai reikalingas darbui su rizikos grupės mokiniais...; ...mokykloje reikalingas; ...socialinio pedagogo darbas mokykloje yra labai naudingas; Toks darbuotojas reikalingas...; Socialinis pedagogas mokykloje reikalingas...; Socialinis pedagogas labai reikalingas mokykloje;</i>	13
Mokyklos bendruomenės įsitraukimas sprendžiant rizikos grupės vaikų problemas	<i>...trūksta didesnio bendradarbiavimo tarp mokyklos bendruomenės ir specialisto; ...pasigendu mokyklos bendruomenės aktyvesnio bendradarbiavimo ir dalyvavimo sprendžiant šių mokinių problemas; ...pasigendu aktyvesnio, mokyklos bendruomenės dalyvavimo...; ...reikėtų glaudesnio bendradarbiavimo su kitomis institucijomis...; ...reikalingas bendradarbiavimas; Glaudesnių ryšių, geranoriško bendradarbiavimo, tarpusavio supratimo, bendradarbiaujant su įvairiomis institucijomis; ...daugiau turėtų bendradarbiauti su tėvais, kurių vaikai priklauso rizikos grupei;</i>	7

Socialinio pedagogo veiklos reikšmė mokyklos bendruomenei	<i>Socialinio pedagogo veikla pakankama, naudinga klasės auklėtojui; Socialinis pedagogas palengvina pedagogų darbą, ypač auklėtojo; ...veikla pakankama ir naudinga klasės auklėtojui; ...tarpininkauja tarp mokinio ir mokytojo; Dirba, bendrauja su mokytojais, mokiniais; Nuolat dirba ir bendrauja su pedagogais, mokiniais;</i>	6
Kompleksinės pagalbos rizikos grupės vaikams poreikis	<i>Dirbant tokiose grupėse vien socialinio pedagogo neužtenka; Socialinis pedagogas <...> nėra pajėgus vienas išspręsti mokinių problemų; ...jam suteikta mažai galių ir teisių; ...socialiniam pedagogui turi padėti visa bendruomenė; Socialinio pedagogo veiklos rezultatai priklauso nuo visos bendruomenės pasiruošimo spręsti problemas; Reikėtų mokykloj bent poros socialinių pedagogų;</i>	6
Socialinio pedagogo veiklos reikšmingumo suvokimas	<i>...kai kurie to darbo, pastangų nemoka įvertinti; Galėtų tai būti labiau gerbiamas specialistas bei jo darbas; Jo darbas turėtų būti labiau vertinamas; ... tėvai ir vaikai kartais to nesupranta ir neįvertina;</i>	4
Psichologo pareigybės poreikis mokykloje	<i>...reikalingas ne tik socialinis pedagogas, bet ir psichologas; ...mokykloje labai trūksta psichologo; ...turėtų glaudžiai bendradarbiauti su psichologu; Reikia psichologo;</i>	4
Pedagogų pasirengimas darbui su rizikos grupės vaikais	<i>dažnesnių užsiėmimų socialinio švietimo tema; Trūksta žinių darbui su rizikos grupės vaikais; Pedagogams trūksta informacijos, žinių, įgūdžių, dirbti su rizikos grupės vaikais...;</i>	3
Socialinio pedagogo veiklos tobulinimo kryptys	<i>Daugiau užsiėmimų; Daugiau prevencinio darbo; Aktyvus mokinių stebėjimas ir duomenų kaupimas ir bendradarbiavimas su mokinio tėvais;</i>	3
Tėvų vaidmuo sprendžiant rizikos grupės vaikų problemas	<i>...tai tėvų atsakomybė, kurios jie kratosi ir viską palieka mokyklai; ...pagrindinis veiksnys – šeima, jos atsakomybė;</i>	2
Socialinio pedagogo veiklos reikšmingumo vertinimas	<i>Rezultatų pamatyti nereikia tikėtis; ...nesitikiu teigiamų rezultatų;</i>	2
<i>Iš viso teiginių</i>		78

(6 lentelės tęsinys)

Didžioji dauguma pedagogų socialinio pedagogo veiklos kokybę, dirbant su rizikos vaikais vertina teigiamai. Tai atspindi kategorija „socialinio pedagogo teigiamas veiklos vertinimas“ (28). Pedagogai pažymi, jog šio specialisto buvimas mokykloje yra reikalingas. Tai atskleidžia kategoriją „socialinio pedagogo reikšmė mokykloje“ patvirtinantys teiginiai (13). Pasak G. Kvieskienės (2003), socialinis pedagogas – tai specialistas mokykloje, kuris teikia prioritetą vaikų socialinėms problemoms, nes jis turi pakankamai kompetencijų padėti spręsti iškilusias problemas. Kaip patys pedagogai nurodo, socialinis pedagogas yra vienintelis specialistas mokykloje, kuris dirba su probleminiais vaikais.

Socialinis pedagogas tarp mokyklos bendruomenės narių yra vertinamas. Tai parodo kategoriją „*socialinio pedagogo veiklos reikšmė mokyklos bendruomenei*“ (6) atspindintys teiginiai, kurie atskleidžia šio specialisto veiklos būtinybę ir reikalingumą. Kokybinė analizė, kaip ir kiekybinio tyrimo rezultatai, atskleidžia, kad socialinis pedagogas vienas nėra pajėgus spręsti rizikos grupės vaikų ir kitų problemų. Tai galima pamatyti kategoriją „*kompleksinės pagalbos rizikos grupės vaikams poreikis*“ (6) patvirtinančiuose teiginiuose. Dėl to labai svarbus ir reikalingas yra bendradarbiavimas su kitais specialistais, jų pagalba ir įsitraukimas į problemų sprendimo procesą.

Apibendrinant galima teigti, kad socialinio pedagogo veikla mokykloje yra svarbi, reikalinga ir pedagogai jos veiklos kokybę vertina teigiamai. Rizikos grupės vaikams daugiausiai dėmesio skiria būtent šis specialistas, todėl jis geriausiai žino tokių mokinių ypatumus. Socialinis pedagogas, įtraukdamas į rizikos grupės vaikų problemų sprendimą ir kitus specialistus, gali pasiekti gerų rezultatų. Pasak V. Ivanauskienės (2009), pats mokinys, klasės auklėtojas ir, žinoma, socialinis pedagogas yra pagrindiniai socializacijos proceso mokykloje veikėjai, nuo kurių sąveikos priklauso socializacijos sėkmė.

Pagal gautus rizikos grupės vaikų ir pedagogų apklausos rezultatus galima teigti, kad socialinio pedagogo naudojami darbo metodai ir priemonės, sprendžiant rizikos grupės vaikų problemas, pasiteisina ir yra reikalingi.

3.8. Socialinių pedagogų veiklos kokybės įsivertinimo empirinio tyrimo rezultatų analizė

Socialinių pedagogų rengimas Lietuvoje pradėtas beveik prieš dešimtmetį ir vienas iš pagrindinių šios srities specialistų tikslų yra tinkamas vaiko, paauglio, politikos vykdymas, rūpinimasis jo gerove, siekiant sukurti suinteresuotų specialistų bendradarbiavimo tinklą, užtikrinantį profesionalią veiklą kovojant su negatyviais socialiniais reiškiniais ir užimantį prevencija visose instituciniuose lygiuose, ypatingą dėmesį skiriant mokyklai ir sudėtingiausiai tikslinei grupei – rizikos grupės vaikams – 12 – 15 metų mokiniams.

Nors pastaruoju metu nemažai dėmesio skiriama socialinių pedagogų veiklai bendrojo lavinimo mokyklose, tačiau pastarojo veiklai, dirbant su probleminiais mokiniais, dėmesio nepakanka. Todėl buvo aktualu išsiaiškinti ne tik pagrindines socialinių pedagogų funkcijas, veiklos metodus, bet ir atsakyti į klausimą, kokios yra pagrindinės socialinių pedagogų darbo veiklos kryptys dirbant su rizikos grupės vaikais. (Tai pavyko atskleisti empirinio tyrimo metu apklausus pačius vaikus ir pedagogus).

Mokykla atlieka ne tik edukacinę, bet ir kultūrinę bei socialinę funkcijas. Visuomenės pokyčiai įtakoja vaikų socializacijos pokyčius, auga rizikos grupės vaikų skaičius. Darbas su jais reikalauja socialinio pedagogo profesionalizacijos, o jos efektyvumui būtinas nuolatinis veiklos vertinimas ir įsivertinimas, kad būtų galima sužinoti, kokie yra esminiai veiklos trūkumai, kad būtų ją galima tobulinti. Taigi, socialinio pedagogo veiklos kokybės įsivertinimas yra svarbus kokybės vertinimo sistemos komponentas.

Klausimynas, kuriuo buvo apklausti socialiniai pedagogai, parengtas remiantis Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakymu Dėl Socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų (2001), Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijos ir Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos parengtu įsakymu Dėl Socialinio pedagogo rengimo standarto (2008) ir Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakymu Dėl Mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų (išskyrus psichologus) atestacijos nuostatų (2008).

Socialinių pedagogų veikla vertinama, atsižvelgiant į penkias veiklos sritis, akcentuojant tokius veiklos kriterijus (žr. 2 priedas). Klausimyną sudaro demografinis blokas ir penkios veiklos sričių grupės, susijusios su socialinių pedagogų veiklos rezultatyvumu; prevencinio darbo organizavimu; darbu su ugdytiniais, jų grupėmis bei ugdytinių šeimomis; bendravimu ir bendradarbiavimu švietimo institucijos bendruomenėje ir už jos ribų; bei socialinio pedagogo asmeniniu ir profesiniu tobulėjimu. Jame nurodyti trys kompetencijos įsivertinimo lygiai: „Taip“ (aukštas), „Ne visada“ (vidutinis), „Ne“ (nepakankamas).

Atsakydami į pateiktus klausimus socialiniai pedagogai padėjo identifikuoti, kokias veiklos kompetencijas įsivertina aukščiausiai ir kokias vertina kaip nepakankamas.

Siekiant išsiaiškinti socialinių pedagogų veiklos rezultatyvumą, respondentai pažymėjo teiginius, kurie labiausiai atspindėjo jų požiūrį. 7 lentelėje pavaizduota, kaip pasiskirstė socialinių pedagogų atsakymai.

7 lentelė

Socialinių pedagogų veiklos rezultatyvumo įsivertinimo raiška (N= 25)

Kriterijai	Taip %	Ne visada %	Ne %
gebate numatyti konkrečius savo veiklos tikslus ir uždavinius	84	16	–
gebate parengti pagalbos ugdytiniais planus ir juos tobulinti	92	8	–
gebate parinkti ir taikyti individualius ir grupinius socialinės pedagoginės pagalbos metodus	100	–	–
gebate analizuoti ir vertinti socialinių – pedagoginių poveikio priemonių individui ir grupei veiksmingumą	80	20	–
dalyvaujate pagal Švietimo ir mokslo, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijų įsakymus sudarytose dalykinėse komisijose, darbo grupėse	76	8	16

dalyvaujate savivaldybės sudarytose komisijose, darbo grupėse	24	16	60
inicijuojate ir organizuojate tiriamąją veiklą institucijos bendruomenėje	80	16	4
gebate įtraukti savo ugdytinius dalyvauti socialinėje veikloje (konferencijose, akcijose, projektuose ir kt.)	100	–	–

(7 lentelės tęsinys)

Duomenys rodo, kad socialiniai pedagogai savo veiklą vertina pakankamai gerai. Visi apklausti respondentai (100 proc.) nurodė, jog geba parinkti ir taikyti individualius ir grupinius socialinės – pedagoginės pagalbos metodus, taip pat įtraukia ugdytinius į dalyvavimą socialinėje veikloje. Šie gauti atsakymai atsiskleidė ir kokybinėje analizėje (žr. 12 lentelė). Tai rodo išskirtų teiginių gausumas. Galima teigti, kad rizikos grupės vaikai aktyviai įsitraukia į socialinę veiklą. Mokiniai veiklą metu užsiima pozityviu laisvalaikio leidimu, yra šviečiami prevenciniais klausimais, mokosi pozityvaus bendravimo įgūdžių, dalyvauja organizuojamuose renginiuose, o tai savo ruožtu atitraukia vaikus nuo rizikingo elgesio formavimosi.

Beveik visi socialiniai pedagogai (92 proc.) teigia gebantys rengti pagalbos planus ir juos tobulinti. Specialistai tirdami ir analizuodami mokinių socialinius pedagoginius poreikius, identifikuoja socialines problemas bei rengia individualius pagalbos planus. Pastebima, jog daugiau nei pusė (60 proc.) apklaustų socialinių pedagogų nedalyvauja savivaldybės sudarytose komisijose, darbo grupėse. Šie duomenys leidžia manyti, jog socialiniai pedagogai savo atliekamo darbo efektyvumą vertina teigiamai, tačiau kaip ryškesnis trūkumas pastebimas ne itin aktyvus dalyvavimas įvairiose savivaldybės komisijose bei darbo grupėse. Analizuojant gautas socialinių pedagogų savianalizės anketas, pastebima, kad šie specialistai yra aktyviai įsitraukę į metodinių grupių būrelius, dalyvauja metodinėje veikloje.

Vienas iš svarbiausių socialinių pedagogų veiklos prioritetų yra prevencinio darbo organizavimas. Prevencija siekiama užkirsti kelią socialinės rizikos veiksniams, lankomumui ir mokymo kokybei užtikrinti. Taigi, kaip galima pastebėti 8 lentelėje, tyrime dalyvavę socialiniai pedagogai veiklą šioje srityje įsivertina labai palankiai.

8 lentelė

Prevencinio darbo organizavimo įsivertinimo raiška (N= 25)

Kriterijai	Taip %	Ne visada %	Ne %
gebate vertinti ugdytinio aplinką ir prevencijos poreikį	100	–	–
rengiate ir įgyvendinate prevencinius ir socialinius projektus bei programas	92	8	–
analizuojate veiksnius, sąlygojančius palankias ugdytinio raidos sąlygas	80	20	–
taikote prevencinio darbo metodus	96	–	4
gebate analizuoti prevencinio darbo veiksmingumą	80	16	4

naudojate socialinio psichologinio ir pedagoginio pažinimo metodus įvertindami prevencinio darbo veiksmingumą	80	20	–
analizuojate darbo su ugdytinio aplinka ir prevencinio darbo rezultatus	80	20	–
vertinate socialinio pedagogo veiklos įtaką prevencinio darbo rezultatams	72	28	–
koreguojate prevencinio darbo su ugdytinio aplinka pobūdį atsižvelgdami į jo rezultatyvumą	88	12	–

(8 lentelės tęsinys)

Visi apklaustieji socialiniai pedagogai teigia gebantys pastebėti prevencijos poreikį, įvertinti ugdytinio aplinką. Beveik visi (96 proc.) respondentai savo darbe taiko prevencinės veiklos metodus, panašus skaičius – 92 proc. – rengia ir įgyvendina prevencinius ir socialinius projektus. Kokybinėje analizėje (žr. 13 lentelė) taipogi atsiskleidė socialinių pedagogų prevencinio darbo organizavimas, tokio pobūdžio socialinių projektų kūrimas ir vaikų užimtumo įgyvendinimas, skirtas mokinių socialinių įgūdžių ugdymui, jų pozityviai socializacijai. Iš gautų rezultatų ryškėja, jog šią veiklos sritį socialiniai pedagogai laiko reikšminga ir mano turį pakankamai kompetencijų analizuoti prevencinio darbo veiksmingumą, naudoti socialinio, pedagoginio – psichologinio pažinimo metodus, vertinti socialinio pedagogo veiklos įtaką prevencinio darbo rezultatams. Socialiniai pedagogai, siekdami užtikrinti kokybišką prevencinį darbą, norėdami pasiekti teigiamų rezultatų, turi planuoti savo darbą, nuolat ir išsamiai vertinti pasiekimus, kad būtų galima tobulinti ir keisti veiklą.

Bene svarbiausias socialinio pedagogo darbas yra mokėti bendrauti ir bendradarbiauti su pačiu ugdytiniu bei jo šeima (tėvais, globėjais). Nuoseklus ir sistemingas darbas su mokiniais ir tėvais ne tik padeda numatyti kylančias socialines problemas, bet ir jų išvengti. Kaip matome 9 lentelėje, tarp tiriamųjų nepasitaikė tokių specialistų, kurie laikytų save negebančiais tarpininkauti tarp vaiko ir jo šeimos, kompleksiskai spręsti iškilusias problemas.

9 lentelė

Socialinių pedagogų darbo kokybės su ugdytiniais, jų grupėmis bei ugdytinių šeimomis įsivertinimo raiška (N= 25)

Kriterijai	Taip %	Ne visada %	Ne %
gebate vertinti ugdytinio poreikius ir jo socialines problemas	100	–	–
vertinate sociokultūrinių skirtumų integracijos problemos aktualumą ugdymo institucijoje	44	52	4
žinote individualių ugdymo programų sudarymo principus	64	24	12
teikiate socialinę – pedagoginę pagalbą specialiųjų poreikių ir kitiems problemų turintiems ugdytiniams ugdydami juos kartu su kitais bendraamžiais	84	16	–

parenkate individualaus socialinio darbo metodus atsižvelgdami į ugdytinio individualybę, problemų pobūdį ir kitas reikšmingas ypatybes	92	8	–
gebate vertinti specialiųjų poreikių ir kitų problemų turinčių ugdytinių priežiūros, ugdymo bei paramos formas, būdus ir veiksmingumą	72	28	–
organizuojate socialinių įgūdžių ugdymo užsiėmimus	80	20	–
parenkate darbo tikslą atitinkančius metodus su grupe	92	8	–
padedate ugdytiniui adaptuotis grupėje sukurdami palankią socialinę pedagoginę aplinką	92	8	–
padedate ugdytiniui įveikti mokymosi sunkumus ir spręsti mokymosi proceso problemas	92	8	–
gebate parinkti atitinkamus socialinio – pedagoginio poveikio veiksmingumo ir ugdymo rezultatų vertinimo kriterijus	84	16	–
įvertinate socialinio – pedagoginio poveikio veiksmingumą	92	8	–
koreguojate darbo planą atsižvelgdami į rezultatus	88	12	–
gebate įvertinti ugdytinių šeimos ar globėjų socialinę aplinką ir jos įtaką ugdytiniui	96	4	–
atliekate surinktų duomenų apie ugdytinio šeimos socialinę aplinką analizę	76	24	–
atstovaujate ugdytinio ir jo šeimos interesams kitose institucijose	80	20	–
gebate organizuoti socialinę paramą ugdytinių šeimoms	84	16	–
parengiate problemos sprendimo (pagalbos teikimo) planą	92	8	–
gebate skatinti pozityvų gyvenimo būdą šeimose	72	28	–
konsultuojate ugdytinius ir jų šeimos narius sprendžiant socialines problemas	96	4	–

(9 lentelės tęsinys)

Visi respondentai (100 proc.) teigia gebantys vertinti ugdytinio poreikius ir jo socialines problemas. Bendraudami su mokiniais specialistai išsiaiškina jiems kylančius sunkumus ir taip numato socialinės pedagoginės pagalbos kryptis. Nuoseklus darbas su mokiniais padeda spręsti socialines problemas, vykdyti netinkamų įpročių ir elgesio krizių prevenciją. Galima teigti, kad užsiėmimuose formuojami pozityvūs įgūdžiai, ugdomas bendruomeniškumas, gerėja mokinių akademiniai pasiekimai. Beveik visi socialiniai pedagogai (96 proc.) nurodė, esant reikalui, konsultuojantys ugdytinius ir jų šeimos narius bei tiek pat (96 proc.) socialinių pedagogų išskyrė gebėjimą įvertinti ugdytinių socialinės aplinkos bei šeimos įtaką vaikui. Kokybinėje analizė (žr. 14 lentelė) taip pat išryškėjo, jog socialiniai pedagogai konsultuoja tiek mokinius, tiek tėvus. Taip pat beveik visi (92 proc.) socialiniai pedagogai teigia, kad padeda rizikos grupės vaikams adaptuotis grupėje, stengiasi sukurti palankią aplinką, padeda įveikti mokymosi sunkumus, parenka darbo tikslą atitinkančius metodus. Socialiniai pedagogai siekia sudaryti palankias sąlygas, kad vaikai taptų atsparesni neigiamai įtakai, išmokytų vertinti save ir aplinkinius, priimti sprendimus, išsiugdytų bendravimo įgūdžius, o mokykloje būtų saugesnė aplinka. Sprendžiant iš gautų duomenų dar kartą galima patvirtinti, jog socialinis pedagogas yra reikalingas specialistas, gebantis daug kuo pasitarnauti probleminėse situacijose.

Mokyklos socialinis pedagogas daro poveikį mokiniui, grupei, šeimai, taiko kompleksą priemonių, teikia konsultacijas, bendradarbiauja su pedagogais, kitu mokyklos personalu, įtraukia į šią veiklą kitas institucijas. 10 lentelėje pateikti duomenys dar kartą patvirtina, jog socialiniai pedagogai bendradarbiauja su ugdytinių tėvais, kitais kolegomis (100 proc.).

10 lentelė

Socialinių pedagogų bendravimo, bendradarbiavimo ir veiklos institucijos bendruomenėje bei už jos ribų įsivertinimo raiška (N= 25)

Kriterijai	Taip %	Ne visada %	Ne %
bendraujate ir bendradarbiaujate su kolegomis, ugdytinių tėvais	100	–	–
koordinuojate socialinės – pedagoginės pagalbos ugdytiniams teikimą ir socioedukacines veiklas institucijoje	76	20	4
gebate inicijuoti ir rengti projektus, programas, dalyvauti juos įgyvendinant	88	12	–
esate sukūrę savitą ir veiksmingą socialinio pedagogo darbo sistemą	88	8	4
dalyvaujate vertinant ir nustatant kitų institucijų soc. pedagogų, siekiančių įgyti metodininko ar eksperto kvalifikacinę kategoriją	48	8	44
esate savarankiškai parengę šalies ar tarptautinio lygio projektą ir gavę finansavimą projektui vykdyti	48	4	48
konsultuojate ir informuojate mokinius profesinės karjeros klausimais	60	4	36
kuriate, tobulinate, organizuojate ugdomąją aplinką	68	20	12

Socialinių pedagogų bendradarbiavimas su mokiniais, jų tėvais, mokykloje dirbančiais pedagogais, mokyklos administracija taip pat atsiskleidė kokybinėje analizėje (žr. 15 lentelė). Socialiniai pedagogai užmezga ir palaiko veiksmingus ryšius su tėvais ir kolegomis, suprasdami bendradarbiavimo su šiais asmenimis svarbą siekiant socialinės pedagoginės pagalbos tikslų užtikrinimo. Taip pat vėlgi matome, kad respondentai teigia inicijuojantys, rengiantys projektus, gebantys sukurti veiksmingą savo darbo sistemą (88 proc.). Šis reiškinys taipogi atsiskleidė kokybinėje analizėje. Socialiniai pedagogai rengia ir įgyvendina socialinius projektus ne tik švietimo institucijoje, bet ir mieste. Pastebimas gana ryškus (76 proc.) socioedukacinės veiklos vykdymas mokyklose. Socialiniai pedagogai vykdydami socioedukacinę veiklą, efektyviai stengiasi išspręsti vaikams išskylančias problemas. Tyrimas atskleidžia, kad kalbant apie bendradarbiavimą ir veiklą ne tik institucijoje, bet ir už jos ribų, rezultatai yra gana geri, socialiniai pedagogai šiuo atžvilgiu pakankamai aktyviai dirba. Tarpinstitucinio bendradarbiavimo sėkmę užtikrina tiksliai apibrėžtos bendradarbiaujančių institucijų veikimo ribos, tik joms būdingų vaidmenų žinojimas ir atlikimas. Akcentuotina, kad siekiant užtikrinti pagalbos veiksmingumą ir kuriant socialinių problemų prevencijos sistemą, yra būtinas darbas su socialiniais partneriais.

Socialinis pedagogas, norėdamas užtikrinti savo darbo kokybę, turi nuolat atnaujinti žinias, domėtis su savo profesija susijusiomis naujovėmis, taip pat nepamiršti asmeninio tobulėjimo. Profesinio tobulėjimo procesas yra pastovus procesas. Tam turi įtakos socialinių pedagogų asmeninės savybės, jų profesinė orientacija, motyvai, interesai ir planai, pedagoginiai ir socialiniai gebėjimai, profesinės kompetencijos lygis.

11 lentelė

Socialinio pedagogo profesinio ir asmeninis tobulėjimo įsivertinimo raiška (N= 25)

Kriterijai	Taip %	Ne visada %	Ne %
gebate vertinti/įsivertinti savo veiklą/ kompetenciją ir asmeninius pasiekimus	84	16	–
gebate taikyti socialinio ugdymo naujoves	92	8	–
nuolat tobulinate savo kvalifikaciją	88	8	4
dažnai dalyvaujate tarptautiniuose renginiuose (skaitote pranešimus, paskaitas, vedate seminarus, vadovaujate grupių darbui)	20	56	24
esate socialinio ir prevencinio darbo srities švietimo konsultantas	16	4	80
esate vaiko gerovės komisijos narys	92	–	8
esate socialinio pedagogo praktikos vadovas	76	–	24
esate rajono (miesto), regiono, šalies projekto koordinatorius (ne mažiau kaip vienerius metus)	36	–	64
rengiate ir skaitote pranešimus konferencijose socialinio ugdymo problematikos klausimais	48	24	28
skaitote paskaitas, pranešimus rajono (miesto), apskrities, šalies pedagogams, skleisdami socialinio ugdymo prevencinės veiklos paskirtį	24	20	56
rengiate kvalifikacijos tobulinimo programas ir dalyvaujate jas įgyvendinant, vedate autorinius seminarus	8	8	84
skaitote pranešimus mokslinėse – praktinėse konferencijose rajono (miesto), apskrities, šalies pedagogams	32	20	48
esate parengęs metodines rekomendacijas	4	4	92

Kaip matome iš 11 lentelėje gautų rezultatų, tyrime dalyvavę socialiniai pedagogai taiko naujoves savo darbe (92 proc.), yra vaiko gerovės komisijos nariai (92 proc.) *Aut. pastaba* (veikusios prevencinio darbo koordinavimo grupės nuo 2011 m. sausio mėn. pakeitė vaiko gerovės komisija). Socialiniai pedagogai nuolat tobulina kvalifikaciją (88 proc.). Šie gauti atsakymai atsiskleidė ir kokybinėje analizėje (žr. 16 lentelė), tai rodo išskirtų teiginių gausumas. Socialiniai pedagogai įsivertina savo veiklos stipriąsias ir tobulintinas sritis, atsižvelgdami į įsivertinimo rezultatus, planuoja profesinį tobulėjimą, ugdymo procese taiko kvalifikaciniuose renginiuose įgytas žinias ir gebėjimus, analizuoja jų poveikį savo praktinės veiklos veiksmingumui. Kaip matome, net 92 proc. apklaustųjų teigia nerengiantys metodinių rekomendacijų, 84 proc. nerengia kvalifikacijos tobulinimo programų, neveda autorinių seminarų, 56 proc. neskleidžia socialinio ugdymo

prevencijos. Galima daryti prielaidą, jog socialiniai pedagogai šiose srityje turi nepakankamai kompetencijų ir patirties sklaida nėra jų veiklos prioritetas.

3.9. Pagalbos mokiniui specialisto veiklos kokybės ir kvalifikacijos tobulinimo savianalizės anketų kokybinė analizė

Vienas iš veiklos vertinimo metodų galėtų būti socialinių pedagogų veiklos ir kvalifikacijos tobulinimo savianalizės anketa. Socialinių pedagogų savianalizė – efektyvi priemonė tobulėjimui. Šis metodas leidžia socialiniams pedagogams stebėti ir analizuoti savo veiklą, jos pokyčius, kaupti apie save informaciją. Savianalizė – savęs vertinimo proceso dalis, kurio metu analizuojama savęs vertinimo metu surinkta informacija, šiai informacijai suteikiant prasmę kokybės tobulinimo paradigmoje (Vilniaus kolegijos savianalizės rengimo metodinės rekomendacijos, 2007).

Socialinio pedagogo veiklos savianalizė atliekama kiekvienų mokslo metų pabaigoje pagal Mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų (išskyrus psichologus) atestacijos nuostatų reikalavimus. Anketose apibendrinamos svarbiausios išvados, įprasminančios savianalizės metu surinktą informaciją ir yra nukreiptos į veiklos kokybės gerinimą ir jos tobulinimą. Savianalizėje pateikiama apibendrinta informacija, apimanti vykdomų veiklos sričių aprašymą pagal nu(si)statytus vertinimo kriterijus.

Kokybinei analizei atlikti išnagrinėtos penkios Pagalbos mokiniui specialisto veiklos kvalifikacijos ir tobulinimo savianalizės anketos. Duomenys apdoroti taikant turinio (*content*) analizės metodą. Šiuo metodu, išrenkami tekste dažniausiai minimi prasminiai vienetai, suskaičiuojamas jų dažnis, kuris nurodo tam tikrus tiriamo reiškinių ypatumus. Analizės metu tekstas išdalinamas į kategorijas, kurios yra interpretuojamos.

Analizuotos socialinių pedagogų savianalizės anketos skyrėsi savo struktūra ir sudėtimi. Todėl galima daryti prielaidą, jog anketų struktūros priklauso nuo mokyklos savianalizės anketos rengimo rekomenduojamos formos ir paties socialinio pedagogo pasirinkimo, kaip ją rašyti. Tačiau vis tiek pildomų anketų turiniuose atsispindėjo specialistų atliekamas darbas, pagal reglamentuojamo Socialinio pedagogo rengimo standarto (2008) aprašą.

Socialinių pedagogų veikla įsivertinama, atsižvelgiant į penkias veiklos sritis, pagal kiekvieno iš jų kriterijus. Išanalizuoti duomenys sugrupuoti į atskirus blokus ir išskirtos kategorijos. Pirmoji veiklos sritis (žr. 12 lentelė) susijusi su socialinių pedagogų veiklos rezultatyvumu.

Atskleistų kategorijų apie socialinių pedagogų veiklos rezultatyvumą pasiskirstymas pagal dažnį

KATEGORIJA	TEIGINIAI	DAŽNIS
Socialinių pedagogų dalyvavimas darbo grupėse, komandų veikloje	...dalyvavau Socialinės pedagoginės pagalbos komandos veikloje. Dalyvavau Prevencinio darbo grupės veikloje. Dalyvavau Dorinio ugdymo metodikos būrelio veikloje; ...dalyvavau Socialinės pedagoginės pagalbos komandos veikloje. Dalyvavau Pirmosios psichologinės pagalbos (PPP) komandos veikloje. Dalyvavau Prevencinio darbo grupės veikloje. Dalyvavau Dorinio ugdymo metodikos būrelio veikloje. Esu Šiaulių miesto socialinių pedagogų metodinio būrelio tarybos narė. Dalyvavau Profesinio informavimo darbo grupės veikloje; Dirbau Prevencinio darbo grupės... Socialinės pedagoginės pagalbos (PPP) komandoje. ...esu Šiaulių krašto socialinių pedagogų asociacijos tarybos narė, Lietuvos Vaikų tarptautinės gynimo organizacijos „Gelbėkit vaikus“ Šiaulių skyriaus valdybos narė; Darbas prevencinėje grupėje „ORE“. Dalyvavimas VO „Gelbėkit vaikus“ veikloje. Vaiko gerovės komisija; Buvau SPP grupės narė;	5
Mokinių įtraukimas ir jų dalyvavimas socialinėje veikloje	Dalyvauta Šiaulių miesto grupių prieš smurtą mokinių konferencijoje „Mokykla be pykčio – 6“ <...> mokiniai, VO „Gelbėkit vaikus“ nariai. Organizuotos akcijos „Padėkime Haičio vaikams“ <...> nariai ir 4 – 8 klasių savanoriai. ...mokinių grupė prieš smurtą dalyvauja respublikiniame Pilotiniame projekte „Saugi mokykla“. Dalyvauta projekto <...> ženklio kūrimo procese <...>, mokyklos grupė užėmė III vietą. Organizuoti trijų dienų mokymai „Tarpininko vadovas“ 5 – 8 klasių mokiniams. ...mokinių grupė prieš smurtą <...> organizavo žaidimus pradinėse klasių mokiniams... Užsiėmimas „Mokinių tarpininkavimas“. Dirbu su Visuomeninės organizacijos „Gelbėkit vaikus“ <...> mokinių grupe prieš smurtą. ...paruošiau mokinius Šiaulių miesto viktorinai „Ar aš gerai žinau savo teises ir pareigas“. ...paruošiau mokinius ir su jais dalyvavau <...> prieš smurtą konferencijoje... ...kartu su mokiniais paruošiau ir pritačiau pranešimą „Saugu, kai šalia draugas“; Flashmob'ai, skirti tarptautinei dienai be smurto prieš vaikus... Tolerancijos diena. Šokolado šou. Tylos akcija. Pristatymas tėvams darbovietėse. Tolerancijos medis. ...konsultavau 9 mokinius ruošiant 5 pranešimus. ...konsultavau mokinius rašant pranešimą; Mokinių savanoriškas ir aktyvus dalyvavimas VO „Gelbėkit vaikus“ ir mokyklos bendruomenėje... Respublikinis konkursas „Blaivi klasė“... Socialinis projektas „Ir pas mus gyvena angelai“. Renginių savaitė „Gerumu prieš smurtą“. Respublikinis projektas „Savaitė be patyčių“. Respublikinė konferencija „Mokykla be pykčio – Išgirk kiekvieną – Išklausk kiekvieną“ <...> mokiniai skaitė pranešimą. PK paskaitos <...> mokiniams „Baudžiamoji atsakomybė“... Šiaurės Lietuvos kolegijoje diskusija „Ar saugus mūsų jaunimas?“. Konferencija mokiniams „Gyvenimas be cigaretės“ <...> dalyvavo mokiniai. Konferencija <...> klasių mokiniams „Gyvenimas be cigaretės“. Paskaita „Patyčios“ <...> mokiniai. PK paskaita „Patyčios. Teisinė atsakomybė“ <...> mokiniams. Projektas „Paparacai“ <...> mokiniams. Pranešimai apie mokinių savanorių veiklą renginyje...;	3
Ugdomosios veiklos tobulinimas	...planavau daugiau dėmesio skirti patyčių prevencijai <...>, toliau tęsti veiklą su VO „Gelbėkit vaikus“ Grupės nariais, organizuoti labdaros akcijas... ...daugiau dėmesio skyriau patyčių prevencijai... Kartu su administracija ir kolegomis (PPP komanda) pradėjau vykdyti Pilotinį respublikinį projektą „Saugi mokykla“... Tobulinau individualų darbą su delinkventinio elgesio mokiniams. ...planuoju tęsti projekto „Saugi mokykla“ veiklą, mokinių tarpininkų ugdymą. ...planuoju skirti daugiau dėmesio patyčių prevencijai <...>, tęsti veiklą VO „Gelbėkit vaikus“ grupės nariais...; Daugiau dėmesio skirti mokinių socialinių įgūdžių ugdymui. Grupiniam darbui su problemų turinčiais vaikais. Šviečiamajai veiklai. ...stengtis sukurti efektyvesnę socialinės pedagoginės pagalbos teikimo ir prevencinės veiklos sistemą... Ieškoti naujų socialinių partnerių. Gerinti asmeninius įgūdžius darbui komandose. Stengsiuosi įgyti daugiau žinių ir kompetencijų, kurias galėčiau sėkmingai taikyti dirbdama grupinį darbą su socialinių, psichologinių problemų turinčiais mokiniams;	2

Ugdomosios veiklos veiksmingumas	<i>Pasisekė pažinti socialinių, atskirties ir elgesio problemų turinčius mokinius... įvertinti jiems kylančius sunkumus ir sukurti palankesnę socialinę aplinką... išsiaiškinti vaikams kylančius sunkumus, numatyti socialinės pedagoginės pagalbos kryptis. Socialinių problemų turintys vaikai vis labiau pasitiki manimi <...> siekia bendrauti ir sulaukti pagalbos. Įgytos žinios padėjo efektyviau dirbti teikiant pagalbą mokiniams ir tėvams. Geriau pažinau su įvairiomis problemomis susiduriančius mokinius. Įgijau naujų teorinių žinių apie pedagogines, psichologines problemas <...> praktinių patarimų kaip jas spręsti;</i>	1
---	---	---

(12 lentelės tęsinys)

Analizuojant socialinių pedagogų veiklos kvalifikacijos ir tobulinimo savianalizės anketas, dalis duomenų priskiriami veiklos rezultatyvumo blokui ir informacija sugrupuota į keturias smulkesnes kategorijas. Visi specialistai dalyvauja ir priklauso įvairiems metodiniams būreliams, darbo grupėms, komandoms, tai parodo kategorija „socialinių pedagogų dalyvavimas darbo grupėse, komandų veikloje“. Metodinė veikla skirta kvalifikacijai ir praktinei veiklai tobulinti, dalytis gerąja pedagogine patirtimi, skleisti pedagogines ir metodines naujoves, užtikrinti specialistų metodinį ir dalykinį bendradarbiavimą. Ši organizuota veikla vienija socialinius pedagogus, mokyklos vadovus bei kitus švietimo specialistus pagal jų vykdomos veiklos ir ugdymo sritis. Trijose savianalizės anketose minimas mokinių dalyvavimas įvairiuose projektuose, renginiuose, akcijose, tai atspindi išskirta kategorija „mokinių įtraukimas ir jų dalyvavimas socialinėje veikloje“. Galima daryti prielaidą, jog socialiniai pedagogai, siekdami ugdyti vaikų socialinius įgūdžius bei gebėjimus, socialinę atsakomybę ir savikontrolę, skatina juos aktyviai dalyvauti institucijos veikloje, inicijuoja mokinių savivaldą, įtraukia į aktyvią socialinę veiklą, projektų kūrimą bei realizavimą.

Taip pat dalis socialinių pedagogų savo veiklos vertinime išskyrė „ugdomosios veiklos tobulinimo svarbą“. Reflektuodamas, kritiškai analizuodamas veiklos proceso kokybę, įsivertindamas visų savo darbų veiksmingumą, socialinis pedagogas siekia pagerinti teikiamų paslaugų kokybę, nusistato veiklos tobulinimo prioritetus, išsiaiškina stipriąsias ir tobulintinas veiklos puses. Kokybiškai atlikta savianalizė padeda planuoti kitų metų veiklas, susikaupti ties svarbesniais darbais, mažiau svarbius deleguojant kolegoms, pedagogams, klasių auklėtojams. Tik vienoje iš penkių analizių, išskirti socialinio pedagogo veiklos pasiekimai, tai atskleidžia kategorija „ugdomosios veiklos veiksmingumas“.

Apibendrinant galima teigti, kad veiklos kokybės įsivertinimas yra sistemingas veiklos ir rezultatų naudingumo tyrimas, padedantis nustatyti, kaip pasiekiami plano, metinės veiklos tikslai ir kokius tikslus socialiniai pedagogai gali kelti perspektyvoje.

Socialinio pedagogo darbas privalomas ne tik tuomet, kai mokinių elgesys kelia problemų, bet jis turi intensyviai reikštis prevencinėje veikloje, užkertant kelią neigiamų apraiškų įtakai mokinių socializacijai. Vykdamas prevencinį darbą, socialinė pedagoginė veikla turi būti orientuota ne tik į

pačius vaikus, bet ir į juos supančią aplinką ir šeimą. Antroji veiklos sritis (žr. 13 lentelė) susijusi su socialinių pedagogų prevencinio darbo organizavimu.

13 lentelė

Atskleistų kategorijų apie socialinio pedagogo prevencinio darbo organizavimą pasiskirstymas pagal dažnį

KATEGORIJA	TEIGINIAI	DAŽNIS
Preveninių akcijų, projektų, programų rengimas ir įgyvendinimas	<p>Organizuota akcija „Draugystės sala“ (sala be patyčių). ...organizuota triukšmo prevencijos akcija „Paklausyk tylos“. Ant mokyklos langų pakabintas užrašas „Gegužė – mėnuo be patyčių“. Vykdytas projektas „Draugystė be sienų“. Organizuotas baigiamasis projekto „Draugystė be sienų“ susitikimas – apibendrinimas. Renginys „Ištiesk pagalbos ranką“. ...buvau viena iš prevencinio žaidimo „Penktokų ekspresas“ organizatorių. ...esu projekto „Saugi mokykla“ koordinatorė. ...organizavau projekto <...> mokyklos ABC komandos susirinkimus. ...dalyvavau <...> mokyklos bendruomenės „Gerumo mėnesio“ renginių (pilietinės, socialinės labdaros akcijos „Tavęs reikia geriems darbams, „Gerumo mugės 2009“) organizaciniame darbe; ...organizavau <...> konkursą „Renkame tyliausią klasę“, Vedžiau klasės valandėles patyčių prevencijos tema <...> klasėms... ...akciją „Tylos diena mokykloje“. ...organizavau 5 – 8 kl. akciją „Klevo lapas“, skirtą Tarptautinei Tolerancijos dienai paminėti; Organizuotos paramos akcijos mokyklos bendruomenės nariams... Padėjau organizuoti labdaros akcijas...; VO „Gelbėkit vaikus“ projektas „Draugystė be sienų“. Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa. Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa. Saugaus interneto diena. Reidai po Lieporių mikrorajoną, pokalbiai su rūkančiais mokiniais;</p>	4

Prevencija tai priemonės, kuriomis siekiama užkirsti kelią socialinės rizikos veiksniams, lankomumui ir mokymo kokybei užtikrinti. Todėl prevencinis darbas yra labai svarbi socialinio pedagogo vykdomos veiklos sritis. Prevencinio darbo organizavimui išskiriama viena plati kategorija, „prevencinių akcijų, projektų, programų rengimas ir įgyvendinimas“. Beveik visose socialinių pedagogų savianalizėse yra minimas prevencinio darbo organizavimas, tokio pobūdžio projektų ir akcijų rengimas ne tik ugdymo institucijose, bet ir mieste. Socialinis pedagogas organizuoja socialinių projektų kūrimą ir jų įgyvendinimą skirtą mokinių socialinių įgūdžių ugdymui, jų pozityviai socializacijai. Vienas iš tikslų, kurių pasiekama prevencinių renginių dėka yra rizikos grupės mokinių užimtumo didinimas. Socialinio pedagogo prevencinė veikla šalina vaikų elgesio nukrypimus. Labai svarbu kuo anksčiau pastebėti probleminio elgesio užuomazgas ir laiku užkirsti kelią nepageidaujamiems veiksniams. Tai atlikti padeda net tik prevenciniai užsiėmimai, bet ir socialinių pedagogų gebėjimas užmegzti ir palaikyti glaudžius kontaktus su elgesio ir bendravimo sunkumų turinčiais vaikais.

Apibendrinant galima teigti, jog socialinių pedagogų prevencinės veiklos tikslas – parengti ir įgyvendinti vaikų užimtumo ir socializacijos per mokslo metus programas bei prisidėti prie organizuojamų socialinių projektų kūrimo ir jų įgyvendinimo.

Socialinis pedagogas mokykloje yra pagalbos teikėjas mokiniams, jų šeimoms, ginantis jų teises bei primenantis pareigas, padedantis vaikui rasti savo vietą bendruomenėje. Socialinio pedagogo veiklos objektas yra rizikos grupei priskiriami vaikai – labiausiai pažeidžiama bendruomenės dalis, kuriai reikia supratimo ir pagalbos integruojantis į mokyklos, visuomenės gyvenimą. Trečioji veiklos sritis (žr. 14 lentelė) susijusi darbo su ugdytiniais, jų grupėmis bei ugdytinių šeimomis.

14 lentelė

Atskleistų kategorijų apie socialinio pedagogo darbą su ugdytiniais, jų grupėmis bei ugdytinių šeimomis pasiskirstymas pagal dažnį

KATEGORIJA	TEIGINIAI	DAŽNIS
Darbas su mokiniais	<i>Reguliarus individualus konsultacijas (kartą per savaitę ar kartą per mėnesį)...; ...nuoseklus darbas su mokiniais (stebimas, koreguojamas elgesys, vedami reguliarūs soc. ugdymo užsiėmimai, individualios konsultacijos). Sukurtos <...> tikslinės programos mokiniams, kurie neturi mokymosi motyvacijos, dėl drausmės ir socializacijos įgūdžių neturėjimo yra linkę iškristi iš bendrojo lavinimo sistemos. Dirbau su 5 – 8 klasių nemotyvuotais, nepažangiais besimokančiais mokiniais. Suteikta socialinė pedagoginė pagalba <...> nepažangiai besimokantiems 5 – 8 tų klasių mokiniais. ...bendravau su mokiniais <...> vienkartiniai pokalbiai. Kartą per mėnesį analizavau mokinių lankomumo problemas; Individualūs pokalbiai su mokiniais. Pokalbių su mokiniais aktai <...> dėl lankomumo/ pažangumo, elgesio pamokoje, patyčių/ muštynių. Charakteristikos. Mėnesio lankomumo ataskaitos; Dirbau su vaiku (individualus darbas). Vertinau ir padėjau spręsti problemas, susijusias su įvairiais vaikams kylančiais sunkumais... Sudarėme individualias sutartis su nepažangiais mokiniais. Stebėjome jų mokymosi pasiekimus. Kontroliavome lankomumą. Padėjome atrasti kontaktą su pedagogais;</i>	4
Darbas su tėvais	<i>...bendravau su tėvais...; Tėvų lankymosi mokykloje aktai. Individualūs pokalbiai su tėvais <...> dėl lankomumo/ pažangumo, tarpusavio santykių; Dirbau su tėvais ir teisėtais vaiko atstovais (individualus darbas). Padėjau tėvams ir teisėtiems vaiko atstovams ugdyti savo vaiką, suprasti jo socialinius poreikius... <...>informavau juos apie tėvų teises ir pareigas. <...> apie teisę gauti socialinę – pedagoginę pagalbą. Surengėme apvalaus stalo diskusiją nepažangių mokinių tėvams, <...> aptarėme kylančias mokymosi problemas ir numatėme galimus pagalbos būdus;</i>	3
Mokinių ir tėvų konsultavimas	<i>Konsultavau mokinius, tėvus...; Konsultavau mokinius, tėvus...; Individualios mokinių konsultacijos;</i>	3
Socialinės paramos organizavimas	<i>Buvau atsakinga už socialinės paramos mokiniams administravimą. ...už šeimų informavimą apie įstatymais jiems suteiktą teisę kreiptis dėl socialinės paramos mokiniams. Nemokamas maitinimas...; Nemokamo maitinimo organizavimas; Nemokamas maitinimas <...> dokumentacijos tvarkymas, apskaita, ataskaitos;</i>	3
Socialinė – pedagoginė veikla	<i>Padėti mokiniams socializuotis mokyklos bendruomenėje, visuomenėje. Kurti, palaikyti ir tobulinti sąlygas, kurios įgalintų siekti efektyvių ugdymosi rezultatų. Ugdyti asmenį, motyvuotą sveikai gyventi socialinėje aplinkoje bei darnioje šeimoje...; ...teikiau socialinę – pedagoginę pagalbą, mokiniams iš mažas pajamas turinčių šeimų;</i>	2
Darbas su mokinių grupėmis	<i>...darbas su mokinių grupėmis; Darbas su mokinių grupėmis... Pokalbiai klasėse, su mokinių grupėmis;</i>	2

Analizuojant socialinių pedagogų savianalizės anketas, dalis duomenų priskiriami darbo su ugdytiniais, jų grupėmis bei ugdytinių šeimomis blokui ir informacija sugrupuota į šešias kategorijas. Keturiuose savianalizės ataskaitose minimas „darbas su mokiniais“, tai atspindi ši išskirta

kategorija. Socialiniai pedagogai teikia įvairią pagalbą vaikams, turintiems mokymosi, mokyklos nelankymo ar elgesio problemų. Padeda mokiniams vertinti ir spręsti problemas, susijusias su įvairiais vaikams kylančiais sunkumais, sprendžiant įvairius tarpusavio konfliktus su bendraamžiais, pedagogais, šeimos nariais. Kartu su mokiniais analizuoja vaikų saviraiškos ir saviaktualizacijos, mokymosi motyvacijos, lankomumo, užimtumo bei kitų problemų priežastis ir jas šalina. Kita išskirta kategorija, „*darbas su tėvais*“. Specialistai padeda tėvams ugdyti savo vaiką, suprasti jo socialinius ir psichologinius poreikius, jų tenkinimo svarbą, tėvų teises ir pareigas. Informuoja tėvus apie jų teisę gauti socialinę – pedagoginę pagalbą.

Viena iš socialinių pedagogų veiklos sričių, konsultuoti mokykloje besimokančius mokinius ir jų tėvus, tai atspindi kategorija „*mokinių ir tėvų konsultavimas*“. Socialiniai pedagogai teikia individualią ir grupinę pagalbą mokiniams ir jų tėvams. Taip pat išskiriamos „*socialinės paramos organizavimo*“, „*socialinės – pedagoginės veiklos*“ bei „*darbo su mokinių grupėmis*“, kategorijos. Socialiniai pedagogai inicijuoja ir organizuoja išteklių, kurie būtini vaikų ir jų šeimų poreikiams patenkinti gavimą (nemokamą maitinimą). Taip pat organizuoja darbą su mokiniais ir mokinių grupėmis, dalyvauja klasės valandėlėse, pamokose, organizuoja socialinių įgūdžių ugdymo užsiėmimus, konsultacijas ir užsiėmimus mokiniams atsižvelgiant į poreikius ir pageidavimus.

Apibendrinant galima teigti, jog socialinio pedagogo veikla apima individualias konsultacijas tiek mokiniams, tiek ir tėvams, pokalbius, darbą su grupėmis, paramos organizavimą, šviečiamąją ir tiriamąją veiklą, bendradarbiavimą, teikiamą socialinę – pedagoginę pagalbą.

Profesionali socialinio pedagogo veikla turi didelės reikšmės bendrojo lavinimo mokyklose. Mokyklos socialinis pedagogas siekia gerų permainų visame vaiko gyvenime ir veikloje. Jis daro poveikį vaikui, grupei, šeimai, taiko kompleksą priemonių, teikia konsultacijas, bendradarbiauja su pedagogais, kitu mokyklos personalu, įtraukia į šią veiklą kitas institucijas. Ketvirtoji veiklos sritis (žr. 15 lentelė) susijusi su socialinio pedagogo bendravimu, bendradarbiavimu ir veikla institucijos bendruomenėje ir už jos ribų.

15 lentelė

Atskleistų kategorijų apie socialinio pedagogo bendravimą, bendradarbiavimą institucijos bendruomenėje ir už jos ribų pasiskirstymas pagal dažnį

KATEGORIJA	TEIGINIAI	DAŽNIS
Bendradarbiavimas ir veikla institucijos bendruomenėje	<i>...projektas „Saugi mokykla“ pristatytas mokyklos bendruomenei. ...vyko internetinė <...> mokinių apklausa apie patyčias. Parengtas stendas, kur pristatyti mokyklos <...> mokinių apklausos apie patyčias rezultatai. Bendradarbiau su pedagogais ir kitais mokykloje dirbančiais specialistais. Sukurtos mini scenos apie patyčias ir jų sprendimo būdus ir pristatytas <...> mokiniams. ...skaičiau pranešimą „Penktokas – vaikas ar paauglys?“ <...> tėvų susirinkime. ...pristačiau Pilotinio projekto „Saugi mokykla“ sklaidą Mokytojų tarybos posėdyje. ...pristačiau Pilotinio projekto „Saugi mokykla“ sklaidą mokiniams... ...vedžiau 5 – 8 klasių vadovų susirinkimą „Saugios</i>	4

	<i>mokyklos kūrimo žingsniai“; Pristačiau dorinio ugdymo metodiniame būrelyje metodinę medžiagą „Priklausomos asmenybės stiprinimas ir socialinė integracija“. Bendradarbiau su pedagogais ir kitais mokykloje dirbančiais specialistais; Socialinio paso pristatymas. Tiriamojo darbo „Patyčių situacija mokykloje“ pristatymas mokyklos bendruomenei. PPP „Olweus“ pristatymas metodinėms grupėms; ...tyrimas „Patyčių paplitimas <...> mokykloje“ ir pristačiau jį mokyklos pedagogams per mokytojų tarybos posėdį. Pateikiau rekomendacijas, kurias pedagogai galės bandyti pritaikyti praktiškai stabdydami patyčias mokykloje ir atlikdami jų prevenciją. Mokytojai turėjo galimybę susipažinti su metodais <...> kaip gerinti mokinių mokymosi motyvaciją... ..įgijau naujų žinių, galėsiu dalintis su mokyklos bendruomene;</i>	
Bendravimas ir bendradarbiavimas su pedagogais	<i>...bendravau su mokytojais, klasės vadovais; Mokytojų pranešimai (raportai). ...darbas su mokytojų grupėmis. Individualūs pokalbiai su pedagogais. Direkciniai pasitarimai; Bendrauju ir bendradarbiauju su pedagogais, ugdymo procese susiduriančiais su įvairių problemų turinčiais mokiniais. Supažindinu pedagogus su mokinių šeimynine padėtimi, asmeninėmis, šeimos problemomis. Iš pedagogų prašau įvairios informacijos apie tam tikrus mokinius ar jų grupes;</i>	3
Projektų rengimas ir dalyvavimas (gautas finansavimas)	<i>...dalyvavau <...> mokyklos mokinių konferencijos – išvykos „Moksleivis ir jo socialinė aplinka 2010“ (tema „Draugystė be sienų: mokinių tarpininkavimas“) organizaciniame darbe. ...stebėjau atvirą Šiaulių miesto renginį „Ištiesk pagalbos ranką“ ir dalyvavau jo aptarime. ...dalyvavau respublikinėje mokinių konferencijoje „Saugi mokykla – saugus Aš“. Dalyvavau VO „Gelbėkit vaikus“ respublikiniame projekte „Draugystė be sienų“ <...> projektas rudenį laimėjo 520 Lt, gegužės mėn. – 300 Lt mokyklos grupei prieš smurtą; ...dalyvavau <...> mokyklos mokinių konferencijos – išvykos „Moksleivis ir jo socialinė aplinka: Etiketės“ organizaciniame darbe... ..dalyvavau Šiaulių miesto 5 – 11 klasių mokinių pilietiškumo ir tautiškumo ugdymo konferencijos „Lietuva – mano Tėvynė“ organizaciniame darbe... Dalyvavau Visuomeninės organizacijos „Gelbėkit vaikus“ veikloje. Projektas „Draugystė be sienų“ laimėjo 300 Lt mokyklos Grupei prieš smurtą;</i>	2
Dalyvavimas vertinant profesinę kompetenciją	<i>Buvau <...> mokyklos socialinės pedagogės <...> praktinės veiklos vertintoja;</i>	1
Bendradarbiavimas su įvairiomis institucijomis	<i>Bendradarbiavimas su policija. Bendradarbiavimas su vaiko teisių apsaugos skyriumi. Bendradarbiavimas su sveikatos priežiūros tarnyba. Bendradarbiavimas su socialinės paramos skyriumi;</i>	1
Mokinių konsultavimas profesinės karjeros klausimais	<i>...mokinių profesinis konsultavimas. Informavimas <...> apie karjeros planavimo renginius;</i>	1

(15 lentelės tęsinys)

Socialinių pedagogų darbo mokykloje efektyvumas priklauso ne tik nuo jų turimos kvalifikacijos, bet ir nuo kolegų (pedagogų) bei institucijų pasirengimo ir palankaus nusiteikimo bendradarbiauti siekiant užsibrėžtų tikslų. Analizuojant socialinių pedagogų veiklos kvalifikacijos ir tobulinimo savianalizės anketas, dalis duomenų priskiriami socialinio pedagogo bendravimo ir bendradarbiavimo veiklos institucijos bendruomenėje ir už jos ribų blokui ir informacija sugrupuota į šešias smulkesnes kategorijas. Socialiniai pedagogai bendrauja ir bendradarbiauja su mokiniais, jų

tėvais, mokykloje dirbančiais pedagogais, mokyklos administracija, tai parodo išskirtos kategorijos „bendradarbiavimas ir veikla institucijos bendruomenėje“ bei „bendravimas ir bendradarbiavimas su pedagogais“. Socialiniai pedagogai dirba ir bendradarbiauja su klasių auklėtojais, kitais pedagogais, mokyklos administracija sprendžiant vaikų socialines – pedagogines problemas, ieško efektyvių pagalbos būdų. Padeda jiems geriau suprasti, kaip vaikų socialinės problemos veikia jų elgesį, pažangumą, lankomumą. Renka duomenis iš klasės auklėtojų apie mokinius, turinčius elgesio problemų. Teikia pasiūlymus, kaip būtų galima gerinti socialinį – pedagoginį klimatą, kurti jaukią, saugią darbo aplinką. Galima teigti, kad bendradarbiavimas leidžia įgyvendinti mokinių, turinčių socialinių problemų, įvertinimo ir jų poreikių tenkinimo vienovę.

Dvi socialinės pedagogės savo veiklos anketoje minėjo dalyvavimą projektų rengime, įgyvendinime, laimėtus projektus, tai parodo išskirta „projektų rengimas ir dalyvavimas (gautas finansavimas)“ kategorija. Vienoje iš savianalizė ataskaitų paminėtas socialinio pedagogo dalyvavimas vertinant ir nustatant kitų institucijų socialinių pedagogų praktinės veiklos vertintojas, tai parodo išskirta „dalyvavimas vertinant profesinę kompetenciją“ kategorija. Socialiniai pedagogai bendradarbiauja su socialiniais partneriais iš kitų institucijų, tai atsiskleidžia išskirtoje „bendradarbiavimas su įvairiomis institucijomis“ kategorijoje. Glaudžiai bendradarbiaudamas su šiomis institucijomis, teikiančiomis psichologinę, socialinę, teisinę pagalbą, specialistas gali efektyviau išspręsti iškylančias problemas teikiant socialinę pedagoginę pagalbą mokiniams. Vienoje iš savianalizės anketų minimas „mokinių konsultavimas profesinės karjeros klausimais“, tai atspindi ši išskirta kategorija.

Apibendrinant galima teigti, jog socialiniai pedagogai vykdo šviečiamąjį – informacinį darbą, dalyvauja bendruomenės susirinkimuose, rengia pranešimus dominančiomis temomis, parengia informacinius standus. Socialinis bendradarbiavimas remiasi abipuse veikla siekiant bendrų tikslų, palaikant ryšius su mokiniais, tėvais, pedagogais, specialistais ir kitais socialiniais partneriais.

Aukštesnis socialinių pedagogų kompetencijų lygis leidžia tinkamai organizuoti veiklą ir kad išlaikytų profesinę kompetenciją, socialinis pedagogas turi nuolat mokytis, priimti naujoves ir jas taikyti darbe. Norėdami patirti veiklos sėkmę, socialiniai pedagogai turi ne tik tobulinti savo asmenybinę kompetenciją bei kvalifikaciją, tačiau kartu pažinti ir savo asmenybės savybes, turimų vidinių galių tinkamumą bei panaudojimą šiai profesijai. Penktoji veiklos sritis (žr. 16 lentelė) susijusi su socialinių pedagogų profesiniu ir asmeniniu tobulėjimu.

Atskleistų kategorijų apie socialinių pedagogų profesinį ir asmeninį tobulėjimą pasiskirstymas pagal dažnį

KATEGORIJA	TEIGINIAI	DAŽNIS
Kvalifikacijos kėlimas kursuose, seminaruose, konferencijose	<i>Kvalifikacijos tobulinimo seminaras „Pilietinių, demokratinių ir tautinių vertybių ugdymas taikant inovatyvius metodus“. Respublikinis seminaras „Pilotinis projektas „Mokykla be smurto ir patyčių“ (įvykdyta sklaida). Respublikinis seminaras „Vaikų grupių prieš smurtą vadovų stiprinimas“. Respublikinis seminaras „Pilotinio projekto „Saugi mokykla“ pasiektų rezultatų aptarimas ir projekto veiklos planavimas rudens etapui“; Respublikinė apskritojo stalo diskusija „Socialinės pedagoginės ir psichologinės problemos ir jų sprendimo būdai mokykloje“. Respublikinis seminaras „Pozityvios tėvystės igūdžių ugdymas“. Atviras Štaulių miesto renginys „Žiurkiaus Pilėno mokyklėlei – vieneri“. Štaulių miesto 5-11 klasių mokinių pilietiškumo ir tautiškumo ugdymo konferencija „Lietuva – mano Tėvynė“; ...projekte „Pasidalijimas patirtimi ir naujų metodų kūrimas darbui mokyklose su problemineis vaikais“. „Ugdymas per žaidimus ir šokius“. „Pedagogo vaidmens vaikų ir jaunimo psichologinių krizių ir savižudybių prevencijoje stiprinimas“. Projekto „Narkotikų vartojimo prevencija ugdymo institucijose“ 2 d. seminaras „Alkoholio, tabako ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencijos programa ir jos įgyvendinimas“. Seminaras – išvyka „Pilietiškumo ugdymas įvairių dalykų pamokose, Latvijos mokyklų patirtis“; Turizmo renginių vadovų mokymas saugos ir sveikatos klausimais. Jaunimo subkultūros ir jų valdymo mokykloje galimybės. Seminaras specialistams, vykdančioms vaiko minimalios priežiūros priemones ir koordinuojantiems jų vykdymą. Seminaras „Grupių prieš smurtą vadovų stiprinimas“. Projektas „Pagalbos mokiniui efektyvumo ir kokybės plėtra“; ...tęsiu mokymą(si) II pakopos studijose – siekiu edukologijos magistro vardo pagal specializaciją „Švietimo vadyba“. ...kvalifikacijos tobulinimo seminare „Mokyklų tobulinimo programos mokymai“. Dalyvavau <...> tęstiniuose mokymuose „Psichologinės pagalbos komandos mokykloje kūrimas“. ...seminare „Mokyklos nelankymo problemos sprendimas: mokinių mokymosi motyvacijos stiprinimas“. ...dalyvavau <...> seminare „Klasės vadovo vaidmuo psichoaktyvių medžiagų vartojimo prevencijoje“;</i>	5
Savišvieta	<i>...Patyčių prevencija mokyklose... ...Smurtas mokykloje: prevencija ir pagalba... ...Kuriam mokyklą be patyčių... ...Paauglių socialinių igūdžių ugdymo programa...; ... Ką kiekvienas vaikas turi žinoti apie smurtą ir kaip išlikti saugiam... ... Vaikas kenčia pažemėjimus mokykloje... ...Priklausomos asmenybės stiprinimas ir socialinė integracija... ... Mokyklos bendruomenės vadyba...;</i>	2
Mokomosios medžiagos rengimas	<i>Parengtas klasės valandėlės „Patyčių prevencija“ 5 – 8 klasėms scenarijus...; ...parengiau 5 – 8 kl. valandėles, skirtas Tarptautinei AIDS dienai paminėti. Parengtas klasės valandėlės „Patyčių prevencija“ 3 – 5 klasėms scenarijus;</i>	2
Pranešimų rengimas ir pristatymas miesto socialiniams pedagogams	<i>...Štaulių miesto socialiniams pedagogams pristačiau socialinių pedagogų atestacijos nuostatus, konsultavau ir pasidalinau patirtimi kvalifikacijos kėlimo klausimais. ...pristačiau pranešimą „Mokyklos ir šeimos bendradarbiavimo principai“. Respublikinėje apskritojo stalo diskusijoje „Socialinės pedagoginės ir psichologinės problemos ir jų sprendimo būdai mokykloje“; ...Švietimo centre miesto socialinių pedagogų susirinkime pristačiau Mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų (išskyrus psichologų) atestacijos nuostatus;</i>	2
Stebėtos kolegų pamokos	<i>Iš viso stebėjau 10 kolegų pamokų. ...stebėjimo tikslas – mokytojų ir mokinių santykiai, probleminio elgesio, lankomumo mokinių savijauta, tokio elgesio priežastys. ...mokinių savijauta klasėje... ...mokinių tarpusavio santykiai, klasės mikroklimatas, mokinių <...> elgesys per pamoką. ...mokinių tarpusavio santykiai, mokinių <...> elgesys. ...mokinių savijauta per pamoką <...> mokinių elgesys. ...klasės mikroklimato palankumas mokymuisi (mokytojos bei mokinių santykiai, mokinių savijauta klasėje)... ...mokinių <...> savijauta ir elgesys per pamoką. ...mokinių elgesys per pamoką, mokinio <...> santykiai su mokytoju. ...mokinių elgesys per pamoką, vaikų savijauta klasėje, mokytojos ir mokinių santykiai. ...mokinių <...> elgesys, mokytojos ir mokinių santykiai; Stebėta viena pamoka... ...klasės mikroklimato palankumas mokymuisi (mokytojos bei mokinių santykiai, mokinių savijauta klasėje);</i>	2

Socialinio pedagogo vadovavimas praktikai	<i>...vadovavau Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto <...> studentėms...; ...vadovavau Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto <...> studentėms...;</i>	2
Kvalifikacijos tobulinimo sritys	<i>Tobulinsiu įvairių psichosocialinių ir edukacinių intervencijų, padedančių valdyti konfliktus ir priimti sprendimus, pritaikymą. Domėsiuosi šiuolaikinėmis ugdymo/si technologijomis ir mokymo/si metodais;</i>	1

(16 lentelės tęsinys)

Socialiniams pedagogams svarbu nuolat tobulinti savo profesinę kvalifikaciją. Analizuojant socialinių pedagogų veiklos kvalifikacijos ir tobulinimo savianalizės anketas, dalis duomenų priskiriami socialinio pedagogo profesinio ir asmeninio tobulėjimo blokui ir informacija sugrupuota į septynias kategorijas. Visi specialistai kelia savo kvalifikaciją, dalyvaudami seminaruose, kursuose, tai atspindi išskirta „*kvalifikacijos kėlimas kursuose, seminaruose, konferencijose*“ kategorija. Socialiniai pedagogai, siekia įgyti tokias profesines kompetencijas, kad gebėtų sudaryti tolygias socialines edukacines ugdymosi sąlygas visiems mokyklinio amžiaus vaikams, vykdyti pozityviosios socializacijos programas, sustiprinti prevencinį darbą mokyklose, su šeimomis ir institucijomis, užtikrinančiomis vaikų teises, saugumą ir socialines garantijas, socialinių poreikių tenkinimą.

Dvi socialinės pedagogės savo veiklos anketose išskyrė savarankiškai studijuotą pedagoginę – dalykinę literatūrą, tai atspindi išskirta „*savišvietos*“ kategorija. Kitos išskirtos kategorijos, „*mokomosios medžiagos rengimas*“ bei „*pranešimų rengimas ir pristatymas miesto socialiniams pedagogams*“ priskiriamos gerosios patirties sklaidai. Taip pat socialinės pedagogės savo savianalizėse mini stebėtų kolegų pamokų tikslus, tai parodo kategorija „*stebėtos kolegų pamokos*“. Socialiniai pedagogai vadovauja studentų atliekamai praktikai, tai atspindi „*socialinio pedagogo vadovavimas praktikai*“ kategorija. Tik vienoje iš penkių analizių, išskirtos „*kvalifikacijos tobulinimo sritys*“, tai atskleidžia ši kategorija. Savianalizė sudaro pagrindą pokyčiams, padeda numatyti profesinio tobulinimo kryptis.

Apibendrinant galima teigti, jog socialinis pedagogas atlieka daugelį vaidmenų, todėl jam reikalingos įvairios kompetencijos. Socialinis pedagogas privalo nuolatos vykdyti penkis pagrindinius profesinės veiklos uždavinius: sudaryti optimalias sąlygas vaikų socializacijai; planuoti ir organizuoti socialinę pedagoginę pagalbą ugdytiniui, inicijuoti ir koordinuoti socialinius projektus institucijos viduje ir bendruomenėje; organizuoti darbą mikro ir makro sociume; tobulinti profesinę veiklą.

IŠVADOS

1. Socialinio pedagogo veikla mokykloje apima platų spektrą funkcijų: konsultacinę, atstovaujамąją, bendradarbiavimo, prevencinę, organizacinę, šviečiamąją – informacinę ir kt.. Socialinis pedagogas ypatingai daug dėmesio skiria rizikos grupės vaikų pozityvios socializacijos procesui.
2. Socialinių pedagogų kompetentingumas yra būtina ir esminė prielaida kokybiškam bei efektyviam darbui su vaikais, kuriems reikalinga profesionali socioedukacinė, psichologinė pagalba. Socialinio pedagogo darbo sėkmei yra svarbus jo bendradarbiavimas su tėvais, pedagogais, socialiniais partneriais, dalyvavimas mokyklos veiklos gerinimo procese ir kiti veiksniai, turintys įtakos visos mokyklos veiklos kokybei.
3. Nuolatinis ir sisteminis socialinio pedagogo veiklos kokybės vertinimas ir įsivertinimas yra reikšmingas jo veiklos tobulinimo komponentas bei sudėtinė mokyklos veiklos kokybės valdymo sistemos dalis.
4. Empirinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad tiek rizikos grupės vaikai, tiek pedagogai suvokia socialinių pedagogų veiklos reikšmingumą ir teigiamai ją vertina. Socialiniai pedagogai pagal skirtingus kriterijus teigiamai vertina savo veiklos kokybę, išryškindami savo kompetencijas įvairiose atliekamos veiklos srityse.
5. Socialinis pedagogas mokykloje vertina ir padeda spręsti problemas, susijusias su įvairiais vaikams kylančiais sunkumais, vykdo įvairių problemų prevencines programas, organizuoja socialinių įgūdžių ugdymą. Rizikos grupei priskiriamų mokinių apklausos rezultatai patvirtino, kad socialinio pedagogo naudojami darbo metodai ir priemonės, sprendžiant jų problemas, pasiteisina ir yra reikalingi. Pedagogų požiūriu, rizikos grupės vaikams daugiausiai dėmesio skiria būtent socialinis pedagogas ir teikia jiems profesionalią pagalbą, nors jos rezultatus įtakoja visas kompleksas veiksnių, todėl ne visada galima pastebėti akivaizdžių rizikos grupės vaikų elgsenos pokyčių.
6. Socialinių pedagogų veiklos kokybės ir kvalifikacijos tobulinimosi savianalizės palaipsniui tampa sistemingu procesu. Tikėtina, kad profesionalios socioedukacinės veiklos kokybės įsivertinimas yra svarbi visos mokyklos veiklos kokybės optimizavimo sąlyga.

REKOMENDACIJOS

Bendrojo lavinimo mokyklos veiklos kokybės garantavimas ir gerinimas yra vienas iš esminių Lietuvos švietimo politikos prioritetų. Mokyklos bendruomenė, dalyvaudama įsivertinimo procese, įgyja unikaliuos nuolatinio mokymosi ir žinių kūrimo veikloje patirties. Mokyklos bendruomenei svarbu suprasti, kad įsivertinimo procesas tiesiogiai susijęs su mokyklos veiklos kokybės optimizavimu. Socialinio pedagogo veiklos specifika ir jos įvairiapusiškumas iš specialisto reikalauja daug ir įvairių kompetencijų, galinčių padėti jam teikti kokybiškas ir kvalifikuotas paslaugas. Šie pasiūlymai skirti mokyklų vadovams ir socialiniams pedagogams.

Mokyklų vadovams

- Vienyti visų darbuotojų veiklą ir nukreipti ją mokyklos veiklos kokybės tobulinimui.
- Teikti bendruomenės nariams išsamią informaciją apie socialinių pedagogų veiklos sričių kokybę.
- Detaliai susipažinti ir išnagrinėti socialinio pedagogo pareigybinius nuostatus, numatyti esmines ir optimaliausias jo veiklos sritis, labiausiai reikalingas mokinių pozityviai ir kokybiškai socializacijai užtikrinti. Susitarti dėl socialinio pedagogo veiklos kokybės vertinimo bei įsivertinimo struktūros, kriterijų, sistemiškumo.
- Įtraukti į mokyklos valdymo, veiklos vertinimo procesus socialinį pedagogą.
- Sudaryti sąlygas įvairiuose kvalifikacijos renginiuose už mokyklos ribų įgytos socialinio pedagogo patirties sklaidai mokyklos bendruomenėje.

Socialiniams pedagogams

- Sistemingai ir kompleksiškai analizuoti ir vertinti savo veiklos būklę, remiantis įvairiais kriterijais.
- Nuolat informuoti mokyklos bendruomenę apie socialinės pedagoginės veiklos rezultatus, trūkumus, iškylančias problemas, galimybes.
- Glaudžiau bendradarbiauti su mokyklos administracija, klasių auklėtojais, pedagogais, mokinių tėvais, įvairiomis institucijomis, sprendžiant rizikos grupės vaikų problemas, inicijuojant ir įgyvendinant prevencines programas, projektus, sprendžiant mokinių socializacijos problemas.
- Įsijungti į mokyklos valdymo ir veiklos kokybės vertinimo procesus. Teikti siūlymus, inicijuoti socialinių įgūdžių ugdymo programas.
- Teikti konsultacijas pedagogams, plėtoti tėvų švietimą, efektyvinti tėvų informavimo sistemą.
- Efektyvinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą, sprendžiant mokinių socializacijos problemas.
- Nuolat tobulinti ir plėtoti savo kompetencijas.

LITERATŪRA

1. Abromaitienė, L. (2008). *Delinkventinio elgesio pedagogika*. Kaunas: KTU.
2. Ališauskas, A. (1999). Socialinės problemos bendrojo lavinimo mokyklose: mokinių socialiniai poreikiai ir jų tenkinimas. *Socialiniai tyrimai: tarpdisciplininis požiūris*, 1998–1999 (2-3), 55 – 61.
3. Anderson, E. (2008). *The role of the social pedagogue*. [Žiūrėta 2011–09–08]. Prieiga per internetą: <<http://www.childrenwebmag.com/articles/social-pedagogy/the-role-of-the-social-pedagogue>>.
4. Andrašūnienė, A. (2007). Socialinio darbo terminų žodynelis. Vilnius: Ciklonas.
5. Atutienė, I. (1997). Socialinės problemos mokykloje. Socialinis darbas mokykloje: konferencijos medžiaga. Šilutė: Prūsija. 22 – 26.
6. Barkauskaitė – Lukšienė, Ž. (2002). Socialinio pedagogo veiklos reglamentavimo gairės. Socialinio pedagogo ABC. *Socialinis ugdymas*, V. Vilnius. 76 – 83.
7. Barkauskaitė – Lukšienė, Ž. (2005). Mokyklos socialinio pedagogo veiklos aprašas. Socialinė pedagogika: teorija ir praktika. *Socialinis ugdymas*, IX. Vilnius.
8. Bitinas, B. (2000). *Ugdymo filosofija*. Vilnius: Enciklopedija.
9. Bitinas, B., Šidlauskienė, A. (2001). Mokyklos socialinis pedagogas: ergonominis aspektas. *Pedagogika*, 53, 8 – 15.
10. Briedis, M., Bankauskienė, N., Bogdanovičienė, B. ir kt. (2007). *Metodinės rekomendacijos mokytojų veiklai vertinti*. Vilnius.
11. Cameron, M., Sheppard, S. (2006). School discipline and social work practice: application of research and theory to intervention. *Children & schools*, 28 (1), 15 – 22.
12. Dobranskienė, R. (2000). Socialinio pedagogo praktinės problemos. *Acta pedagogica vilnensia*, 7, 65 – 69.
13. Doyle, C. (2006). *Working with abused children: from theory to practice. Third Edition*. London: Palgrave Macmillan. [Žiūrėta 2011–09–04]. Prieiga per internetą: <http://www.amazon.com/Working-Abused-Children-Theory-Practice/dp/1403916217#reader_1403916217>.
14. Giedrienė, R., Grudzinskas, J., Navaitis, G. (Sud.). (1999). *Vaikų psichologinis konsultavimas*. Vilnius: Presvika.
15. Gogelienė, K. (2004). Socialinio pedagogo veikla vykdant vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevenciją mokykloje. *Magistro darbas*, Vilnius: VPU.

16. Hepworth, D. H., Rooney, R. H., Rooney, G. D., Strom – Gottfried, K., Larsen, J. A. (2009). *Social work practice theory and skills. Eighth Edition.* USA: Wadsworth group. 519–542. [Žiūrėta 2011–09–04]. Prieiga per internetą: <http://www.amazon.com/Direct-Social-Work-PracticeTheory/dp/0495601675#reader_0495601675>.
17. Ignatavičienė, S., Žukauskienė, R. (1999). *Rizikos grupės vaikai. Metodinės rekomendacijos pedagogams.* Vilnius: Leidybos centras.
18. Indrašienė, V. (2004). *Socialinio ugdymo technologijos: mokomoji knyga.* Vilnius.
19. Indrašienė, V., Garjonienė D. L. (2007). Socialinių darbuotojų kompetencijų vertinimas atestacijos metu. *Socialinis darbas ir ugdymas*, 4 (15), 67 – 82.
20. Ivanauskienė, V. (2009). Collaboration between a social pedagogue and class master in solving social problems of pupils. *Socialiniai tyrimai*, 2 (16), 24 – 31.
21. Young, M. (1998). *The Curriculum of the Future: From the new sociology of education to a critical theory of learning.* London: Falmer.
22. Johnson, L. C. (2001). *Socialinio darbo praktika.* Vilnius: VU specialiosios psichologijos laboratorija.
23. Jonynienė, Ž. (2002). Asocialaus vaikų elgesio prielaidos mokykloje. *Socialinis darbas*, 2 (2), 24 – 37.
24. Kaffemanas, R. (2000). Rizikos grupės vaikų elgesio ypatumai ir priežastys. Rizikos grupės vaikai šiandien. Karalius, R. (Sud). Šiauliai.
25. Kaffemanienė, I. (2006). *Negalės ir socialinės gerovės tyrimų metodologiniai aspektai.* Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
26. Kalinauskienė, K., Malinauskienė, D. (2009). Klasių auklėtojų požiūris į bendravimo ir bendradarbiavimo su mokiniais iš probleminių šeimų kokybę. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 2 (23), 142 – 147.
27. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai (edukologija ir kiti socialiniai mokslai).* Kaunas: Judex.
28. Kaziliūnas, A. (2007). *Kokybės vadyba.* Vilnius: MRU.
29. Kučinskas, V., Kučinskienė, R. (2000). *Socialinis darbas švietimo sistemoje.* Klaipėda. Klaipėdos universiteto leidykla.
30. *Kursinių ir baigiamųjų darbų (bakaluro, laipsnio nesuteikiančių studijų, magistro) darbų rengimo ir gynimo metodinės rekomendacijos.* (2010). Šiauliai: ŠU Edukologijos fakultetas.
31. Kvieskienė, G. (2000). *Socializacijos pedagogika. Įvadas į socialinę pedagogiką. Mokymo priemonė socialinės pedagogikos studentams.* Vilnius: Baltijos kopija.

32. Kviesskienė, G. (2001). Socialinio pedagogo kompetencijos samprata. *Pedagogika*, 53, 63 – 69.
33. Kviesskienė, G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius. VPU.
34. Kviesskienė, G. (2004). *Nepalikime vaiko nuošaly: metodinė medžiaga*. Vilnius. VPU.
35. Kviesskienė, G. (2005). *Pozityvioji socializacija*. Vilnius. VPU.
36. Kviesskienė, G., Indrašienė, V. (2008). *Socialinio darbo ypatumai vaikų globos namuose*. Vilnius.
37. Kviesskienė, G., Šimaitis, A. (2005). Socialinio pedagogo efektyvaus darbo prielaidos. Socialinė pedagogika: teorija ir praktika. *Socialinis ugdymas*, IX. Vilnius. 7 – 13.
38. Laužackas, R. (2005). *Profesinio rengimo metodologija: monografija*. Kaunas. VDU leidykla.
39. Leliūgienė, I. (2002). *Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas*. Kaunas: Technologija.
40. Leliūgienė, I. (2003). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija.
41. Leliūgienė, I., Baršauskienė, V., Mertinkaitytė, E. (2008). Socialinio pedagogo vadybinė veikla. *Socialinis darbas: Mokslo darbai*, 7 (3), 129 – 137.
42. Loeber, R., Farrington D. P. (2001). *Child delinquents: development, intervention, and service needs*. Thousand Oaks, CA: Sage publications.
43. LR švietimo ir mokslo ministro 2009 m. kovo 30 d. įsakymu Nr. ISAK–607. *Bendrojo lavinimo mokyklos veiklos kokybės įsivertinimo rekomendacijos*. Vilnius.
44. LR švietimo ir mokslo ministro ir LR socialinės apsaugos ir darbo ministro 2008 m. birželio 26 d. įsakymu Nr. ISAK–1872/A1–209. *Socialinio pedagogo rengimo standartas*. Vilnius: Profesinio mokymo metodikos centras.
45. LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas Nr. 1667, 2001 m. gruodžio 14 d. „Dėl socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų“. (Žin., 2002, Nr. 101 – 4526).
46. LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas Nr. ISAK – 3216, 2008 m. lapkričio 24 d. „Dėl mokytojų ir pagalbos mokiniui specialistų (išskyrus psichologus) atestacijos nuostatų“. [Žiūrėta 2011–09–22]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=332784&p_query=&p_tr2=>.
47. LR Švietimo įstatymas. (2003). Nr. IX-1630, 2003-06-17. (Žin., 2003, Nr. 63 – 2853). [Žiūrėta 2011–09–20]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_1?p_id=279441&p_query=&p_tr2=>.
48. Luobikienė, I. (2005). *Sociologinių tyrimų metodika: mokomoji knyga*. Kaunas: Technologija.
49. Majauskienė, L., Leliūgienė, I. (2007). Mokyklos socialinio pedagogo veikla: bendrieji struktūros komponentai kaip lyginamosios analizės rezultatas. *Socialinis darbas*, 6 (2), 5 – 13.

50. Martišauskienė, E. (2008). *Pedagogo kompetencijų samprata ir modeliai. Pedagogo kompetencijos*. Kaunas: Technologija.
51. Mažonienė, A., Rupšienė, L. (2011). Studentų vadybinės kompetencijos, įgytos studijuojant pagal socialinės pedagogikos studijų programas. *Tiltai*, 2, 125 – 137.
52. Merfeldaitė, O. (2007). Socialinės pedagoginės pagalbos efektyvumas mokykloje: klasių auklėtojų požiūris. *Socialinis ugdymas*, 3 (14), 8 – 17.
53. Mielke, U. (1997). *Geriau supraskime sunkius vaikus*. Vilnius: Lektūra.
54. Misiukevičienė, O. (2004). Socialinio pedagogo veiklos bendrojo lavinimo mokykloje sampratos matmenys. *Magistro darbas*, Vilnius: VPU.
55. Misiukevičienė, O., Putauskienė, A. (2009). *Socialinio pedagogo darbo vadovas. Praktinės metodinės rekomendacijos*. Vilnius: Baltos lankos.
56. Mockevičienė, D. (2002). Socialinio pedagogo vaidmuo gerinant vaikų užimtumą ir laisvalaikį. *Pedagogika*, 64, 47 – 52.
57. Paliokienė, G. (1999). Socialiniai pedagogai ugdymo institucijoje. *Socialinis ugdymas*, II. Vilnius. 15 – 19.
58. Pivorienė, J., Miliauskienė, V. (2006). Rizikos grupei priklausančių paauglių ir tėvų tarpusavio santykių ypatumai. *Socialinis darbas: Mokslo darbai*, 5 (1), 96 – 107.
59. Prakapas, R. (2001). Individualus darbas su rizikos grupės vaikais ir paaugliais taikant mokyklinį monitoringą. *Pedagogika*, 49, 55 – 63.
60. Prakapas, R. (2002). *Rizikos grupės vaikų elgesio koregavimas taikant mokyklinį monitoringą: daktaro disertacijos santrauka*. Vilnius: VPU.
61. Pukelis, K., Patry, J. L., Vaicekauskienė, V. ir kt. (2008). *Švietimo kokybės vertinimo metodologija. Mokomoji knyga studentui*. Kaunas: VDU.
62. Rupšienė, L. (2000). *Nenoras mokytis – socialinis pedagoginis reiškiny*s. Klaipėda: KUL.
63. Rupšienė, L. (2004). Individualus socialinių pedagogų darbas su vengiančiais lankyti mokyklą mokiniais. *Pedagogika*, 70, 175 – 179.
64. Sabaliauskienė, R. (2010). *Pedagogo kompetencijų įsivertinimo galimybės*. Tarptautinė konferencija „Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pokyčių galimybės”. Vilnius. [Žiūrėta 2011-09-17].
Prieiga per internetą:
<<http://www.upc.smm.lt/projektai/pletra/Konferencija/IV%20darbo%20grupe/4gr.3.%20Regina%20Sabaliauskiene.pdf>>.

65. Sadeckienė, D. (2006). *Mokytojų požiūris į pedagogų kompetenciją*. Lietuvos žemės ūkio universitetas. [Žiūrėta 2011–10–01]. Prieiga per internetą: <http://www.lzuu.lt/jaunasis_mokslininkas/smk_2006/pedagogika/Sadeckiene%20Dalia.pdf>.
66. Stankevičienė, K., Bielienė, I., Zimblienė, B. ir kt. (2009). Ikimokyklinio ugdymo pedagogo profesijos kompetencijų įsivertinimas. *Pedagogika*, 93, 62–69.
67. Šimaitis, A. (2002). Socialiniai pedagogai švietimo įstaigose. Socialinio pedagogo ABC. *Socialinis ugdymas*, V. Vilnius. 32 – 34.
68. Targamadzė, V., Valeckienė, D., Kvieskaitė, E. (2008). Mokykloje dirbančių specialistų brėžiamų problemų eskizas pedagoginėje – psichologinėje erdvėje. *Socialinis ugdymas*, 5 (16), 31 – 50.
69. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimo metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras.
70. Vaikų socialinės atskirties prevencijos: realijos ir perspektyvos. Rimkevičienė, N., Kondrašovienė, L. (2006). *Socialinio pedagogo veiklos ypatumai teikiant pagalbą socialiai apleistiems kaimo vaikams*. Klaipėda.
71. Vaitkevičienė, A., Jozėnaitė, V. (2008). Rizikos grupės vaikų socialinės raidos ypatybės ugdymosi kontekste. *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 2 (18), 234 – 239.
72. Valickas, G. (1997). *Psichologinės asocialaus elgesio ištakos: monografija*. Vilnius: LTA.
73. Valiuškevičiūtė, A., Bukantaitė, D., Mikutavičienė, I., Šlentnerienė, V. (2008). *Švietimo organizacijų kokybės vadyba. Mokomoji knyga studentui*. Kaunas: VDU.
74. *Vilniaus kolegijos savianalizės rengimo metodinės rekomendacijos*. (2007). Vilnius. [Žiūrėta 2011–09–23]. Prieiga per internetą: <<http://strategija.viko.lt/uploads/file/2008042704.pdf>>.
75. Vosylienė, E. (2009). *Socioedukacinis darbas su vaiku: mokomoji knyga*. Vilnius: Baltos lankos.
76. Wasserman, G. A., Keenan, K., Tremblay, R. E., (2003). *Risk and protective factors of child delinquency*. [Žiūrėta 2011–09–17]. Prieiga per internetą: <<http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/ojdp/193409.pdf>>.
77. Zaukienė, A. (2005). Pradinių klasių mokytojo profesinės kompetencijos įsivertinimas. *Pedagogika*, 78, 97–103.
78. Žydžiūnaitė, V., Jonušaitė, S. (2004). Socialinio pedagogo profesinė adaptacija mokyklos bendruomenėje: kokybinės diagnostikos rezultatai. *Specialusis ugdymas*, 1 (10), 138 – 147.
79. Овчарова, Р. В. (2001). *Справочная книга социального педагога*. Москва: ТЦ Сфера.
80. Шептенко П. А., Воронина Г. А. (2001). *Методика и технология работы социального педагога*. Москва: Academia.

PRIEDAI